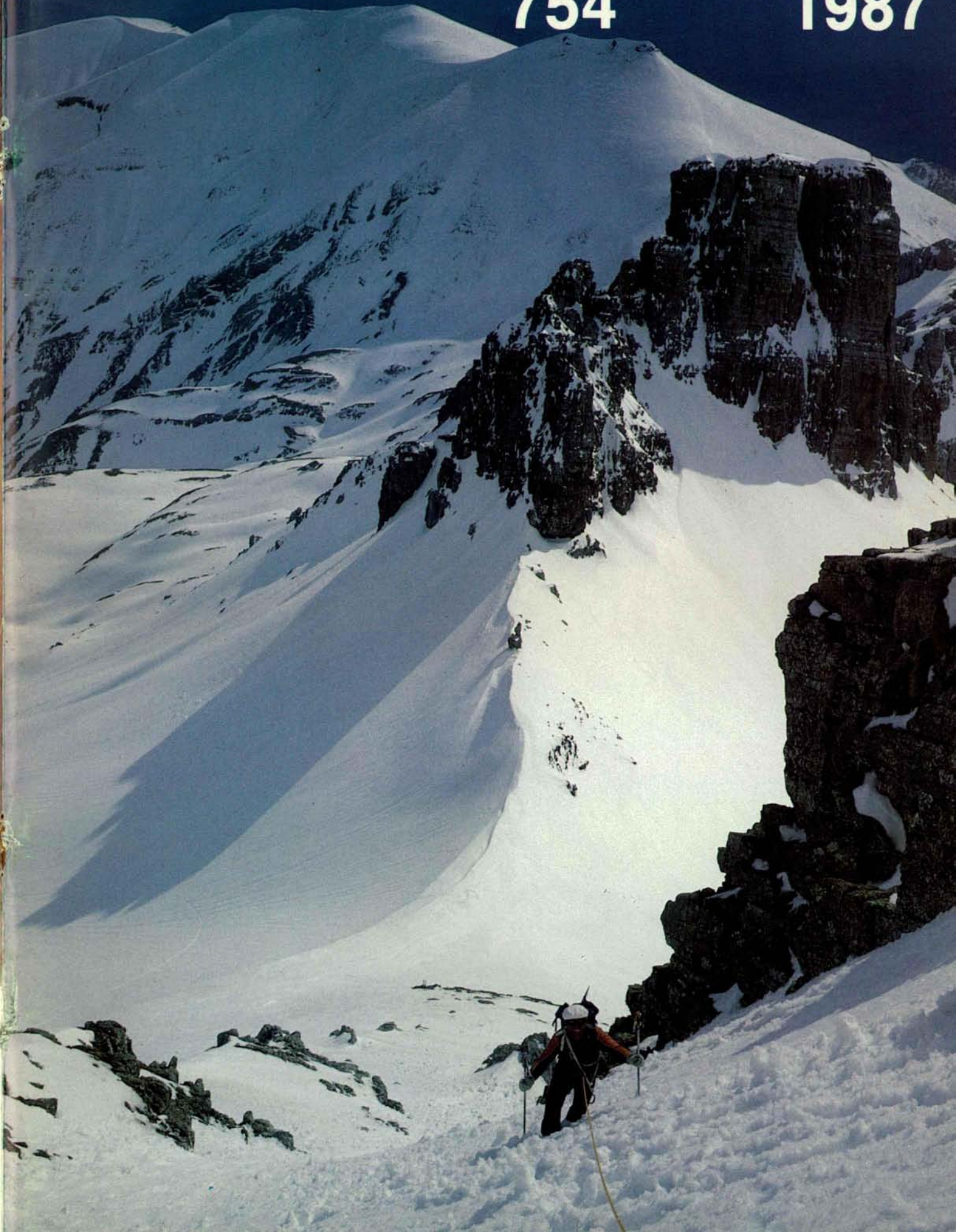

MUNTANYA

754 1987

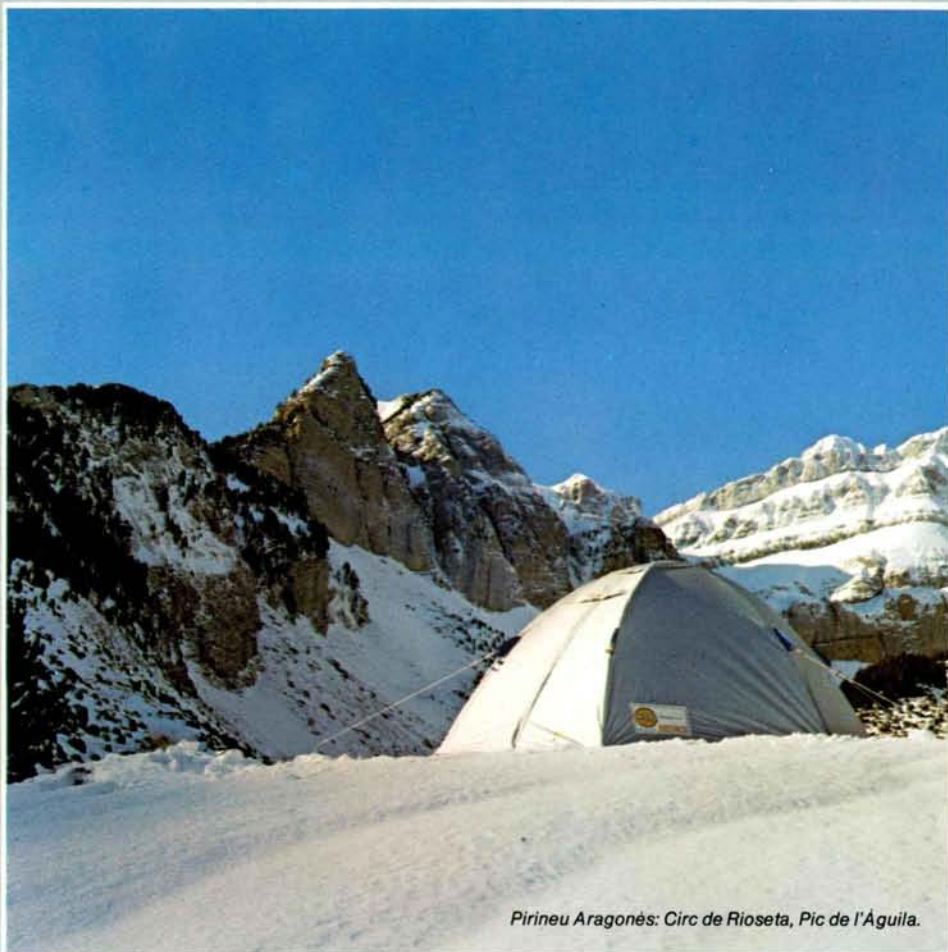
TENDES McKINLEY

La geometria hemisfèrica, aplicada al desenvolupament de tendes d'alta muntanya, proporciona, a igualtat d'àrea a la planta, una òptima habitabilitat, tant per la magnitud del volum disponible, com per la seva ergonomia de formes. Per tant, és la geometria més adequada per a desenvolupar el nostre concepte bàsic de CONFORT MÀXIM, el qual, gràcies a la utilització d'estructura geodèsica LLEUGERA, a base de vareta de fibra de vidre, pot aconseguir-se amb un embalum i un pes mínims.

A la casa ARTIACH ens vam proposar de potenciar al màxim el significat de CONFORT en les seves facetes de muntatge i habitabilitat. Per a fer-ho, vam idear un sistema original de subjeccions velcro de manera que, tot solidaritzant l'interior de les tendes amb l'armadura, faciliten un MUNTATGE SIMPLE I RÀPID. Quant a l'HABITABILITAT, i atesa la diversitat de condicions en què ens movem a l'alta muntanya, hem desenvolupat aquest terme sobre la base d'aconseguir un conjunt fonamental tèrmic, però amb possibilitat d'una àmplia graduació. En primer terme, en tota la confecció adoptem fibra polièster, amb la qual cosa, gràcies a la seva baixa conductivitat tèrmica ($0,0004 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) comparada amb la poliamida ($0,0006 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) emprada normalment, assolim una barreira tèrmica superior en un 50 %. A l'interior hi hem disposat una textura oberta de 40/45 Den. x 31/75 Den. amb què aconseguim, a més a més, una paret transpirable al vapor d'aigua i altament higiènica per la fàcil neteja. La cambra d'aire, l'element tèrmic fonamental, ha estat generosament sobredimensionada. La tensió que forneix a les parets l'elasticitat de l'armadura, junt amb la suspensió de l'interior per punts velcro, garanteixen un volum màxim, fins i tot amb vents forts.

L'airejament d'una tenda d'alta muntanya, una qüestió altament polèmica, ha estat estudiant amb tot el rigor. La McKinley disposa d'una obertura zenital per a l'airejament obligat mínim en condicions límit. A més, està proveïda amb dues mànigues d'airejament graduable, interior i exterior, per mitjà de les quals es pot regular en tota la gamma de condicions climàtiques, com també durant la cocció d'aliments, tot minimitzant la condensació.

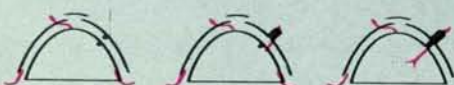
Pirineu Aragonès: Circ de Rioseta, Pic de l'Àguila.

Un detall important, fins ara menyspreat, ha centrat el nostre esforç: l'habitabilitat a les hores de repòs diürn, sota el fort sol d'alta muntanya durant l'estiu. Per això, hem recobert l'exterior de la tenda de poliuretà, amb una dispersió col·loidal d'alumini. A les proves fetes, i gràcies al seu alt poder reflectant, l'aluminitzat aconseguí de mantenir la temperatura interior entre $25-47^\circ$, contra els $30-33^\circ$ que s'obtingueren amb tendes de colors convencionals.

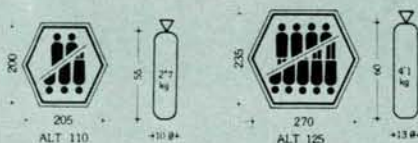
Quant al concepte de MÀXIMA SEGURETAT, les tendes hemisfèriques amb armadura geodèsica de varetes, paradoxalment no són sòlides, ni robustes, ni resistents..., ni pretenen de ser-ho. Utilitzen l'elasticitat del conjunt com a principi bàsic de llur excel·lent grau de FIABILITAT i SEGURETAT. A diferència de les tendes convencionals, els esforços de tracció dels ancoratges, gràcies a l'e-

lasticitat de l'armadura, són distribuïts uniformement per tota la superfície de la tela. La decisió d'emprar polièster, pel seu més baix coeficient a la tracció i a la temperatura, contribueix a mantenir sempre turgent el conjunt. No hi ha costures crítiques, ni tampoc punts delicats amb acumulació de tensions. L'elasticitat i deformitat de la seva arquitectura garanteix la distribució uniforme d'esforços a qualsevulla circumstància, per extrema que sigui, i la recuperació de la seva forma natural.

Mc KINLEY

Airejament de cambra d'aire i interior

DEMANI LA NOSTRA
"GUIA TECNICA DE PRODUCTES
D'ALTA MUNTANYA"

edelweiss:

CAP AL CIM

 esports
edelweiss Gran Via, 527 (xanfrà Urgell)

Tel. 254 83 00 - Barcelona-11

“PONCHO” MUNTANYA LLEUGER

CONFECCIONADOR MAJORISTA 0056-B

REF. 61869

EXCURSIONISME

CAÇA

CICLISME

PESÇA

COMPOSICIÓ P.V.C. 100 %

MANUFACTURES PLÀSTIQUES ALEU, S.A.
BARCELONA

Vehils

fundat l'any 1908

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317 91 86 - 317 80 82 (5 línies)

Plaça Universitat, 7 - Tel. 317 91 86

Sant Andreu, 257 - Tel. 345 01 56

Via Augusta, 55-57 - Tel. 237 85 58

BARCELONA

**ESQUI
CAMPING
ESCALADA**

SPORTS

SANJUST

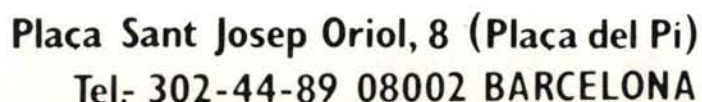
MEMBRE DEL GREMI D'ARTICLES D'ESPORTS

**CANUDA, 6 – 08002 BARCELONA
TEL. 302 36 95**

LA MILLOR QUALITAT I EL MILLOR SERVEI

ESPECIALITZATS EN ESPORTS DE MUNTANYA ESPELEOLOGIA-ESCALADA-ESQUÍ

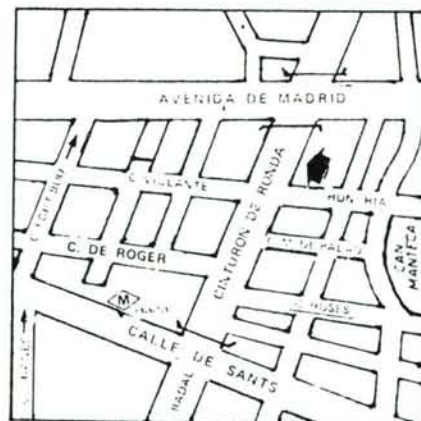

al vostro servizio a:

LLEIDA
La Palma, 3
Tel. 27 38 24
25002 Lleida

PEDRA-NEU

COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL

LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

OFERTA

CINTURÓ DE RONDA

AVDA. DE MADRID

D'ESQUÍ 87-88

PEDRA-NEU

PISTA

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ (Màx. Seguretat)
BOTES (1.^a Marca)
BASTONS

23.900,-

MUNTANYA

ESQUÍS
FIXACIÓ (Màx. Seguretat)
PELLS DE FOCA
(ADHESIVES)

32.500,-

INFANTS

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ (Màx. Seguretat)
BOTES (1.^a Marca)
BASTONS

16.900,-

FONS

ESQUÍS
FIXACIÓ
SABATILLES
BASTONS

SALOMON

18.500,-

PEDRA-NEU

CANVIEM LES SOLES DE LES SABATILLES DE CÓRRER

POSEM SOLA VIBRAM A LES BOTES D'ESQUÍ

POSEM SOLES DE GOMA CUITA ALS PEUS DE GAT

C/ BRASIL, 48 - CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID
BARCELONA 08028

TEL. (93) 330 27 74

LLOGUER DE:

ESQUÍS DE MUNTANYA ESQUÍS DE PISTA
ESQUÍS DE FONS GRAMPONS I PIOLETS

PEDRA-NEU

Redacció i administració:

Paradís, 10 - 08002 Barcelona

Tel. 315 23 11

Director:

Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:

Antoni Inglès i Alcon

Ressenyes i gràfics:

Armand Ballart

Corrector:

Joan Costa i Costa

Consell de redacció:

David M. Aloy, Miquel Bosch,

Jordi Canals, Francesc Herrera,

Agustí Jolis, Modest Montlleó

Col·laboradors:

Jaume Altadill, Lluís Belvis,

Josep Casanovas, Emili Civis,

Manuel Mateu, Jordi Mullor,

Lluís Puntís, Joan Sabadell,

Josep M.ª Sala, Alfons Valls**Publicitat:**

Centre Excursionista de Catalunya

Paradís, 10

Tel. 315 23 11

08002 Barcelona

Subscripció:

2.400 pessetes l'any (+IVA) (sis exemplars).

Estranger: 3.800 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 470 pessetes (IVA inclòs).

(Comanda de números endarrerits: a la Redacció de la revista.)

Fotocomposició:

Catalana de Fotocomposició, S.A.

Consell de Cent, 500

Fotomecànica

Sorrosal, S.A.

Pujades, 68-72, 3.er, 3.ª**Impremta:**

Gràfiques Encina

Secretari Coloma, 129

Dipòsit legal: B. 545/58

ISSN: 0212-2111

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

ANY CXI N.º 754 VOL. 91 DESEMBRE 1987

SUMARI

Editorial	530
La condició física de l'esquiador de muntanya <i>Jordi Canals</i>	531
Un tomb pels cingles dels Motllats <i>Ramón Quadrada i Orsona</i>	534
El circ d'Aisa <i>Francesc Xavier Gregori</i>	539
L'esquí per a invidents <i>Francesc Herrera</i>	554
Bolets (5) i (6) <i>Francesc Xavier Gregori</i>	556
Una setmana a l'Alpe d'Huez <i>Agustí Bou i Tort</i>	559
L'abominable home de les neus a la plaça de la catedral <i>Josep M. Garrut</i>	563
Petita contribució a l'estudi de la història (o llegenda?) de l'habitació 27 del xalet de la Molina (1955-1965) <i>Abel Pascual</i>	566
Crònica excursionista <i>Equip redactor de Crònica</i>	
Espeleologia	568
Vies d'escalada	570
Esquí de muntanya	572
Material	574
Alpinisme	574
Bibliografia	575
Cartografia	575
Poesia	575
Memoràndum	576
D'ací d'allà	576

A l'anterior número de Muntanya (753) i dins de l'article «SISTEMA ARANONERA: -1180. La fi d'una altra llarga espera», hi ha una sèrie d'errors en el text, que detallem a continuació:

- Pàg. 502. Al quadre de les grans travesses espeleològiques del món, i a la columna dels metres, les dues xifres 1.050 han de ser 1.150.

- Pàg. 506. Al comunicat de premsa.

On diu (G.I.E. del G.E.C.), ha de dir (G.I.E. del C.E.G.).

On diu E.C.B., ha de dir E.C.G.

On diu 2.258 m, ha de dir 2.528 m.

On diu 1.137 m, ha de dir 1.391 m.

On diu Espeleoclub de Gràcia, ha de dir Espeleo Club de Gràcia.

NOTES: En el passat n.º 752, tant en el sumari com en el títol de l'article, vam errar l'alçada del cim del Nun que és de 7.135 m en comptes de 7.315 m. També, en el mateix article i a la pàg. 461, a l'apartat de característiques generals, segona línia, hi ha un error: on diu «entre 4.600 i 7.135» ha de dir «entre 4.900 i 7.135».

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista MUNTANYA sense citar-ne la procedència. Els articles publicats a MUNTANYA expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

Portada:

Els Mallos de Lecherin des de la canal del 3er. Pic de la Garganta de Borau o de Lecherin (2.567 m).

Foto: F. Xavier Gregori.

LA MUNTANYA: UNA MANERA DE VIURE

No és fàcil encetar les línies de la nostra revista amb una notícia que ens ha omplert de dolor: la mort dels quatre companys muntanyencs, Toni Sors, Sergi Escalera, Francesc Porras i Antoni Quiñones, quan intentaven assolir el cim del Lhotse Shar. Una altra vegada, el somni de conquerir una bella i gran muntanya ha quedat estroncat sobtadament. Davant la impotència que aquest fet ens fa sentir, només ens queda l'alè per entendre i valorar la seva tasca, i per animar-nos mútuament a continuar treballant pèr allò que tant estimen i per allò que ells ho han donat tot: la muntanya.

En Toni Sors escrivia:

«... Ja se sap que les muntanyes són unes deesses capricioses que, de vegades, als buscadors d'incerta glòria que som els alpinistes, ens oposen barreres, com el vent o la neu; i d'altres, es queden per sempre amb els millors dels muntanyencs. Però l'alpinisme és un joc: el joc de la vida. Nosaltres acceptem les regles d'aquest joc. Per què?...».

Ell mateix, en Toni, en un altre escrit, hi trobava una resposta profunda i admirable:

«I quan ja sigui dalt, deslliuraré el meu cor dels odis i enveges de la planúria. I quan el tingui net, recolliré la pau i la serenor del cim i baixaré saltant, foll d'alegria!».

Una resposta que ens fa veure que, darrera la pràctica d'un esport, hi ha una manera d'ésser, d'estimar, d'entendre les coses, que en ella mateixa és una raó per viure.

I aquesta manera de viure és així: trenca motlles, s'escapa de la rutina, no té prejudici ni norma, és del tot informal. I els muntanyencs, enmig de l'espectacle de la natura, en ús de la llibertat que ens és pròpia, estimem intensament la vida i el món que ens envolta.

Per això, quan el joc gira en contra nostre, i es queda amb els millors dels muntanyencs, la resposta ha d'ésser ferma, decidida i compromesa. La muntanya és com un talismà que ens atrau, ens motiva, ens realitza i ens dona el goig de viure, de sentir-nos plenament lliures, d'encisar-nos amb la seva màgia; la màgia de l'aventura.

I aquest és el nostre compromís, el mateix que teníeu vosaltres, Toni, Antoni, Sergi i Francesc: viure i fer viure la pràctica i el sentit de la muntanya. El vostre testimoni, i el nostre, no té aturador.

Continuarem agafant la motxilla i els estris d'escalar. Petjant el fil d'una aresta, penjants al buit, obrint traça a la neu fonda, ens sentirem plens i estarem on vosaltres voldríeu que fóssim. I el vostre repte és el nostre repte: comunicar, als qui no coneixen el nostre món, el plaer de sentir-nos muntanyencs, i animar-los perquè, un dia, el coneguin.

Acceptem amb fermesa i lliurement les regles del joc, aquest joc incert que és l'alpinisme. Aquest joc molt particular, i tal vegada estrany, però fascinant i engrescador.

Per què?...

LA CONDICIÓN FÍSICA DE L'ESQUIADOR DE MUNTANYA

Jordi Canals

La finalitat d'aquest article és establir unes bases elementals d'entrenament a seguir pel muntanyec que tingui interès a millorar les seves condicions físiques, fer esquí de muntanya. Com que és fàcil trobar llibres d'esquí amb capítols dedicats a la millora de les condicions físiques del descens, ens centrarem amb les de l'ascens.

L'esquiador pot realitzar la seva activitat durant els mesos en què la muntanya és coberta per la neu. Quan aquesta desapareix l'esquiador

abandona la pràctica del seu esport i, a les primeres sortides de la següent temporada, nota una baixada de rendiment en relació a la darrera sortida feta els llunyans maig o juny. Això és un cas normal i comú a tots els esports que sols es poden practicar en una determinada època de l'any. I en el cas que l'activitat física s'hagi mantingut durant l'estiu i la tardor amb la pràctica d'esports complementaris, no indica una disminució de la forma general de l'individu, sinó només la manca d'una

Per setmana santa, hom sol estar en una fase de forma òptima. Pizzo Tressero, Grup Ortles-Ceredale. (Foto: Jordi Canals).

Fer muntanya a l'estiu, manté molt la forma. Cima Tossa, Dolomites de Brenta. (Foto: Jordi Canals).

pràctica específica d'aquest esport.

En canvi, és completament desaconsellable que, entre la darrera sortida d'esquí d'una temporada i la primera de la següent, hagi passat un llarg període de sis o vuit mesos sense cap tipus d'activitat física.

FISIOLOGIA DE L'ESQUÍ DE MUNTANYA

L'energia necessària per a accomplir un esforç és obtinguda per l'organisme de dues vies principals: les **reaccions anaeròbiques i les aeròbiques**.

— **REACCIONS ANAERÒBIQUES:** són reaccions molt intenses, i no els cal la presència d'oxigen exterior a l'organisme. Podem distingir dos tipus de reaccions anaeròbiques que es diferencien en la producció o no d'àcid làctic com a substància residual

— **REACCIONS ANAERÒBIQUES ALÀCTIQUES:** no produeixen àcid làctic. Obtenen l'energia de molècules amb enllaços de fòsfor. Permeten fer activitats associades a les característiques de força i velocitat, com halterofília, esprints curts, salts, fases molt violentes de l'esquí, etc... Duren com a màxim 15" i necessiten d'un minut a un minut i mig per recuperar-se.

— **REACCIONS ANAERÒBIQUES LÀCTIQUES:** obtenen l'energia de la glucòlisi anaeròbia (estoc de glucosa i glucogen muscular). Comencen a actuar quan han acabat les anteriors (uns quinze segons) i duren fins a 2'-2,30". Produeixen àcid làctic com a catabòlit i triguen uns 3' per recuperar-se. Aquestes reaccions corresponen a la qualitat de **RESISTENCIA** i subministren l'energia a activitats que duren entre 15" i 2'30", com les carreres de 400 i 800 m, els 100 i 200 m a la natació, etc...

REACCIONS AERÒBIQUES: el consum d'oxigen necessari per a produir energia està equilibrat amb l'entrada d'oxigen per la respiració. L'energia prové de l'oxidació dels glúcids i lípids emmagatzemats a l'organisme. Són reaccions molt menys potents que les anteriors, i necessiten de 2 a 3 per arribar a la seva potència màxima. Poden funcionar durant algunes hores i subministren l'energia de les activitats físiques de fons: ciclisme, curses llargues d'atletisme, esquí de fons, etc.

L'esquí de muntanya, amb els seus llargs recorreguts, és un esport amb un component aeròbic majoritari al llarg de l'ascensió. Sols s'utilitzen les reaccions anaeròbiques en fer un canvi de ritme per passar per un lloc perillós, per fer els darrers metres fins al coll, etc... L'entrenament de l'esquiador de muntanya haurà d'ésser dirigit, doncs, a

la millora de la capacitat aeròbica de l'individu; és a dir, la millora de les condicions de producció de l'energia en presència d'una aportació equilibrada d'oxigen.

Esquemàticament, l'energia d'origen aeròbic té dos factors que limitaran la seva durada i intensitat:

– **Un** és l'aportació d'oxigen a les cèl·lules musculars que intervenen en la producció del moviment. Aquesta aportació depèn dels sistemes respiratori i circulatori, i és molt augmentada per l'entrenament, ja que el cor entrenat impulsa més sang, que s'oxigena millor als pulmons i arriba més fàcilment a les cèl·lules musculars, que estan millor irrigades que les d'un individu sedentari.

– **L'altre** factor limitant és el combustible que les cèl·lules musculars cremaran. El combustible bàsic de les reaccions aeròbiques és el glucogen muscular i hepàtic. Aquest producte, de tipus glucídic, anirà cedint glucosa que es convertirà en energia. Si s'acaba el glucogen a l'organisme, es mobilitzaran les reserves lipídiques i proteiques, que hi ha en quantitats molt més importants; però són fonts d'energia amb una eficàcia esportiva més baixa. Quan això passa, el muntanyenc nota una baixada del seu rendiment. Les reserves de glucogen s'esgotaran en un temps que depèn de la intensitat de l'exercici físic, del nivell d'entrenament de l'individu i de la pròpia dieta alimentícia. En general, les reserves de glucogen augmenten amb l'entrenament i amb la ingesta de productes de tipus glucídic (pa, arròs, pasta, etc.). A efectes comparatius, un individu poc entrenat que faci un exercici intens, acaba el glucogen en 40'; i en un individu molt entrenat, aquest temps es pot allargar fins a dues hores o més.

PRINCIPALS MITJANS D'ENTRENAMENT

ESQUÍ DE MUNTANYA: lògicament, és l'activitat que més i millor ens prepararà. Això és un fet ben conegut de tots i que explica que persones molt entrenades a ciutat tinguin rendiments inferiors sobre esquís a d'altres «que no s'entrenen», però que surten cada cap de setmana a la muntanya. Treballen, en aquest cas, els grups musculars específics en les condicions adequades de fred, pes i alçada, amb la relativa manca d'oxigen que comporta. A més a més, s'hi treballa la tècnica, la coordinació, es comprova el material i psicològicament ens trobem preparats a realitzar ascensions més llargues o travesses d'alguns dies. Convé que les primeres sortides de la temporada siguin relativament curtes.

En les primeres sortides de la temporada es nota una discriminació de rendiment en relació amb l'any anterior

ESQUÍ DE FON: és un dels esports que millor es compaginen amb l'esquí de muntanya, ja que aquest no se sol poder fer en bones condicions a primers de temporada, quan la neu no hi està ben assentada i encara no ha colgat les tarteres, i quan el temps a l'alçada és dolent. En canvi, a la mateixa època, es pot practicar l'esquí de fons pels camins entre els arbres. Els grups musculars que treballem en tècnica clàssica (pas alternatiu, *stackning*) són pràcticament els mateixos que a l'esquí de muntanya, i s'hi augmentarà la coordinació i la tècnica.

FER MUNTANYA: és un dels exercicis millors per a mantenir la preparació física de l'esquiador de muntanya. L'entorn i la durada de les sortides són molt semblants, i podem millorar la condició física dels membres superiors si les realitzem amb bastons d'esquí.

CÓRRER A PEU: els tres mitjans d'entrenament descrits fins ara són poc practicables, entre setmana, per la majoria dels esquiadors. En canvi, es pot córrer fàcilment, a les grans ciutats. Es preferiran, en general, els recorreguts ondulats als plans.

BICICLETA: és una forma molt interessant i divertida d'entrenament. Permet fer sessions de més llarga durada que no pas corrent, i canviar

L'esquí de fons és un excel·lent complement de l'esquí de muntanya. Isla Mayor de Tierra de Fuego, Argentina. (Foto: Jordi Canals)

ràpidament de paisatge, evitant-ne la monotonia. I, per alguns autors, dona un traçat ràpid de les corbes en baixada aplicable a l'esquí. La seva alternança amb el córrer evita recarregaments d'articulacions o problemes als tendons. Es considera que 1h30' o 2h en bicicleta equivalen a 1h corrent, si bé això depèn del terreny.

ESQUÍ DE RODES: són molt utilitzats per a l'entrenament dels esquiadors de

Córrer per terrenys ondulats és una bona manera de mantenir la forma. Porta-Puimorens. (Foto: Jordi Canals).

fons quan no hi ha neu. També es poden utilitzar per a l'entrenament de l'esquí de muntanya. Cal trobar carreteres poc transitades, i amb un asfalt i traçat apropiats.

MUSCULACIÓ I ESTIRAMENTS: són activitats que podem practicar als gimnasis o, fins i tot, a casa nostra, en qualsevol condició de temps. Cal remarcar la importància dels exercicis d'estirament, tant en l'escalfament previ

a l'entrenament com durant la relaxació posterior.

CONSELLS GENERALS

Com ja he dit, la preparació física de l'esquiador de muntanya no competitiu anirà dirigida a la millora de la seva capacitat aeròbica.

Suposem que l'esquiador és una persona relativament activa, i d'un bon estat físic. És molt recomanable, a nivell de control, rebre inspeccions periòdiques als centres de medicina esportiva, cosa que ens permetrà seguir els fruits de l'entrenament o detectar possibles anormalitats. Si més no, per a persones de vida sedentària és obligatori fer-se una revisió mèdica abans de començar a entrenar o fer esquí de muntanya. De la mateixa manera, caldrà marcar-se un entrenament progressiu.

Una persona en bona forma es marcarà uns objectius d'entrenament d'acord amb les seves aspiracions i amb les possibilitats que les seves obligacions professionals, familiars o socials li permetin. L'entrenament serà continu i regular, i l'alternarà amb períodes de repòs. Per augmentar la motivació, es poden incloure participacions en curses populars de córrer, esquí de fons o esquí de muntanya, i així podrà comprovar els progressos que hagi fet.

La principal forma de preparació serà

l'entrenament de llarga distància (*Distance Training*). Consisteix a fer un recorregut en un ritme bastant per sota del màxim, amb una durada de 45'-1h30'. És recomanable fer-lo acompanyat, per evitar problemes de monotonia: el ritme serà bo si ens permet parlar. Això correspon a una freqüència cardíaca de 120-145 pulsacions per minut. La freqüència cardíaca, després d'un minut de descans, és un índex de la capacitat de recuperació de l'individu. És molt convenient apuntar aquestes dades en un dietari, junt a les qualitats d'entrenament i les impressions. Amb el temps, aquesta lectura ens serà agradable i ens donarà una estimació del progrés.

És més convenient fer dues sessions setmanals d'una hora que no una sola de dues hores, o una de quatre hores cada dos setmanes. La constància en l'entrenament és molt important: hi ha estudis científics que demostren que, en individus entrenats, l'abandonament de la preparació exigeix, per recuperar l'estat de forma, un període de temps d'entrenament més llarg que el temps abandonat. Per altra banda, sempre es posarà més ràpidament en forma un individu que hagi abandonat l'entrenament que no pas un que no hagi fet mai esport.

Els períodes de repòs de l'entrenament són necessaris, des del punt de vista físic i psicològic, als individus que s'entrenen moltes hores l'any (més de 400 h); o sigui, individus amb una mentalitat clarament competitiva. Cal descansar cada dia, amb una vida equilibrada i un son suficient: cada setmana, amb un dia de descans; i cada any, amb períodes de relaxació de l'entrenament. Per al practicant normal d'esquí de muntanya, les vacances són, al contrari, la possibilitat de practicar amb asiduitat l'esport que les obligacions professionals o socials no permeten fer.

Abans de la sessió d'entrenament, és molt convenient de fer exercicis d'escalfament i estirament, i acabar la sessió amb exercicis d'estirament i relaxament. Aquesta pràctica millora molt l'estat físic general i prevé l'aparició de moltes de les lesions que l'entrenament pot produir. És molt desaconsellat d'iniciar l'entrenament amb un ritme fort, sense escalfar i ja en pujada forta.

BIBLIOGRAFIA ADICIONAL

NOMINÉ, Hubert: *Tout le ski de fond*. Ed. Arthaud. París, 1982.
ANDERSON, Bob: *Estirándose (Strechting)*. Ed. Integral Editions. Monogràfic n.º 11. Barcelona 1984.

UN TOMB PELS CINGLES DELS MOTLLATS

Ramon Quadrada i Orsona

Són moltes les hores que els meus companys i jo hem esmerçat a tractar de fer possible un tomb pels cingles dels Motllats. Estimem els Motllats i la gent dels pobles que els envolten, i també ens esperona l'afany de conèixer amb més profunditat aquesta part de les Muntanyes de Prades.

Intentaré ara, a grans trets, de fer la descripció literària de l'itinerari que s'hi segueix, perquè les dades tècniques ja vénen també ressenyades al final d'aquesta narració.

Però, abans de començar la tasca, he de dir que els organitzadors del Tomb pecaríem d'ingritud si no donàvem les gràcies més sentides al senyor Pere Vallverdú, nat a l'Aixàviga i ara resident

a Reus, pels seus consells. El senyor Vallverdú és una de les poques persones que encara coneixen els entorns de tot el que va trepitjar mentre va viure a l'Aixàviga. També agraïm l'ajut d'alguns veïns de Capafonts, tothora ben disposats, així que l'hem necessitat. Igualment remerciem l'esforç fet pels nostres particulars amics i companys Josep M.ª Carnicer, Josep Callizo, Joan Escoda i Josep M.ª Zapater.

I comencem ja!

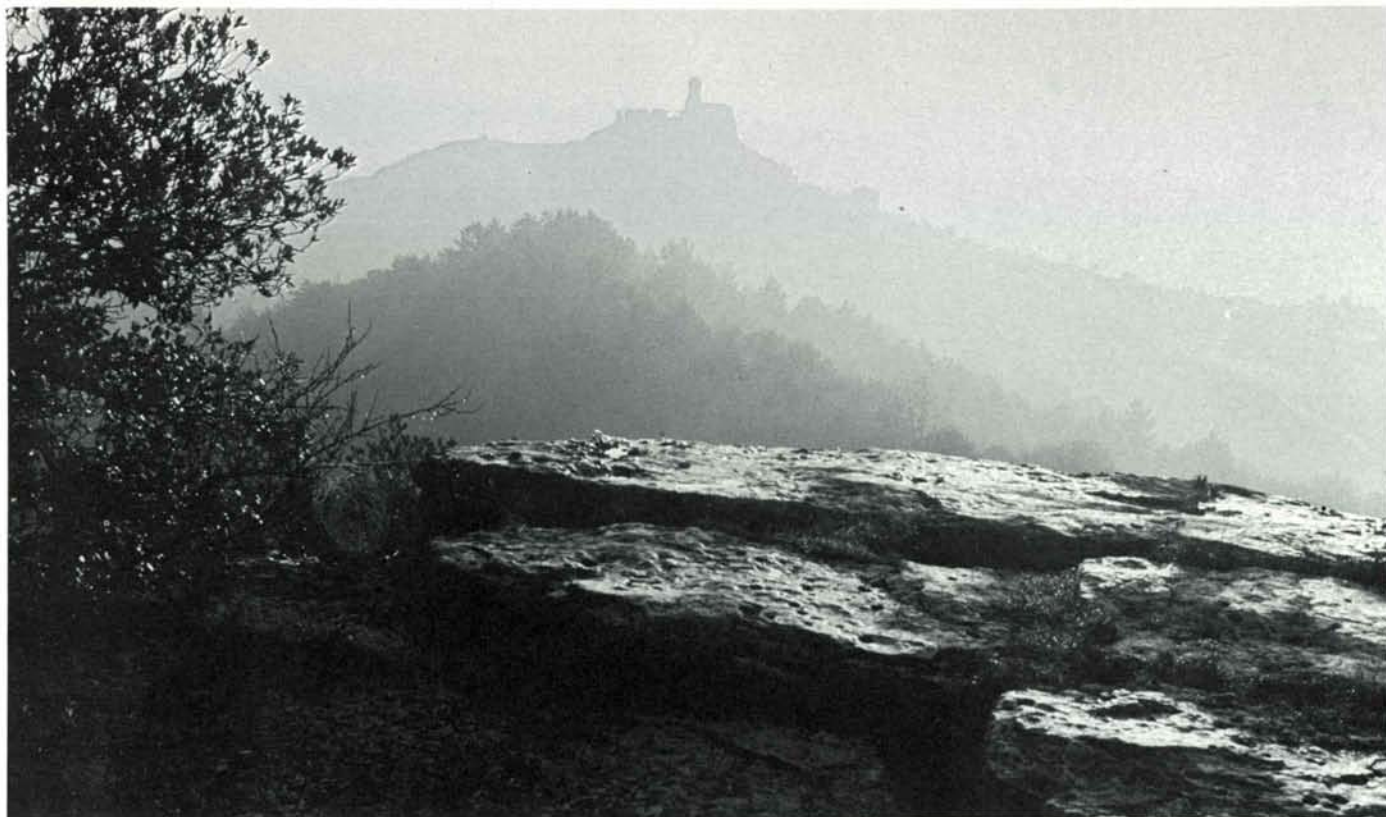
En sortir de la Febró, res no fa sospitar que hom pugui començar una de les excursions més belles i

colpidores de totes aquelles que es poden fer per les Muntanyes de Prades, de les quals els Motllats formen part. Els Motllats –*Mons latus*, ample, dilatat– si hom només es limita a travessar-los, pot pensar que es tracta de paratges més aviat secatius, aspres i desproveïts de qualsevol encant excursionístic.

Això és cert, en part. Però, només que hom s'entretengui a fer un volt pels cingles de la banda encarada a migdia –els de Mont-ral, del Bosquet i de l'Aixàviga– o bé pels que guaiten al damunt del riu Brugent seguint-ne virtualment el corrent cap amunt, a vol d'ocell (que són els situats al NE), com també si es passeja pels que formen les maravelloses raconades que clouen i embadaleixen la visió, de la qual hom pot gaudir des de la vila de Capafonts (cingles trencats, que donen al NO), el caminant es farà càrrec de què són realment els Motllats per a fer-hi curses de muntanya.

Nosaltres, amb molta cura, hem procurat relligar tram rera tram fins que hem aconseguit un itinerari de cingleres. Podríem dir que, encara que de bon començament se'n faci un bocí per una barrancada i per carena, la resta transcorre tota pel peu dels cingles més bells i alterosos amb què el calcarí faixa els Motllats per tres dels seus costats (menys pel de ponent, delimitat per la carretera que, un cop deixa la que va a Arbolí, porta a la Febró, costat orfe de cingles i de particularitats espectaculars que cridin l'atenció).

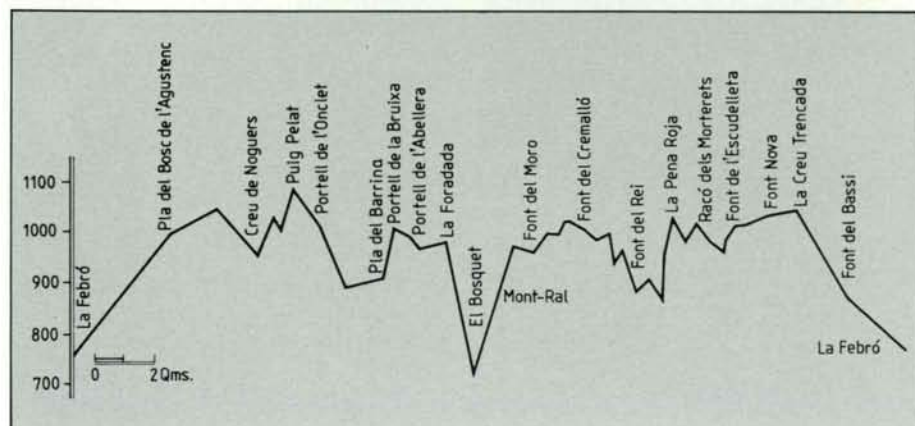
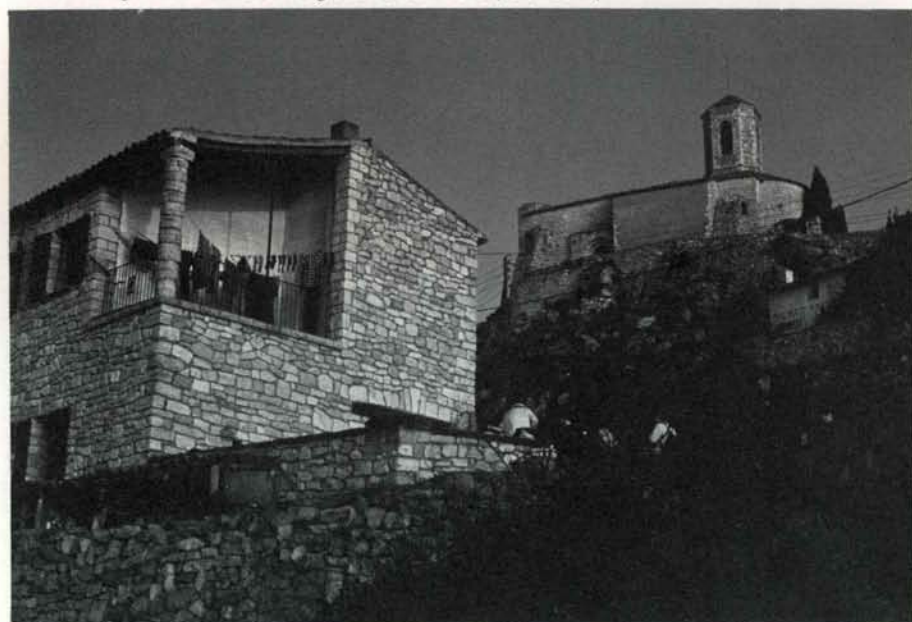
Mont-ral des de Punta Coroneta. (Foto: Camil).

Barranc de la Pixera, amb gel i vent del nord. (Foto: J. Callizo)

Mont-ral. Refugi Musté-Recasens i església de Sant Pere. (Foto: Camil)

És per això que hem prescindit d'excursionar aquest tram i hem disposat que la cursa tingui l'inici al poble de la Febró, per acabar la primera etapa a Mont-ral i, l'endemà, engegar-ne la segona, continuant en direcció a Capafonts, sense davallar-hi, i pujar fins a la Creu Trencada. Finalment, des d'aquest paratge singularitzat, anar cap a la Febró, on donem per acabat el Tomb pels Cingles dels Motllats.

La partida de la Febró, com ja hem indicat, no és massa enlluernadora, ja que s'ha de transitar per l'asfalt durant un quart, més amunt de la font del Pubill, d'aigua segura i fresca. És clar que, potser, encara ens podria servir l'antic camí directe des del poble, però la moderna ruta és més expedita i sense entrebancs.

Es fa entrada al camí de la Vall (com s'anomena el vetust camí de Vilaplana a la Febró) per una bona carrerada –ens fa angúnia d'emprar el vocable «pista», referit a la muntanya– que tira cap amunt, sense pressa i sense pèrdua. El barranc de la Vall es va estrenyent i guanya qualitat.

La senda es torna més ampla, marginada de grèvols, pins i boixos, i puja amb revolts cap a una vasta planúria, coneguda com de l'Agustenc, o també com a coll d'aquest mateix nom.

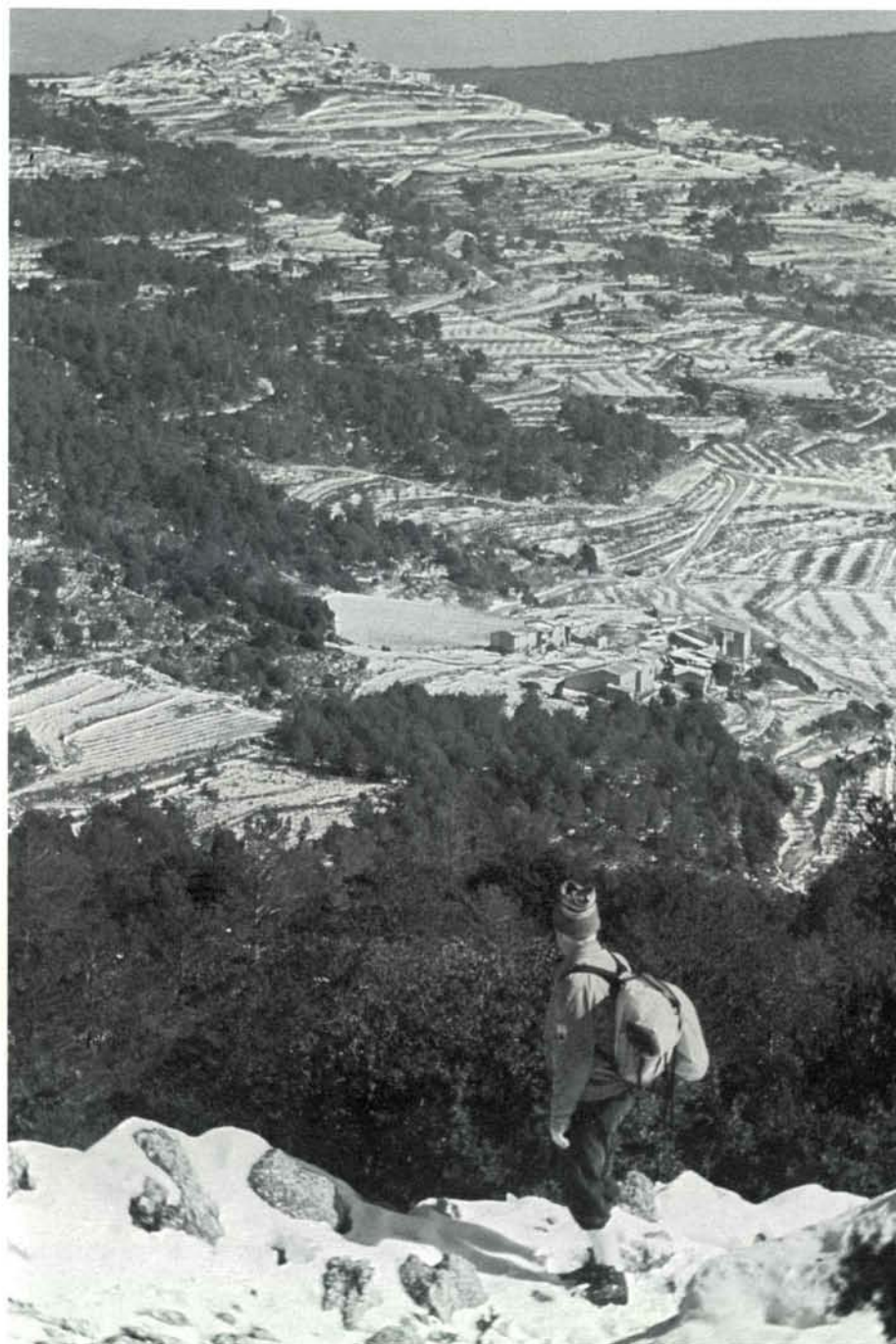
El recorregut ara es dirigeix cap a llevant i es posa aviat al fil carener de les serres del Pou i del Bosc, des d'on la vista no té límits i arriba fins a la mar, tot recorrent un immens panorama de contrallums més amunt dels mil metres d'alçada. A baix, albirable ben a prop, queda la trista runa del poblet que fou la Mussara, com el record d'un passat que s'allunya.

Després, l'indret conegut per la Creu de Noguers, on no hi ha cap creu ni cap noguer, fa creuar una moderna ruta que puja fins a la plana dels Motllats passant pel «pla de la Carretera», com l'anomenava la gent de la contrada. I, per sota el colletó de la Tina, es dirigeix a la urbanització que és propietat del senyor Córcoles, formada per uns xalets de bona construcció i gust.

La cursa, ratllant obstinadament els mil metres, continua per la serra de Vicent fins al pla de les Salòpies on, per sobre d'un terreny esblanqueït i un xic lunar, es puja al puig Pelat, la màxima elevació dels Motllats (1.073 m).

Per les bandes S i SO s'hi puja per una senzilla graonada natural, o bé pel «pas dels Jordis», fent una petita grimpada.

El puig Pelat, de puig, no res; però, de pelat, sí. Bona vista sobre el racó de les Salòpies (enfusc al dessota, a mà dreta), el serrat de la Partió, el Cantacorbs i, més llunyà, el Montserrat...

I per terreny sacatiu, però rocallós i atractívol, l'itinerari davalla, al caire dels cingles, cap a trobar el portell de l'Onclet —el mas que porta aquest nom no és gaire distant— on, un pas per un túnel de boixeda i alzinar fa descendir fins al peu del serrat de la Partió.

A l'esquerra queda la cova de la Mel, on la gent dels poblets propers anava a crestar en un forat. La davallada que ara comença, pel fil del contrafort que sosté el basament del serrat, fa contemplar ja tota la seguida de cingles blanquinosos i fermes, solcats de balmes de colors: són els cingles dels Solans.

Al planet del Barrina es puja dreturament, i es passa a frec de la cova de la Bruixa, tot i seguint un caminet estretit, però sense accidents i

I Tomb als Motllats. Jordi Cáceres, Ramon Quadrada, Francesc Beato, Jordi Artigas i Alexis Auderset. (Foto: M.ª Magdalena Monteverde)

abrigat amb una ombria vegetal admirable.

Passat el portell de la Bruixa, o del Cisterer, el camí retomba pel damunt del racó de Sant Pere, inici del riu de la Fou. El portell de l'Abellera és guardat per un «gendarme» de pedra, tan vistós i que guaita cap a la timba, que pot posar la mel a la boca de més d'un escalador. Amb força atenció, la ruta baixa una llastra d'uns deu metres de roca molt pendent, lliscadissa amb la humitat, fins a tornar a situar-se al peu de la llarga cinglera, on una ombra de senderonet continua endavant, fins a la Foradada, per la vora de la cova dels Lladres.

La Foradada és bastida per una gran arcada natural, oberta de cara al llevant.

TOMB ALS MOTLLATS PELS CINGLES

Bell indret, des d'on es té un bon aguit cap als boscosos plans de l'Estelada, i a baix, cap al fons, el riu Sec, inici del Glorieta.

En avall, vora la font del Moro, un senderó amb bon estat porta al Bosquet, petit llogarroc tocant la carretera d'Alcover, on hi ha una font no molt atractiva, però que sempre raja.

Pel camí vell, el caminador fa la pujada que l'ha de portar a Mont-ral, entre un bosc feble de pinar i de carrasques. S'arriba a Mont-ral per un curt però fort pendent herbós. El refugi Musté-Recasens, excel·lentment atès per la Roser i el Joan, retornarà el benestar als excursionistes, que, oïda el descans que s'han guanyat, amb la caminada de

la primera part del Tomb als Motllats!

La segona etapa de l'itinerari surt de Mont-ral, va cap al coll del Joanet i pren el camí de Punta Coroneta, un indret preciós, angoixat per una humida i densa vegetació que desprèn olor de bolets frescos.

Superat el grauet, la ruta planeja i baixa enmig de pins esclarissats i troba un replanell on hi ha la Font del Moro, sempre bruta i d'aigua no gens bellugadissa. A mesura que es puja, es fa ben albiradora la vila de Mont-ral, allà baix, dalt d'un turó, com si volgués punxar el firmament.

Passat el portell del Bosquetà, se supera el pla dels Motllats i, marxant

sempre arran del cingle que mira a la vall del riu Brugent, es passa prop de la Cova de la Moneda (que deixem per als espeleòlegs), i es davalla entre «coix de santa», boixerola i corniguers, i rocam esberlat, a sota del cingle superior, d'on hom ja no se'n separa fins al costat de Capafonts.

Al primer terme es veu la mola de Roquerola, la dels Quatre Termes, el castell Dalmat, el puig de Marc, el Montmell i d'altres indrets coneguts i ben notoris. Es camina per entre pins, savines i alzinars, ara apropant-se a la cinglera, ara distanciant-se'n: els cingles de Marc i del Gallari, la filigrana del Cremalló, la Fonteta del Rei, que raja a la vorera del camí..., tot va veient-se com un fabulós relat. Tot és atapeït de

bellesa i de sentor d'obaga: tot és inefable i hom sent com una pau interior el va envaint.

A partir del portell de la Mariàngela, es deixa el camí davalladís, encarat a Capafonts, per marxar esquerràniament per un pas més torturat i rebel que ens mena al peu de la Pena Roja (formada per un calçari vermell com un vi de grau marejador). Pujant i baixant, més aviat per terreny dolent però en cap moment perillós, es fa cap als racons dels Morterets, on hi ha la font del mateix nom, barrejada amb boix, concavitats i feresteguesa. (Val la pena deixar la ruta principal i plantar-se, en dos minuts, en aquest racó soliu; l'aigua que hi salta sadolla més l'esperit de l'excursionista que no la set física que pugui sentir. Per anar-hi, uns tocs de pintura blava i vermella n'assenyalen el pas.)

L'itinerari passa ara, de primer, per un bocí pelat i tort, i seguidament per sobre d'una recingla verda i espessa; després ho fa per pedregam i botjar, per, finalment, en curta davallada, entroncar amb la senda que puja de Capafonts –l'antic camí de Mont-ral– passant per un seguit de cingles (com un llarguíssim rosari) amb grans balmes que semblen nínxols per sepultar-hi natura morta.

Tots aquests abalments són colorits i se'n destaca el que conté la malmesa Font de l'Escudelleta, no sempre generosa a donar beure a l'asedegat.

Un nou rengle creua pel damunt del salt de la Pixera, i entrada a la capçalera del barranc de la Font Nova, des d'on la visió cap a baix, a Capafonts, al Pont de Goi mig amagat, a les envistes de Prades, és del tot superba.

Se surt cap a la plana dels Motllats i, gairebé sense solta ni volta, s'assoleix la Font Nova, l'única deu que fa caritat a qui té set.

Continuant sempre per camí carreter –el camí vell és perdut, a l'esquerra, dintre del bosc– ben aviat, i en un collet, es desprèn un ample pas, també senyalitzat, com l'anterior, que porta a visitar el Pont de Goi, i tornar a l'ample senda que marxa cap a la Creu Trencada, que encara assenyala la cruïlla, o troballa dels camins, que en altre temps eren els imprescindibles per traslladar-se a Reus, a la Febró, a Prades, a Capafonts, a l'Espluga, a Vimodí...

Després dels plans de l'Olari, allà on el camí ample fa una baixada cap a l'esquerra, cal anar una mica per sota el fil de la carena que guaita a Capafonts, per un rastre de senderó ben acusat, de moment, i pintat de distintes coloracions (entre elles la vermella i la blava, discontinua, que puja fins a dalt

del Picorandan).

Val la pena d'allargar uns vint minuts més l'itinerari, ja que la vista sobre la vall de Capafonts i el riu Brugent és extraordinària. La davallada es fa fins a la vora dels plans de l'Ermítanet, on avellaners conreuats, com un flocall de vida posada enmig de la desolació rocallosa, indiquen a la vora d'un pal senyalitzador que l'itinerari ha de fer una desviació cap a la dreta, baixar un curt grauet i aplanar-se a la Font del Bassi, origen del torrent de la Cova dels Coloms o barranc de la Vila, camí ja de la Febró: preciós engorjat, amb rocam esberlat i peces dretes com d'un joc de bitlles.

A continuació publiquem les dades d'ordre tècnic que creiem necessàries per completar aquest treball, i que, a més, serviran d'ajut als qui vulguin fer el Tomb dels Motllats sense guies de cap mena.

ITINERARI: 1.ª ETAPA

♦ La Febró – ♦ Font del Pubill – La Vall – El pla del Bosc de l'Agustenc – Serres del Pou i del Bosc – La Creu de Noguers – Serra de Vicent – El pla de les Salòpies – Contrafort Auderset – Pas dels Jordis – El pla del Puig Pelat (1.073 m) – Portell de l'Onclet – Peu i contrafort NE del serrat de la Partió – Camí dels Solans – Pla del Barrina – Portell del Cisterer, o de la Bruixa – Capdamunt del racó de Sant Pere – Portell de l'Abellera – Camí de cingles de la cova dels Lladres – La Foradada – ♦ El Bosquet – ♦ Mont-ral.

La Febró al Pla del Bosc de l'Agustenc	1,00 h
Pla del Bosc de l'Agustenc al Puig Pelat	1,15 h
Puig Pelat al Pla del Barrina	0,45 h
Pla del Barrina a la Foradada	1,00 h
La Foradada al Bosquet	0,30 h
El Bosquet a Mont-ral	0,30 h

Hores de camí: 5. Desnivells: 350 m.
Distància: 15 quilòmetres.

ITINERARI: 2.ª ETAPA

Mont-ral – Collet del Joanet – Grauet de punta Coroneta – Serret dels Avents – ♦ Font del Moro – Pla del Bosquet – Cova de la Moneda – Cinglera del Marc i del Gallarí – Font del Cremalló – Racó del Ruques – ♦ Font del Rei – Portell de la Mariàngela, o grau del Fortet – Colladeta de la serra de l'Embestida – Cingles de la Pena Roja – Racons de la Tarrascona i ♦ de Morterets – Cingle, balma i Font de l'Escudelleta – Racons de la Pixera i de la Font Nova – Pla del Motllats – ♦ La Font

Com si el caminant fos un ocell d'altura, aviat divisa La Febró. Tot baixant, els horitzonts s'eixamplen.

Ja hi som: l'itinerari, el nostre itinerari, la cursa a la qual hem posat tantes il·lusions i hores de feina ja ha acabat.

El desig dels qui hem dibuixat aquesta excursió és que en gaudeixi tothom qui es decideixi a fer-la. No quedarà pas defraudat.

Aprofito l'acolliment de «MUNTANYA» per agrair a tots els qui han pres part al Tomb als Motllats pels Cingles, la confiança que han tingut amb els qui l'hem preparat.

Gràcies, també, Magdalena, Alexi Auderset, Jordi Artigas i Jordi Càceres pel vostre esforç, sense el qual la cursa no hauria estat possible.

Nova – Pont de Goi (facultatiu) – La Creu Trencada – Plans de l'Olari i de l'Ermítanet – Picorandan (facultatiu) – Barranc de la cova dels Coloms, o de la Vila – ♦ Font del Bassi – ♦ La Febró.

Mont-ral a la Cova de la Moneda	1,00 h
Cova de la Moneda a la Font del Cremalló	0,30 h
Font del Cremalló a la Font del Rei	0,45 h
Font del Rei a la Font de l'Escudelleta	1,20 h
Font de l'Escudelleta a la Font Nova	0,45 h
Font Nova a la Creu Trencada pel Pont de Goi (facultatiu)	0,30 h
Font Nova a la Creu Trencada	0,15 h
Creu Trencada a la Febró	1,15 h

Hores de camí: 6. Desnivells: 150 m.
Distància: 15 quilòmetres.

Horari total: 11 h. Desnivells: 500 m.
Distància: 30 quilòmetres.

♦ Punts d'aigua

ESTATGES:

Mont-ral. Refugi Musté-Recasens, de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus. Telf.: (977) 84 61 00. Servei de menjars; cal fer la reserva i encomanar-los prèviament.

La Febró. Hostal de la Perdiu. Telf. (977) 86 81 01.

Des de la vila de Capafonts poden fer-se trams parcials del recorregut, per paratges atractius i ben singulars com són els racons dels Morterets, el salt de la Pixera, el Pont de Goi i altres, tots ells de notori interès excursionista i fotogràfic.

El «Pas dels Jordis», al Puig Pelat, és obra de Jordi Càceres, Jordi Artigas i Alexi Auderset, que l'han treballat i hi han instal·lat un pasamà per a poder assegurar-se. Hi ha un curt tram de llon.

EL CIRC D'AISA

EXCURSIONS AMB ESQUÍS PEL PIRINEU D'OSCA

Francesc Xavier Gregori

Al Pirineu encara queden valls i racons poc coneguts o, més ben dit, poc divulgats. Aquest és el cas de la vall i el circ d'Aisa inserit dins de la comarcada alta de la Jacetània, al Pirineu occidental d'Osca, que ens invita a ser visitada en entrar la primavera, quan encara les neus prou abundoses ens poden oferir grans possibilitats d'ascensions amb esquís, abans que les darreres neus es retirin definitivament per la inexorable proximitat de l'estiu.

Dalt del Bisaurin. (Foto: F.X. Gregori).

Una mica de geografia

L'eix principal de Jaca-Canfranc està constituït per la vall del riu Aragó, dins la comarca de la Jacetània, i dues valls menors situades a l'Oest, que són la del riu Lubierre i la de l'Estarrún. Les tres valls són obertes de Nord a Sud, i els rius de les dues últimes donen aigua al riu Aragó després que aquest es desviï de la seva rectilínia trajectòria vers l'Oest, en passar a la alçada de Jaca.

La vall del riu Estarrún, el més occidental de tots tres, neix a la capçalera del circ d'Aisa, passa en el seu descens entre el pic Sayerri, la serra de l'Estiva i per les localitats d'Aisa (d'aquesta població, l'alta vall de l'Estarrún en rep el nom genèric de «Circo de Aisa») i d'Esposa, i aigües avall passa per entre els lloms d'Amas i la serra de Luesia, junt a Lastiesas i

El poblet d'Aisa: detall. (Foto: F.X. Gregori).

Fraginal, i desemboca finalment a les proximitats d'Ascara.

El relleu

L'existència d'un clima fred durant el període quaternari propicià l'aparició de grans masses de neu que s'acumularen a la capçalera de la vall. La compactació d'aquestes masses de neu, i la seva posterior transformació en glaç, provocà una important erosió en els vessants: el resultat és l'aparició de cims monolítics i de retallades agulles que donen la fisonomia pròpia d'aquest característic indret del Pirineu.

Com accedir-hi

Des de Jaca, es passa pels poblets de Banagués, Novés, Lastiesas, Esposa i Aisa, en un trajecte d'uns 24 Km, ondulat, llarg i sinuós, que goso suggerir de fer millor de tornada, ja que les perspectives que hi tenim de la vall principal, són força interessants. L'altra opció és sortir per la carretera Jaca-Canfranc: a 6 Km trobarem el pintoresc poblet de Castiello de Jaca; poc després, a uns 2 Km, una bifurcació a l'esquerra ens portarà a Borau pel vertiginós port del mateix nom, i poc després a Aisa, en 13 Km (1.046 m), a la vall del riu Estarrún (o Eztarrón).

Als afores de l'arraulit poble d'Aisa passarem per una àrea forestal d'esbarjo, presidida per una font de fresquíssima aigua; cal continuar per la carretera forestal, sorprenentment asfaltada, que transcorre per entre bordes, prats i un ufanós bosc de pins, i que, còmodament, ens permet de remuntar la vall fins a la seva capçalera, l'inici de la vall d'Aisa, en un trajecte de 8 Km.

Al final, traspasarem la reixa que delimita la zona de pasturatge.

Amb neu o sense, cal seguir les traces de l'evident corriol (senyals vermelles) que s'enfila fent giragonses per damunt de l'estrep rocallós que es desprèn del cim del Petrito, per entre una espessa boixeda, fins arribar al refugi forestal de Saleras, situat a uns 1.600 metres d'alçada (D.F.H.). Del final de la carretera al refugi podem posar-hi uns 30 minuts, que aniran acompanyats d'admirades exclamacions a mesura que cada revolt ens mostrarà noves perspectives d'aquesta amagada contrada.

El petit refugi de Saleras ens proporcionarà un mínim aixopluc; les seves reduïdes dimensions i el seu inexistent confort permetrà, a no pas més de 4 persones, una estada relativament reconfortant, tenint en compte que la llar de foc ha de ser

Al coll del Bozo. 2019 m. Llana de la Garganta i Llana del Bozo (Foto: F.X. Gregori)

A black and white photograph of a small, rustic stone building, likely a cabin or shelter, situated in a snowy, mountainous landscape. The building has a chimney and a wooden door. The surrounding area is covered in snow and patches of dark ground.

EL CIRC D'AIÇA Pirineu d'Osca

Trinchera

Laderas de Cantal

1805

1671

1878

△ ESPER

Paso del Aspe

1675

△ Lie Lavatte

2403

△ Rueba del Bozo

2230

2260

△ Puerto de Aisa

2570

5

6

2502

2330

2420

2599

2425

2240

2245

1

1a

2a

2

3

3a

3b

3c

3d

3e

3f

3g

3h

3i

3j

3k

3l

3m

3n

3o

3p

3q

3r

3s

3t

3u

3v

3w

3x

3y

3z

3aa

3ab

3ac

3ad

3ae

3af

3ag

3ah

3ai

3aj

3ak

3al

3am

3an

3ao

3ap

3aq

3ar

3as

3at

3au

3av

3aw

3ax

3ay

3az

3ba

3bb

3bc

3bd

3be

3bf

3bg

3bh

3bi

3bj

3bk

3bl

3bm

3bn

3bo

3bp

3bq

3br

3bs

3bt

3bu

3bv

3bw

3bx

3by

3bz

3ca

3cb

3cc

3cd

3ce

3cf

3cg

3ch

3ci

3cj

3ck

3cl

3cm

3cn

3co

3cp

3cq

3cr

3cs

3ct

3cu

3cv

3cw

3cx

3cy

3cz

3da

3db

3dc

3dd

3de

3df

3dg

3dh

3di

3dj

3dk

3dl

3dm

3dn

3do

3dp

3dq

3dr

3ds

3dt

3du

3dv

3dw

3dx

3dy

3dz

3ea

3eb

3ec

3ed

3ee

3ef

3eg

3eh

3ei

3ej

3ek

3el

3em

3en

3eo

3ep

3eq

3er

3es

3et

3eu

3ev

3ew

3ex

3ey

3ez

3fa

3fb

3fc

3fd

3fe

3ff

3fg

3fh

3fi

3fj

3fk

3fl

3fm

3fn

3fo

3fp

3fq

3fr

3fs

3ft

3fu

3fv

3fw

3fx

3fy

3fz

3ga

3gb

3gc

3gd

3ge

3gf

3gg

3gh

3gi

3gj

3gk

3gl

3gm

3gn

3go

3gp

3gq

3gr

3gs

3gt

3gu

3gv

3gw

3gx

3gy

3gz

3ha

3hb

3hc

3hd

3he

3hf

3hg

3hh

3hi

3hj

3hk

3hl

3hm

3hn

3ho

3hp

3hq

3hr

3hs

3ht

3hu

3hv

3hw

3hx

3hy

3hz

3ia

3ib

3ic

3id

3ie

3if

3ig

3ih

3ii

3ij

3ik

3il

3im

3in

3io

3ip

3iq

3ir

3is

3it

3iu

3iv

3iw

3ix

3iy

3iz

3ja

3jb

3jc

3jd

3je

3jf

3jg

3jh

3ji

3jj

3jk

3jl

3jm

3jn

3jo

3jp

3jq

3jr

3js

3jt

3ju

3jv

3jw

3jx

3jy

3jz

3ka

3kb

3kc

3kd

3ke

3kf

3kg

3kh

3ki

3kj

3kk

3kl

3km

3kn

3ko

3kp

3kq

3kr

3ks

3kt

3ku

3kv

3kw

3kx

3ky

3kz

3la

3lb

3lc

3ld

3le

3lf

3lg

3lh

3li

3lj

3lk

3ll

3lm

3ln

3lo

3lp

3lq

3lr

3ls

3lt

3lu

3lv

3lw

3lx

3ly

3lz

3ma

3mb

3mc

3md

3me

3mf

3mg

3mh

3mi

3mj

3mk

3ml

3mm

3mn

3mo

3mp

3mq

3mr

3ms

3mt

3mu

3mv

3mw

3mx

3my

3mz

3na

3nb

3nc

3nd

3ne

3nf

3ng

3nh

3ni

3nj

3nk

3nl

3nm

3nn

3no

3np

3nq

3nr

3ns

3nt

3nu

3nv

3nw

3nx

3ny

3nz

3oa

3ob

3oc

3od

3oe

3of

3og

3oh

3oi

3oj

3ok

3ol

3om

3on

3oo

3op

3oq

3or

3os

3ot

3ou

3ov

3ow

3ox

3oy

3oz

3pa

3pb

3pc

3pd

3pe

3pf

3pg

3ph

3pi

3pj

3pk

3pl

3pm

3pn

3po

3pp

3pq

3pr

3ps

3pt

3pu

3pv

3pw

3px

3py

3pz

3qa

3qb

3qc

3qd

3qe

3qf

3qg

3qh

3qi

3qj

3qk

3ql

3qm

3qn

3qo

3qp

3qq

3qr

3qs

3qt

3qu

3qv

3qw

3qx

3qy

3qz

3ra

3rb

3rc

3rd

3re

3rf

3rg

3rh

3ri

3rj

3rk

3rl

3rm

3rn

3ro

3rp

3rq

3rr

3rs

3rt

3ru

3rv

3rw

3rx

3ry

3rz

3sa

3sb

3sc

3sd

3se

3sf

3sg

3sh

3si

3sj

3sk

3sl

3sm

3sn

3so

3sp

3sq

3sr

3ss

3st

3su

3sv

3sw

3sx

3sy

3sz

3ta

3tb

3tc

3td

3te

3tf

3tg

3th

3ti

3tj

3tk

3tl

3tm

3tn

3to

3tp

3tq

3tr

3ts

3tt

3tu

3tv

3tw

3

Encara que a nosaltres ens sembli una vall ferèstega i desconeguda, cal tenir en compte que, a segons quines èpoques, és molt concorreguda. I tampoc no ens ha d'estranyar de trobar-hi companyies de soldats fent-hi maniobres, sobretot la tardor. Amb això, vull dir que una tenda de càmping pot ser una alternativa força interessant per a garantir un aixopluc fiable.

Començaré aquest apartat (motiu principal d'aquest treball) amb la ressenya del cim que podríem anomenar el «rei» de la zona (deixant-hi fora el Bisaurín), tant per la seva alçada com pel dilatat panorama de què es gaudeix des dels seus 2.643 metres, sense oblidar els més de mil metres de descens efectiu amb esquís.

Em permeto aclarir que el nom d'Aspe
ens ha estat imposat pels francesos, ja
que, entre els anys 1870 i 1880, el
famos pirineista Edouard Wallon va dur a
terme una sistemàtica campanya
d'ascensions per aquestes contrades.
Després n'hi van fer, entre els anys
1900 i 1920, els germans Cadier
naturals de Osse-en-Aspe, a uns 25 Km
de Somport. El nom genuí és el de Pico
de la Garganta de Aisa i, per tant,
aquest hauria de ser-ne l'únic nom; però
el d'Aspe és el més popularitzat entre
els muntanyencs, i és per això que
encapçalem l'escrit amb aquest nom
que, a més, és més curtet.

Cal afegir que l'aspecte altiu que ofereix aquest cim des de l'estació d'esquí de Candanchú resta un xic minvat si hi accedim pel seu vessant sud, el de la vall d'Aisa; però, tot i així, cal remarcar que, amb els seus 1.045 m de desnivell en descens, aquest itinerari esdevé entretingut i remuneratiu.

Del refugi, baixar a creuar el riu Estarrún, guanyar alçada pel llom d'un ben definit nervi, en direcció N, cap a l'evident canal-embut, únic pas per accedir als replans superiors, on arribarem en obligat pendent. Continuarem pel llit d'una valleta, tot decantant-nos cap a mà esquerra, guanyant alçada per un llom proper als contraforts del Llana de la Garganta, en direcció al visible coll/bretxa d'Aspe, al

qual arribem amb una marxa de flanc ascendent (cota 2.425 m). Continuarem en direcció NE i sobrepassarem a mitja alçada l'aplanada cima Oest (de 2.600 m), fins accedir a la bretxa Oest de l'Aspe. Cal deixar-hi els esquís i fer els darrers metres pel llom rocallós fins a l'aplanat cim, presidit per un impertèrrit pedró-vèrtex a 2.645 m. Amb una bona nivació, es pot arribar fins el mateix curull amb els esquís calçats.

El descens el podem fer per l'itinerari seguit a la pujada, encara que recomano de fer la següent variant (si la neu hi està ben assentada).

Itinerari 1a.— Iniciar la devallada pel mateix indret de la pujada, fins arribar al llom proper als vessants del Llana; decantar-se aleshores a la dreta (Oest) per tal d'anar a cercar el canvi de vessant, al qual dona accés el petit pas obert al N del turonet cotat a 2.246 m. El descens pel vessant Oest es presenta mantingudamente redreçat i uniforme fins al pla del Cubilar, però sense arribar-hi decantar-se vers el Sud. I, a mitja alçada, entrarem als vessants que dominen el refugi, on arribarem en una lleugera remuntada, després de creuar el torrent que en aquest indret forma un seguit de cascades aterassades.

No s'ha d'empendre aquesta excursió amb temps rúfol: la manca de bona visibilitat ens podria fer dubtar en algun indret, a causa del terreny obligat per on passa l'itinerari.

L'horari el podem calcular entre 5 i 6,30 h. (anar i tornar).

Itinerari 2. Picos de la Garganta de Borau.— En aquest cas parlaré del tercer pic, anomenat Pico de Lecherín, de 2.567 m.

Aquesta excursió ens transporta a uns paisatges d'una salvatgia i grandiositat indescriptibles: emmarcats pels Mallos de Lecherín, els pics de Borau i els espadats del vessant SE de l'Aspe, i l'opció de fer l'itinerari en travessia, amb un descens de més de vuit-cents metres, es justifica per ella mateixa.

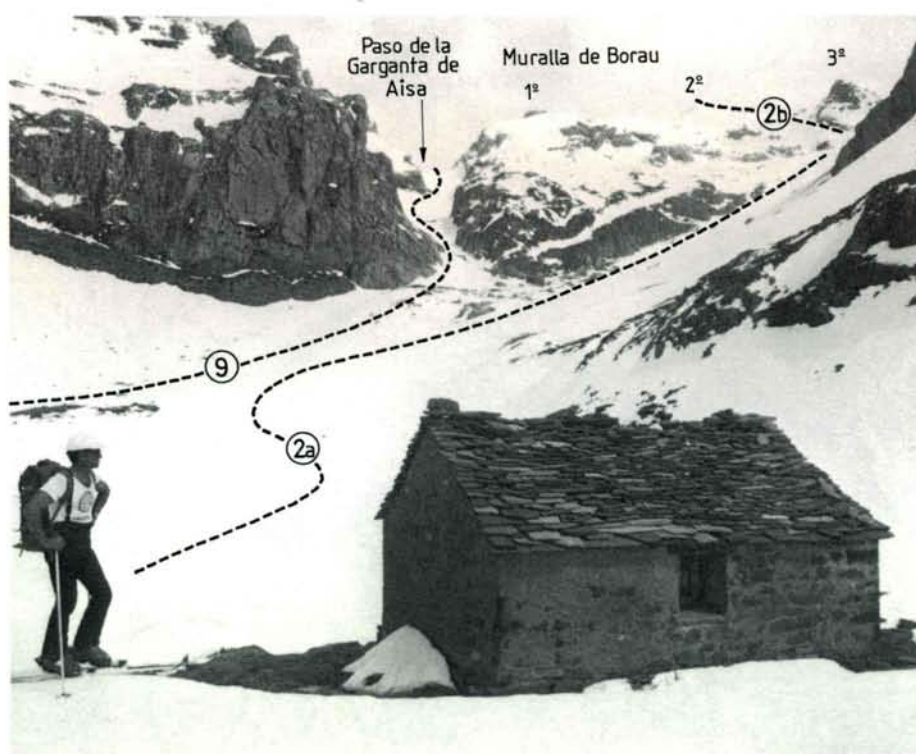
Descripció

Del refugi Saleras (1.600 m), baixar a creuar el curs del torrent, que és ample però poc profund, i elevar-se vers al NE, sobre un llom acarenat que es desprèn dels contraforts rocallosos de l'Aspe. Seguir-lo breus moments fins a trobar un lloc apte per sobrepassar-lo en lleuger flanqueig descendent, i anar a cercar els plans que acullen el torrent que baixa de la Garganta de Aisa. Continuar ascendint en direcció E, pel llom que es desprèn del Rigüelo, fins a trobar una cabana-refugi —el cubilar del Rigüelo, (a 1.750 m). Continuar en

Vessant oest de l'Aspe. (foto: F.X. Gregori.)

Cabana de Rigüelo. (Foto: F.X. Gregori.)

flanqueig per dins la vessant de la part alta del torrent de la Magdalena, que remuntarem fins al coll (2.043 m), on trobarem el traçat d'una pista que va del poble de Borau al refugi militar (abandonat).

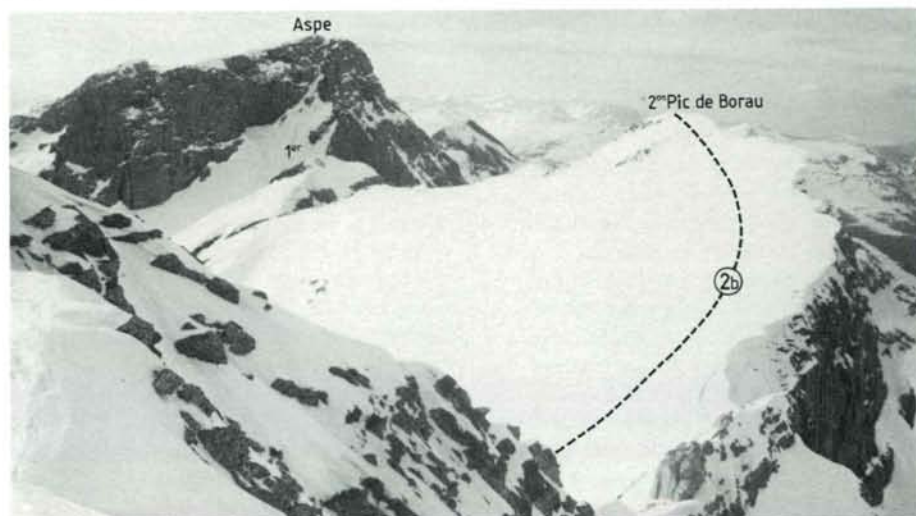
Salvar els filats que es perllonguen per l'aplanada carena i que delimiten les zones de pasturatge d'ambdues vessants; fer un flanqueig descendent en direcció al visible refugi «López

Huizi» a 2.020 m, bastant malmès (per la proximitat de la pista); així i tot, de moment encara s'hi pot pernoctar.

Del refugi, sortir en direcció N, planejant a mitja vessant per sota dels contraforts del Rigüelo i els Mallos de Lecherín, orientar la marxa prenent una clara direcció N i guanyar el sobtat desnivell pel mantingut pendent que ens deixa el coll de Lecherines, a 2.380 m.

Continuar uns metres pel llom, encara

Vista des del Pico de Lecherín. (Foto: F.X. Gregori).

Mallos de Lecherín, el «Sombbrero». (Foto: F.X. Gregori).

Des de l'Aspe: els pics de la Muralla de Borau. (Foto: F.X. Gregori).

amb esquís, vers l'evident canal que ratlla l'estructura rocallosa del Lecherín. Deixar els esquís i remuntar-la fins arribar al seu final, obert entre dues cotes: la de la dreta, és uns pocs metres més alta (2.567 m).

Enfondit a la nostra dreta (NE), hi ha el circ de Rioseta, amb les instal·lacions militars. Més de mil metres de desnivell ens en separen.

Segons l'estat de la neu caldrà piolet (?), grampons i cordino.

Tornar als esquís i fer el descens per la vessant contrària (Itinerari 2a), entre les comes de Rigüelo, i anar a cercar les traces de pujada.

Cal esmentar que el tram d'itinerari comprès entre el refugi militar i el coll de Lecherines no és recomanable després de fortes nevades o amb neus molt estovades pel sol (perill d'esllavissades). Això justifica d'iniciar l'excursió a primera hora, per poder trobar la neu en bones condicions, tenint en compte que l'itinerari es desenvolupa pels vessants orientats al SE.

En aquesta excursió podrem esmerçar-hi ben bé entre 5 i 6,30 h. Cal aclarir que l'opció en travessia que jo proposo per a fer el pic de Lecherín no és la més ràpida. Ho dic així perquè, darrerament, entre els cada vegada més abundosos practicants de l'esquí de muntanya, hi ha una certa tendència a «fer cim» quant abans millor, i a deixar-se de filigranes a l'hora de triar d'altres opcions que, probablement més llargues, els donarien (això sí!) un molt més ampli coneixement de la zona que petgen.

L'itinerari que podríem definir com a normal és el (2a) que es fa de baixada si fem el volt complet al cim.

Situats encara al sector Est del circ d'Aisa, un altre cim que per poc que puguem cal fer és, a la carena dels pics de borau, el segon, cotat a 2.558 m. Menys significatiu que el proper pic de Lecherín, però més remuneratiu des del punt de vista d'esquí, ja que hi podrem accedir amb els esquís calçats (?).

Itinerari 2b. Segon Pico de Borau (2.558 m).— De sortida, pendre l'itinerari (2a) que enllaça a mig trajecte amb el (2), que baixa del coll dels Mallos. Un cop sota el pendent final que accedeix en aquest coll, refer el sentit de marxa, i prendre la direcció N, per passar per sota els espadats del vessant Oest del Lecherín, que deixarem a la nostra dreta, mentre ens apropem per un moderat pendent al poc definit i allomat cim segon de Borau. Grosses cornises pengen sobre els vessants de l'ivó de Tortiellas. Immillorable perspectiva de l'emmurallat vessant SE del proper pic

d'Aspe. Efectuarem el descens pel mateix lloc per on hem fet pujada.

Horari: de 3 a 4 h. anar i tornar.

Encara que aquest treball pren com a base la vall d'Aisa, també és interessant de ressenyar-hi l'accés que, des del poble de Canfranc, tenen el coll i pic de Lecherín, enllaçant amb els itineraris precedents i donant l'opció de fer la travessia Aisa-Canfranc o viceversa.

Itinerari 3. Travessia Aisa-Canfranc.-

Sortir pel camí que, des de les primeres cases de Canfranc vila –venint de Jaca– (1.040 m), s'enfila per entre una ufanosa pineda. Als 1.220 m, creuar el barranc de los Meses (?) per damunt d'una conducció d'aigua. Continuar pel bosc fins que el camí ral coincideix amb

una pista forestal. Acostar-se novament al torrent esmentat, anant fent drecera per entre el traçat de la pista, fins sortir del bosc a les proximitats de la majada de Gabardito. Cabana (1.500 m aprox.). Creuar el proper torrent d'Añaza i acostar-se al de Cambó, que remuntarem en direcció NO fins aproximadament als 1.600 m, lloc on tornarem a sortir del bosc i enfilarem l'acanalada valleta que desemboca als plans de la Majada baja de Lecherín (a 1.660 m). En direcció N, mantindrem a la nostra esquerra un contrafort encinglerat que es perllonga fins a ajuntar-se amb una depressió que ens obra el camí vers els replans superiors anomenats Majada alta de Lecherines (1.860 m).

Des d'aquest indret, veurem davant nostre (sentit de marxa) la collada de la Magdalena i la resta de l'itinerari fins a l'enlairat coll de Lecherín (coincidir amb els itineraris 2 i 2a). Des de la Majada alta, i passant si es vol pel proper refugi militar, accedim a la collada de la Magdalena que dona pas a la vall del riu Estarrún i al refugi de Saleras dins del circ d'Aisa.

Horaris: de Canfranc poble al coll de la Magdalena, de 3 a 4 h.

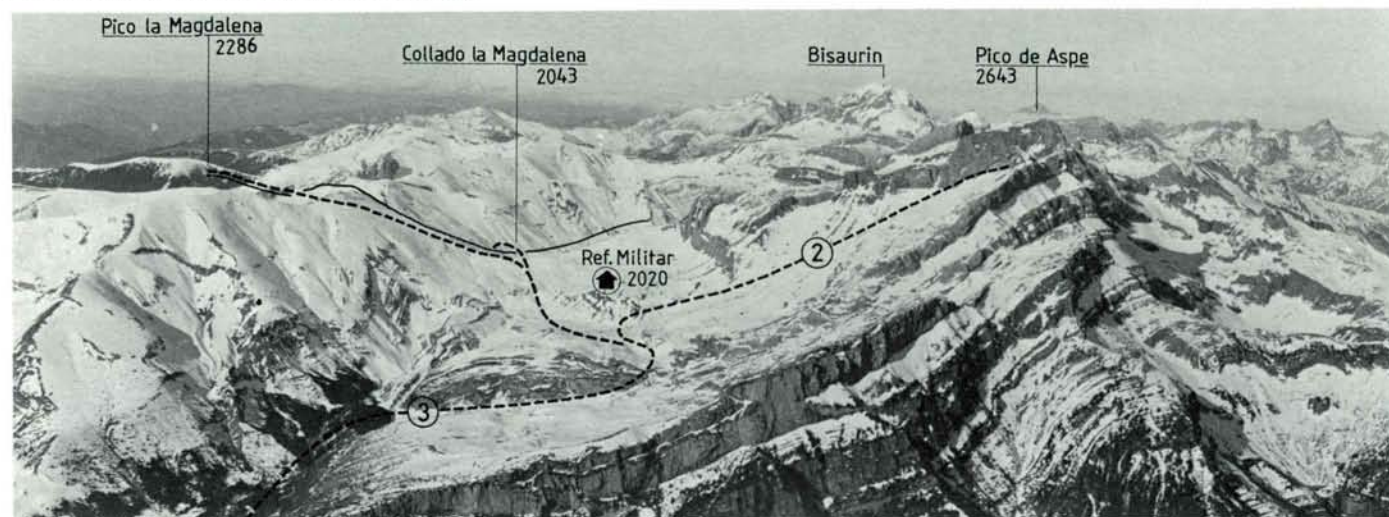
De Canfranc poble, al pic de Lecherín, de 4,30 a 6 h. (Pensem que hi ha 1.512 m de desnivell, dels quals, aproximadament un sis-cents els farem i amb els esquís a l'esquena).

Per continuar explicant les

Collado de Lecherines, 2.380 m, amb el «Sombbrero», a primer terme. (Foto: F.X. Gregori).

Des del Collarada, vers el Bisaurín. (Foto: Arseni Lago).

excel·lències que ofereix, amb esquís, el circ d'Aisa, tornarem al principi; és a dir, al Refugi de Saleras, base de les nostres prospeccions.

Pujant el collado de la Magdalena o al pic de l'Aspe, i a mida que anem guanyant alçada, cada cop més es dibuixa i agafa noves perspectives una allargassada carena d'arrodonides

formes que arrenca del Ruabe de Napazal, creua el coll del Bozo, segueix pel Bozo, continua fins al Petruto, passa per la Peña de Mésola i, després de creuar un nou coll, el de Mésola, s'endinsa vers el Sud perdent alçada, pel vèrtex del Cucuruzuelo fins al coll de Corcillatas, on trobem la pista-carretera que, des de Jasa, es

dirigeix al poblet d'Aisa.

Aquesta llarga carena és la serra de l'Estiva que té el punt culminant a 2.177 m, el qual rep el nom de Peña Mésola; 577 metres de desnivell la separen del refugi de Saleras. I la seva ascensió ens deixarà satisfets, per poc que les neus ens siguin favorables.

Itinerari 4. Peña Mésola (2.177 m).-

Del refugi, sortir planejant, en direcció N, pel faldar de Napazal, fins als plans a tocar del barranc de l'Estarrún. Davant nostre (sentit de la marxa), sembla barrar-nos el pas una cinglera; anirem cap a l'esquerra per tal de forçar-ne el pas a mitja vessant, per la ladera de Bozo, fins accedir als plans d'on arrenca l'últim i obligat pendent que duu al coll del Bozo, a 2.019 m. Sense treure'ns els esquís, continuarem pel llom, fins al Bozo (2.128 m.). Una suau baixadeta amb les pells posades ens apropa al Petruto (2.135 m), i l'última remuntada ens deixa finalment dalt de la Peña Mésola, a 2.177 m, motiu de l'excursió.

El descens el farem directe, sortint des de el mateix cim fins el Petruto, des del qual baixarem de dret al refugi, pel vessant de Napazal, orientat a l'Est.

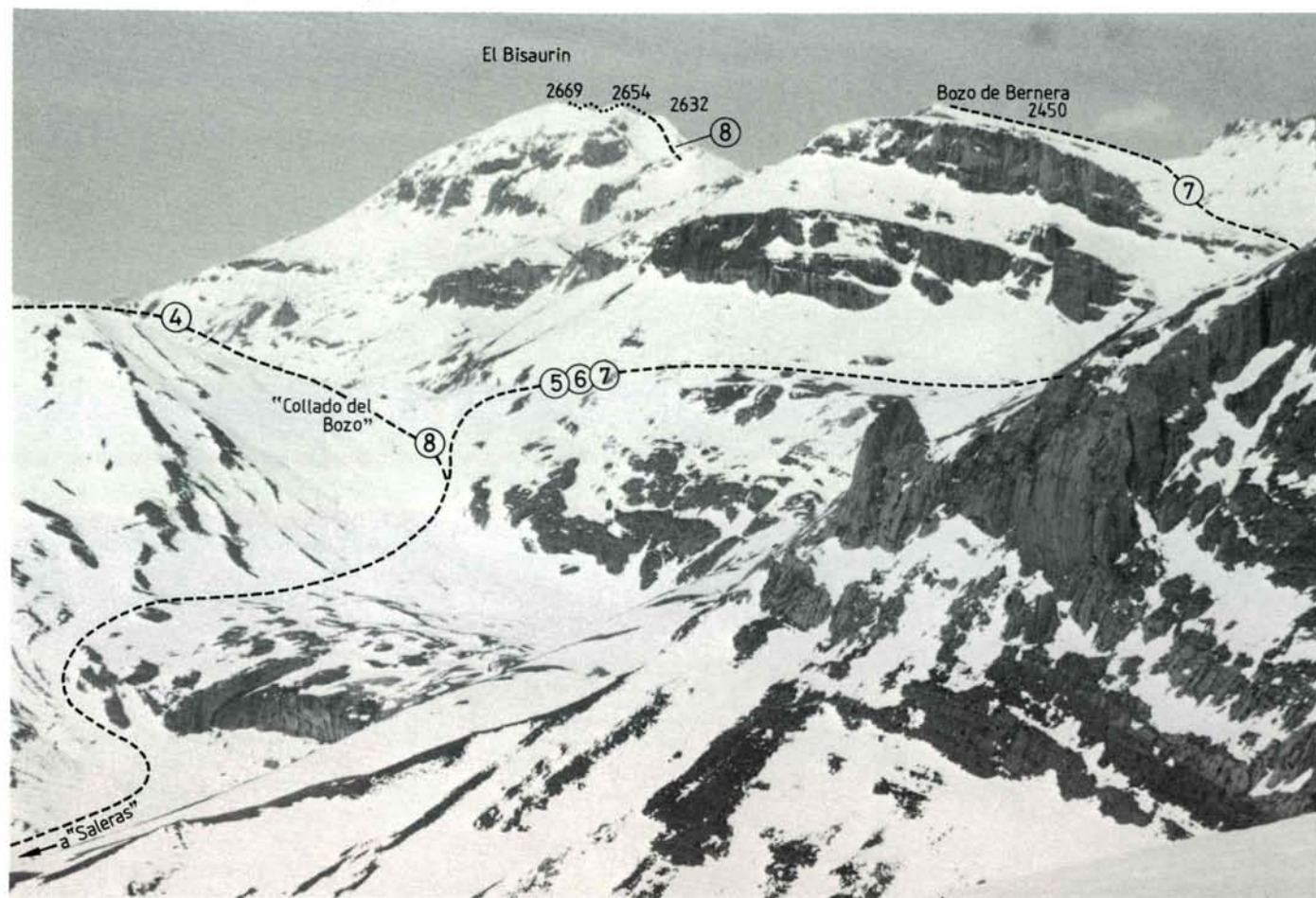
Horari aproximat: Anar i tornar, fotos incloses, entre 3 i 4 hores. Aquesta excursió es quasi obligada si hom vol

El refugi de Saleras, 1.600 m. (Foto: F.X. Gregori).

Vessant sud de l'Aspe. (Foto: F.X. Gregori).

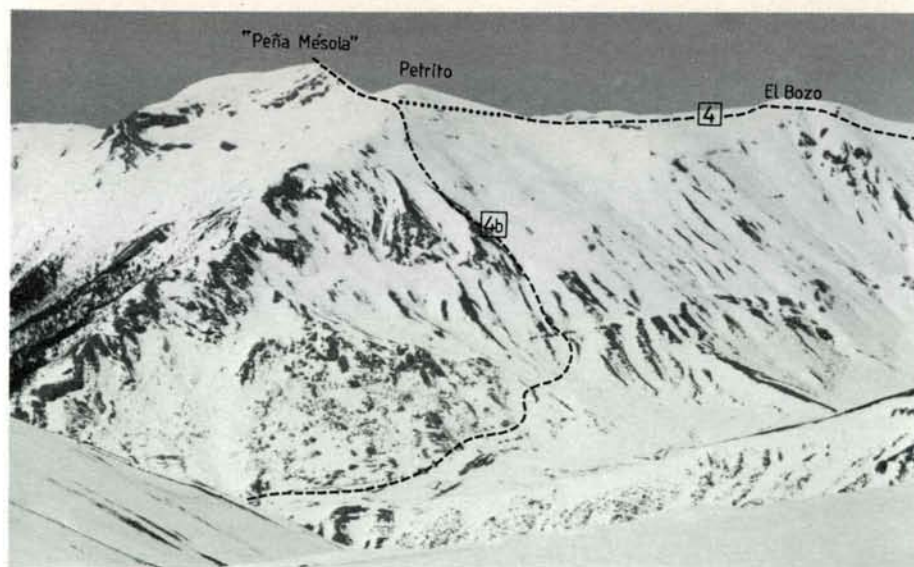
tenir una ràpida i necessària presa de contacte amb la zona i el terreny que ens envolta; i pot ser el complement perfecte del dia d'arribada al refugi.

Itinerari 5. Rueba del Bozo (2.421 m).— Aquesta modesta ascensió ens permet, des del seu curull, contemplar els estimbals del vessant N del proper Llana del Bozo, i, a la vegada, veure-hi el millor indret per fer-ne l'ascensió.

Des del coll del Bozo o del Napazal, haurem contemplat una vall suspesa, oberta de S a NE, que s'insinua i acaba en un circ elevat; l'entrada la flanqueja a l'Oest el contrafort del Ruabe de Napazal i, a l'Est, els farallons del Llana del Bozo. L'accés més fàcil és sortir del coll del Bozo (a 2.019 m) i mantenir-se a nivell anant faldejant per sota dels vessants SE del massís de Bernera, fins arribar, a la capçalera de la valleta de l'Est pel pas, obert a 2.260 m, anomenat port d'Aisa, que dona accés al barranc d'Aspe i al bosc de Sansanet (França).

Des d'aquest indret podem, vers al NE, fer l'ascensió al proper Rueba del Bozo, de 2.421 m. Només ens cal pujar a la depressió oberta a la carena entre el Lie Lavatte (2.407. m.), al N, i el Rueba, més al Sud, i fer el cim pel llom de la carena.

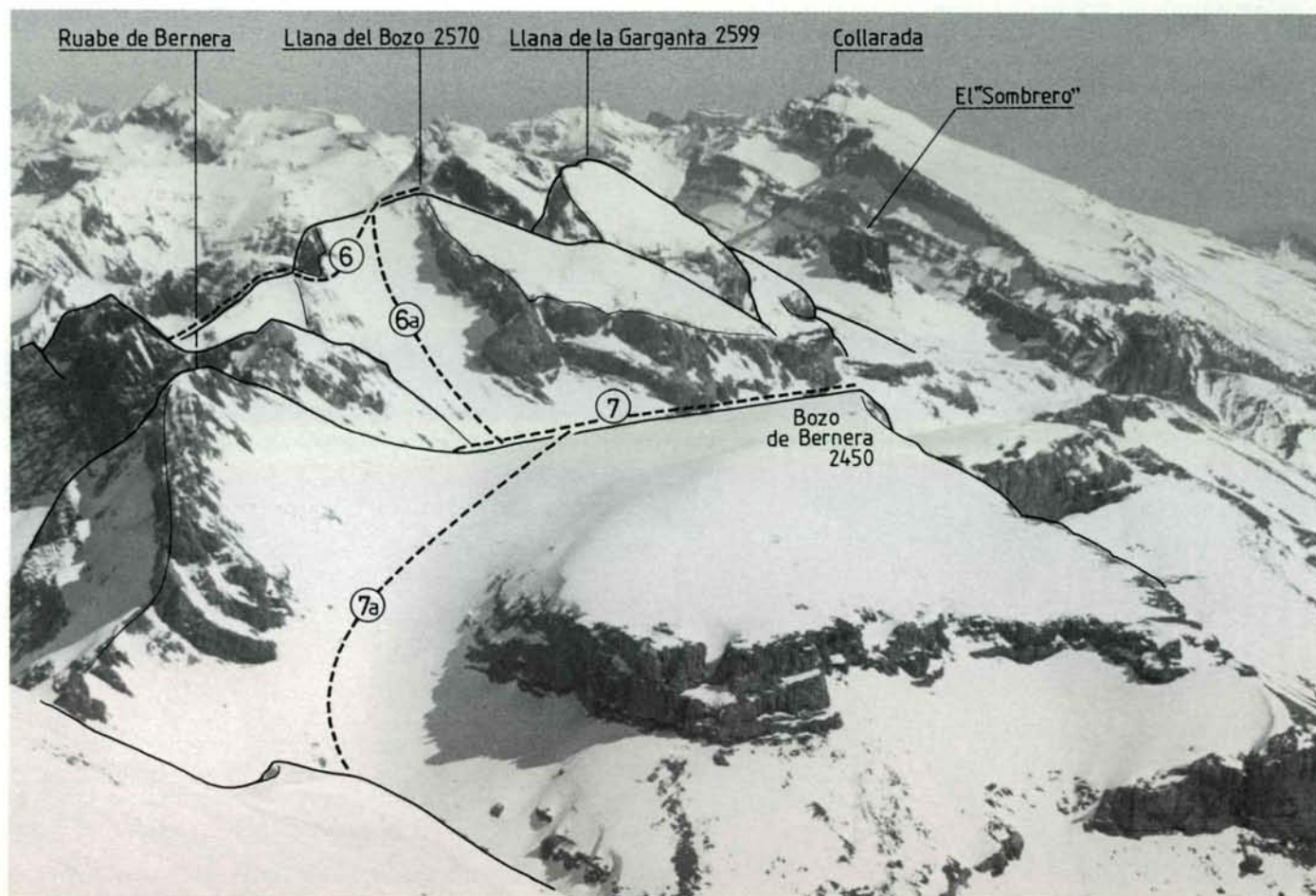
La Sierra de la Estiva, des de la pujada a la Magdalena. (Foto: F.X. Gregori).

Horari: Del collado del Bozo al Rueba, de 1,30 h a 2 h.

Itinerari 6. Llana del Bozo (2.570 m).— Del Puerto d'Aisa: (o sense arribar-hi, si es que no volem fer el Rueba), ens dirigirem vers el llom que es desprèn del cim, tot guanyant alçada pel pendent que ens porta a la carena, per on (segons condicions de la neu) podem continuar pujant amb els esquís

calçats fins a un tall del qual es desprèn una canal pel vessant NE que finalitza al Barranc d'Aspe. Sobrepasar el tall i continuar en flanqueig ascendent per la pala orientada a ponent, fins aconseguir l'últim tram de carena que, seguint-la, ens porta a dalt de la Llana del Bozo, a 2.570 m. Des de dalt podem contemplar a la llunyania tot el domini esquiable d'Astún, així com la inconfusible silueta del Midi d'Ossue.

Itinerari 6a. El descens, tornats als esquís, que probablement haurem deixat a la carena uns metres abans del cim, el podem fer pel mateix indret, encara que recomano, si la neu és de fiar, de fer una espectacular baixada per tot el vessant que mira a ponent per un pendent uniforme i mantingut de més de 300 metres, que ens deixarà novament a les traces de pujada, dins el torrent que hem remuntat el matí. Per cert que, aquest barranc (valleta em podríem dir) neix a les portes de la Foya i acaba com a tal als plans del Cubilar de Napazal (no he pogut esbrinar-se el nom, malgrat tota la documentació consultada).

Fent repàs als possibles itineraris amb esquís al circ d'Aisa, tornem al coll del Bozo (pas natural a la vall del riu Osia pel barranc de l'Articuso) i ens fa la sensació que ja no ens queda gran cosa per a fer. Hem pujat a la Sierra de la Estiva amb la Mésola, ens hem endinsat a l'acollidora Foya de Aragüés, i és precisament anant pel camí del port d'Aisa que, a meitat del camí, a l'esquerra (Oest), hem deixat de banda una excursió que es complementa a la perfecció amb tota l'activitat ja realitzada. Estic parlant de l'ascensió al Bozo de Bernera.

L'alçada relativament modesta

(2.450 m) d'aquest allomat cim queda sobradament compensada per l'ardida perspectiva del proper Bisaurín, un xic ocult per la cota 2.531 anomenada «Fetàs» (?).

Itinerari 7. Bozo de Bernera (2.450 m).— A mig camí entre el coll del Bozo i la Foya, i aproximadament als 2.000 m, s'obra una valleta que cal remuntar. S'aixampla i es perllonga en direcció N O, fins a un pas obert a 2.380 m. Des d'aquí, i per un terreny molt apte per l'esquí, ens acostarem en direcció S a l'arrodonit Bozo de Bernera (de 2.450 m). Enfront, cap al N, tenim el Ruabe de Bernera (2.455 m), amb la seva esmolada cresta que va fins al pic de Bernera i es perllonga fins al pic d'Olibón o («del Ibón»).

Del Saleras al cim del Bozo, probablement hem estat unes 3,30 h; i la baixada pel mateix indret de la pujada ens pot costar d'una hora a una hora trenta. (Si amb 5 hores n'heu tingut prou, no continueu llegint això que ara us proposaré com alternativa de baixada del cim del Bozo).

Itinerari 7a. Del Bozo de Bernera, sortir-ne pel vessant orientat al N, i entrar dins d'una coma que, pel seu pendent, l'orientació NO i el desnivell (de més de 500 metres fins el llit del

torrent), deixarà satisfet el més exigent muntanyenc esquiador. Però les excel·lències d'aquest itinerari no acaben aquí, al torrent, el qual anirem davallant, de preferència pel vessant dret, fins a un engorjament que fa la vall. És un pas bastant obligat per diverses raons: la primera, és la petita cascada que s'hi forma (si està coberta, no passa res!); l'altra, poden ser les allaus que es desprenen abundantment dels encinglerats vessants Est del Fetàs.

De vegades, les mateixes allaus tapen la cascada, i aleshores ni se la veu; en aquest cas, esdevé plaent el descens ininterromput fins al pla que trobem sota el pas engorjat (1.680 m). Ací caldrà posar-se les pells per dirigir la pujada a mitja vessant en direcció S/SE vers l'evident coll del Bozo, on recuperarem l'alè i trobarem les traces de pujada fetes al matí.

Horari: A les 3,30 h. que hem esmerçat en pujar al Bozo, cal aferir-hi 3 h. més per a fer la resta de l'excursió que proposo.

Fa una estona, us parlava de l'ardidesa del Bisaurín; continuem, doncs, parlant-ne.

Si desplegueu el plànol, comprovareu que allò lògic seria accedir-hi des d'Aragüés del Puerto, per la còmoda

Desde l'Aspe els pics de la Muralla de Borau. (Foto: F.X. Gregori).

Amb el Collarada en segon terme.

PIRINEU D'OSCA AMB ESQUÍS **EL CIRC D'AISA**

Llana de la Garganta, Aspe i Serra de la Magdalena.

Cami del circ d'Aisa. (Foto: F.X. Gregori).

Los Mallos de Lecherin, des de la canal d'accés al pas de la Garganta de Borau. (Foto: F.X. Gregori.)

carretera que ens apropa al Llano de Lizara, i al seu refugi forestal; però, després de tanta contemplació, hom pensa que anar-hi des de la vall d'Aisa tampoc no és cap idea descabellada, si tenim en compte que ja coneixem ambdues vessants del coll del Bozo. I, si el temps hi acompanya, com en el nostre cas, per què no intentar-ho? Així, doncs, cap al Bisaurín.

Itinerari 8. Bisaurín (2.669 m). Cal sortir d'hora del «comfortable» refugi. Que les primeres clarors del nou dia ens agafin ja fent via vers el familiar coll del Bozo. L'itinerari, ja el coneixem dels dies precedents: estem entrenats, el temps és força estable i, la neu, en òptimes condicions. Què més podem desitjar? Totes aquestes cabòries m'acompanyan tot fent una llarga passa darrera l'altra. I la resposta —a què més volem?— és fàcil: fer el cim.

Del Refugi al coll del Bozo, on hi ha els clàssics filats que delimiten les pastures, deixar-se caure per l'altra vessant que trobem fortament endurida i que posa a prova les nostres cames. Derrapada; flanqueig; derrapada; gir controlat —massa controlat— i una altra derrapada per sota dels vessants del massís de Bernera (*los Costallones*). Ens acostem al pla cotat a 1.680 m. Més al Sud, i a la nostra esquerra, albirem el

pla de Lizara, a uns 150 metres per sota nostra.

Posem les pells de nou, agafem un xic d'aigua, i mengem quelcom, fins que algú diu: «Marxem, que la neu se'ns estovarà massa!».

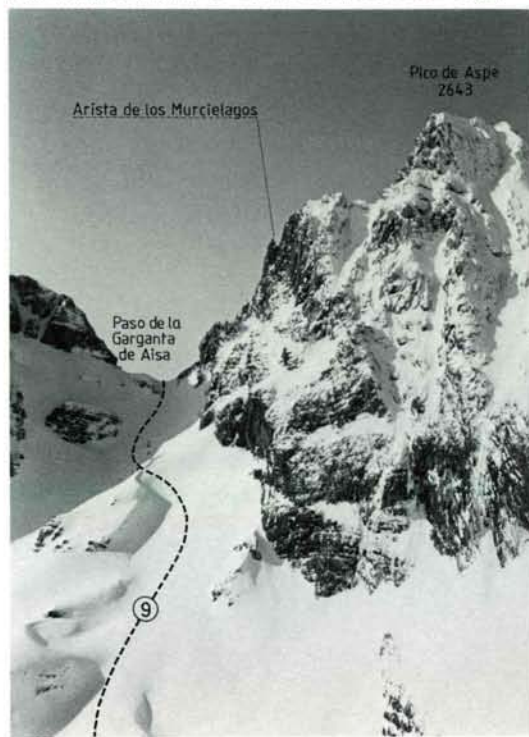
Per sobre la cascada, i pel vessant dret de l'engorjat torrent, anem guanyant alçada; les ganivetes, per damunt dels terrossos endurits de neu d'allau, ens creen algun petit problema. Continuem pel llit del torrent encaixonat que, en obrir-se, desemboca al lloc anomenat Paül de Bernera o pla de la Mistresa (1.990 m.). En aquest indret, el terreny fa com una olla, i la calor hi és aclaparadora; tanta, que podem tenir aigua fent fondre neu damunt d'un plàstic d'alumini.

Vers l'Est s'obre la valleta que dona accés al famós Valle de los Sarrios, indret pel qual entren els francesos per fer l'ascensió al Bisaurín. Al Nord, la serra de Secús (coneguda també com a serra de Bernera, o de Sescús); a l'esquerra, l'Oest en línies generals, la vall que es remunta fins al portell anomenat Collado de Secús. Novament en marxa, anem ascendint per la coma que sembla que hagi de desembocar en un proper coll, i que no és sinó una inflació del terreny, que accedeix a la part alta de la vall. Estem a 2.300 m, quasi a nivell de les puntes de la serra de Secús. Dividem el coll de Secús, amb el característic cim que l'acompanya, anomenat Puntal de Secús. Cal prendre aquesta direcció, pujant pel vessant N de la cota 2.531, anomenat Fetás (?), i anar a cercar el poc definit inici d'una coma, que

remuntarem en direcció Sud per redreçat terreny, fins arribar a veure la carena oberta entre el cim i l'esmentada cota. El terreny es força obligat. Anem guanyant alçada en direcció al lloc Est que es desprèn de la carena principal. Ho apurem molt amb els esquís calçats (massa, pel meu gust, encara que és pitjor dur-los a l'esquena). Arribats al lloc, prop de la cota 2.654 m, deixem finalment els esquís i guanyem la carena principal, que resseguim durant uns 150 metres, i que té impressionants cornises suspeses sobre el vessant N, fins al curull del cim, a 2.669 m. Un tros de creu metàl·lica sobressurt tímidament per damunt del gruixut mantell blanc que cobreix el cim.

Des d'aquí dalt, fer geografia és una activitat quasi obligada. El pic d'Aspe, que ja hem assolit, ens contempla allunyat; la Collarada treu el morro a l'horitzó; la inconfusible silueta del Castillo de Achert es destaca amb nitidesa, etc.

El temps ha passat volant: hem de tornar a la vall d'Aisa, i això és el que ens raca, encara que, tot desfent camí vers els esquís, ens preparem mentalment, tot descabdellant els detalls observats a la pujada per tal de gaudir-ne al màxim durant el llarg descens que tenim al davant. Fem la baixada adelerats, pel mateix indret, fins al pla del peu de la cascada, on ens tornem a posar les «adhesives». La neu ja comença a crostejar, tot just on al matí quasi trèiem espurnes dels cantells, tot derrapant. Del coll del Bozo al refugi és una baixada eufòrica,

plaent, relaxada; aquí faig un gir, aquí clavo el bastó, allà faig un saltet, aquí torno a girar, fins el torrent on agafem aigua i a preparar el jas: demà serà un altre dia.

De baixada, i fins i tot de pujada, cal prendre consciència de l'estat de la neu en el tram d'itinerari que comprèn des de la Paül de Bernera fins al cim, o viceversa, ja que, en cas de neus inestables, ens hi juguem molt.

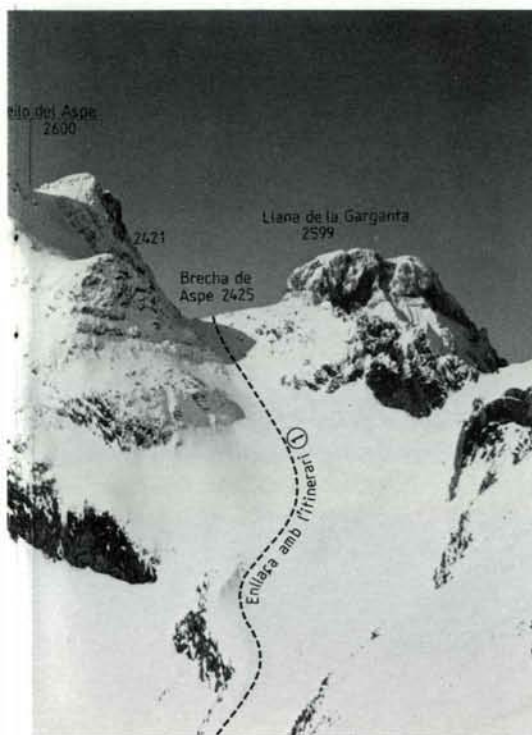
Horaris: Tota l'excursió, pot exigir de 7 a 9 hores.

I ja, per acabar aquest treball, no em resta sinó fer un petit recull d'altres possibilitats que ens acabaran de familiaritzar amb aquesta magnífica contrada que es la vall d'Aisa.

L'ascensió a la brecha Wallón o Paso de Napazal (2.330 m) oberta al biaix del Llana del Bozo i el Llana de la Garganta, ens pot oferir perspectives inèdites d'aquest circ, així com la possibilitat d'ascendir els cims que flanquegen el pas.

Un altre recorregut força interessant que es pot fer des de la vall d'Aisa, és fer la travessia fins a l'estació d'esquí de Candanchú. L'itinerari és evident, fins i tot sobre el plànol, i sense complicacions tècniques (deixant de banda les d'ordre atmosfèric o d'estat de la neu —normalment acceptable al vessant N, zona de Candanchú, i encara més quan entrem dins els dominis de l'estació d'esquí—).

Itinerari 9. Travessia Aisa – Candanchú.— Prendrem l'inici de l'itinerari (2a), que deixarem abans

d'arribar a la cabana-refugi del Cubilar de Rigüelo, i continuarem en direcció NE pel curs del torrent, que s'encaixona en el seu tram mitjà (a partir aproximadament d'un petit pla cotat a 2.189 m) per entre els encinglerats contraforts del vessant SE del pic d'Aspe i els farellons del primer dels pics de la Garganta de Borau, fins arribar a un coll (bretxa) enlairat a 2.325 m, anomenat Paso de la Garganta de Aisa, que domina la característica Tuca Blanca (un nom que ja ha perdut part del seu encís en estar massificada, degut a la seva mecanització dins l'àmbit del complex d'esquí de Candanchú). De la bretxa, baixar per sota els vessants de l'Aspe fins a un pla (cotat a 2.120 m); posar-se les pells i, en direcció N, remuntar uns 100 metres per una coma que s'esmuny en fondre's amb el lloc que baixa de la Tuca; continuar en suau flanqueig ascendent fins ensopegar amb les pilones de l'arrossegador de la Tuca, i barrejar-se amb l'estol d'esquiadors que, normalment, ens contemplaran estranyats de la nostra indumentària. D'aquí, i ja encadenant pistes, fins arribar a Candanchú.

Horari: Del Refugi Saleras a les pistes de la Tuca Blanca, poseu-hi de 2,30 a 3,30 h. (si tot va be).

I això no és tot! Probablement, amb aquest treball d'introducció a l'esquí de muntanya al circ d'Aisa, algú de vosaltres encara hi trobarà més d'una satisfacció en comprovar sobre el terreny que també hi ha altres possibilitats força afalagadores. Aneu-hi i

gaudiu-ne, doncs!

Hi afegiré que tots els recorreguts i les ascensions es poden fer també l'estiu; més que l'estiu, jo recomanaria els mesos de juny i juliol (deixem els de la canícula) o anar-hi la tardor, (octubre i novembre) quan ja no hi quedin tàvecs ni mosques, els clàssics acompanyants de l'abundós bestiar que sol pasturar per aquelles valls abans de les neus.

BIBLIOGRAFIA

La més concreta, fins al moment, és l'apareguda dins l'àmbit de la Guia d'estiu anomenada, *Guia del Pirineo Occidental Oscense*, publicada pel Club Deportivo Navarra, de la qual són autors els muntanyencs Marcos Feliu Dord i Carlos Sáinz Varona.

Com a dada curiosa cal esmentar que els sis plecs que la conformen han sortit publicats en forma de fascicles enquadernables a la revista «Gure Mendiak», del C.D.N.² al llarg del sis números trimestrals, des de el n.º 65 del 1985 fins el n.º 70 del 1986. (Els podeu trobar a la nostra Biblioteca).

CARTOGRAFIA

Acompanyant la guia abans esmentada, hi va un complement cartogràfic (i en dic complement, i no plànol, perquè la seva migrada resolució grafica no em permet anomenar-lo de cap altra manera).

Altres fonts cartogràfiques són els plànols-guia de l'Editorial Alpina *Valles de Ansó-Hecho*, (1:40.000) i *Candanchú-Canfranc* (1:25.000).

El del S.G.E.³, a escala 1:50.000 serie (L) n.º 144, anomenat *Ansó*, que ens dona una idea de conjunt força interessant.

Per tant, el croquis de carenes que acompanya aquest treball s'ha interpretat amb la cartografia abans esmentada. La toponímia també ha estat recopilada (?) de les cotes: és millor ni parlar-ne, perquè hi he trobat diferències de fins i tot 65 metres, altímetre en mà. Algunes cotes o alçades són de collita pròpia etc.

Agraeixo als companys Eduard Font, Joan Garcia i J. Mª Berenguet la bona predisposició aportada per a la consecució d'aquest treball de camp, que es va dur a terme entre els dies 16 i 17 de febrer del 1985 i la setmana santa d'aquell mateix any.

NOTES

- 1.- D.F.H.- Districte Forestal d'Osca.
- 2.- C.D.N.- Club Deportivo Navarra.
- 3.- S.G.E.- Servicio Geográfico del Ejército.

Pòster: Els Mallos de Lecherin des de el coll omònim a 2.380 m. (Foto: F.X. Gregori).

VOCABULARI

-Aska: Abeurador del bestiar.

-Bachesango: Lloc on es tanquen les ovelles perquè suïn, abans d'esquilar-les.

-Brecha: (Bretxa de la Garganta d'Aisa): Obertura en una cresta de la muntanya que pot o no donar pas d'una vall a l'altra.

-Cantal; Cantalera (Laderas de Cantal): Nom a l'Alt Aragó, aplicat a les tarteres, pedreres, etc.

-Cubilar (del Rigüelo-de Napazal): Lloc arrecerat, per tenir el bestiar (ovelles) a la muntanya.

-Estiva: Lloc on es premsa la llana després de l'esquilat.

-Foya (Foya de Aragüés): Olla, fondalada.

-Garganta (Garganta de Aisa): Profund tall en una muntanya, socavat pel curs impetuós d'un antic torrent, probablement d'origen glacial.

-Garganta (Paso de la Garganta de...): Coll o pas alt entre dos cims, que pot o no fer pas cap a una altra vall.

-Ibón (ibón Viejo): Un estanyol natural al Pirineu aragonés.

-Lizara (Llano de Lizara): Freixe, en llengua vasca.

-Lizardi: Bosc de freixes.

-Llana (Llana de la Garganta, Llana del Bozo, etc.): Replà o plans herbats que es troben entre les feixes de roca que agraonen les muntanyes d'aquesta zona.

-Majada (Alta de Lecherines): Llocs que utilitzen com alberg els pastors per al bestiar (ovelles) durant l'estiu; poden estar constituïdes per una tanca de pedra seca amb cabana annexa.

-Mallo (Mallos de Lecherin): Cim rocallós o aglomeració rocallosa prominent, és l'equivalent del **mall** català i del **mail** francès.

-Mésola (Peña Mésola): Cim enlairat, lleugerament aplanat, envoltat de barrancs o de valls profundes.

-Paúl (Paúl de Bernera): A certs llocs del Pirineu, terreny de pasturatge esponjós, humit o anegat, bastant semblant a les nostres molieres.

-Plan-Plano-Plana (Plana Mistresa; Plano la Balsa): Terrenys de pasturatge en general.

-Salera (Refugio de Saleras): Lloc de pastura on es disposa sal perquè el bestiar vagi a llepar-la.

-Sarrio (Valle de los Sarrios). Isard (*Rupicapra pyrenaica*).

-Solana (Solana de Aspe): Vessant Sud d'una muntanya i, per tant, exposada al sol.

MUNTANYA

L'ESQUÍ PER A INVIDENTS

Francesc Herrera

(Aquesta entrevista pretén ressenyar un treball que s'està fent a l'Escola d'Esquí de La Molina. Joan Guzman i Eulàlia Rodríguez són professors diplomats de l'Escola Espanyola d'Esquí, especialitzats en l'«esquí minusvàlid», tant per a amputats com per a cecs.)

Francesc Herrera: D'on ha vingut la iniciativa?

Joan Guzman: Es començà a generar, fa uns set anys, quan hi havia, a l'Escola de la Molina, una professora suïssa, Marilis Devins. Ella tenia la idea d'introduir aquesta forma d'esquí per als cecs, perquè de jove havia tingut un accident i havia quedat disminuïda de visió d'un ull. Va parlar-se amb un Lluís Mestres (dr. EEE), per fer-hi un curs de formació de professors.

De l'escola de La Molina, vam sortir l'Eulàlia Rodríguez, en Ramon Planas i jo. Una setmana de desembre del 80, a Candanchú, hi va haver el primer curs. Hi vingueren dos monitors suïssos amb dos invidents (un home d'uns 60 anys i una noia d'uns 35), i allí va començar la nostra pràctica; ens tapàrem els ulls, i esquiarèrem com a cecs, conduint-nos l'un a l'altre.

Marilis Devins pensava que aquesta experiència tindria més ressò i cristallitzaria més depressa. A la vista del resultat, va tornar a Suïssa. Abans de marxar, em va delegar per encarregar-me'n, perquè jo li havia fet de secretari i tenia molta documentació sobre aquest tema.

Després de dos anys, es va presentar en Pep Llop, que ha estat el primer i el més actiu.

F.H.: Va venir a través de l'ONCE, en Pep Llop?

J.G.: No va venir com a particular, perquè un dels minusvàlids amputats que esquia a Masella el va veure esquiar amb el seu germà, i li digué: «Tu podries esquiar millor». I el seu germà li féu: «És que és cec». «Per això li ho dic; perquè, per ensenyar-n'hi hi ha professors capacitats per aquesta tasca

a La Molina.» Li van dir un matí, i a la tarda ja era aquí.

F.H.: Anteriorment, havia fet alguna pràctica d'esquí en Pep Llop?

J.G.: Sí, amb un amic; en uns esquís muntats amb dues fixacions; però això no és prou adient; llavors vam

començar individualment.

F.H.: Quins resultats hi has obtingut?

J.G.: En Pep Llop és qui ha donat més de si; fa més temps que esquia i ha arribat a més bon nivell tècnic. Com a segons bons resultats, han estat els sis invidents que han participat en el curset que ha organitzat l'Escola d'Esquí per a l'ONCE. Amb quatre dies, ja giraven en angle i començaven a fer la diagonal. La propera etapa seria la de pujar en remuntadors mecànics.

F.H.: A nivell d'invidents, quins organismes hi han intervingut?

J.G.: L'ONCE que ha organitzat per primera vegada aquest curset, i l'Escola d'Esquí de la Molina.

F.H.: Quin és el paper del monitor amb l'invident?

J.G.: És el paper de l'ensenyança didàctica portada a la pràctica; allò que hi ha de diferent és que aquella persona no hi veu. En aquest cas, a la llarga, si tens molt de contacte amb ell, esdevé una amistat: tu ets els seus ulls.

La uniformitat de l'invident, groc amb ratlla negra, i de l'acompanyant, vermell amb ratlla negra. (Foto: arxiu Joan Guzmán).

A part del punt pedagògic, hi entra la part humana, que enriqueix més aquest contacte, aquesta situació.

F.H.: El professor, és un guia?

J.G.: Jo diria que sí. Amb en Pep Llop, teníem programat, per a un bon dia que hi hagués prou neu, d'agafar els esquís de muntanya, pujar al Puigllançada i fer-hi una baixada. Però ja veus que no hem tingut prou neu, aquesta temporada. Un dia li vaig dir: «Tu i jo farem el Puigmal».

F.H.: Fins a quin nivell tècnic has arribat?

J.G.: Amb el Pep Llop, fins al viratge fonamental perfeccionat: baixar de cara al pendent bastant seguit, obrint i tancant un petit angle. Quan comença, en allò que té més confiança és en l'angle; i quan ha de parar, també.

F.H.: El grup de l'ONCE, que has portat darrerament amb l'Eulàlia, com diries que ha estat la seva progressió feta?

J.G.: Han començat de zero; han

estat cinc dies aquí, i cada dia s'hi ha treballat. Han tingut l'avanç de tècnica bàsica d'una vegada i l'han fixat bé. La progressió ha estat bona!

F.H.: Quina n'és, la metodologia?

J.G.: És la que ens van ensenyar els suïssos que van venir a Candanchú l'any 80, que basa els canvis de direcció en les agulles del rellotge. A partir de les 12 cap a la 1, és cap a la dreta; si, a partir de les 12, et dic cap a les 11, és cap a l'esquerra; i si baixem cap a les 10, o les 9, és més cap a l'esquerra. Així mateix, cap a les 2 o les 3 és més a la dreta. Si vas de cara al pendent i el cec t'encadena els viratges ja dius: dreta, esquerra... dreta, esquerra.

F.H.: Diguem que, amb aquest sistema, els dius el radi de viratge...

J.G.: Just.

F.H.: Que, si vols que faci un viratge ample cap a l'esquerra, li dius cap a les 11; i si vols que faci un viratge curt cap a l'esquerra, és cap a les 9?

J.G.: Això mateix.

F.H.: La comunicació entre l'alumne i el professor és a través del contacte amb els bastons, com hem vist aquest dies, o pot ser totalment per lliure?

J.G.: Sí, sense cap dubte. L'alumne que comença, si el portes amb els bastons li dona molt més bona posició que si va lliure; més seguretat, i també té més bon sentit de virar, ja que l'acció més difícil que tenen és la de virar i l'obertura d'angle dels esquís. El treball amb pals d'eslàlom, en lloc de bastons d'esquí, agafant-s'hi el professor i l'alumne, és perquè agafi més confiança amb el seu moviment, perquè tu li vas darrera i li vas dient cap a on ha d'anar.

F.H.: Com és la preparació de pistes per a invidents?

J.G.: De preparació no n'hi ha, perquè és una pista normal. Però hi ha la senyalització, i això és important. Consisteix en un anorac vermell amb ratlla negra per a l'acompanyant o monitor, i per a l'invident és groc amb ratlla negra. A més, hi ha cartells informatius a les entrades de les instal·lacions que diuen: «Atenció! Invidents que esquien a les pistes!»

F.H.: Quines serien les pistes més adequades perquè hi comencessin?

J.G.: Les pistes suaus, amb poc grau d'inclinació, on s'inicia el debutant, tan planes com sigui possible, amb contrapendent al final. I, si va superant el nivell, quan han de passar a la fase d'agafar instal·lacions, un telearrossegador tant lent com sigui possible, amb una bona sortida.

F.H.: El fet de treballar amb invidents com a professor, quines sensacions personals t'ha deixat?

J.G.: Després dels anys que hi porto, les d'arribar en un punt de l'ensenyança d'unes persones que tu, en principi, abans d'introduir-te en aquest món i en aquesta forma de pedagogia, no et podies imaginar que poguessin existir. El fet de trobar gent que tenen aquest interès per aprendre allò que els pots transmetre, omple molt. I la cosa més important, en aquest cas, és que d'aquest cec en fas un esquiador, amb el desig de continuar en aquest esport. Però el problema més gran amb què normalment es troba és que, aquest interès o desig de continuïtat, el frena no pas l'invident sinó la família, que no els creuen capaços de fer allò que estan fent. Tu hi creus en allò, perquè ho saps, és factible i ell és capaç de fer-ho. Ara, la família mateixa, no ho creu.

F.H.: Quan comencen, què els atreu més?

J.G.: Una de les coses que més els impressiona i els omple és la primera vegada que fan un descens directe (un Schuss).

F.H.: Quina vivència personal pot tenir un invident que comença a practicar l'esquí?

J.G.: Al principi, no tenen cap idea clara de què és la neu i què és l'esquí: parteixen de zero. Agafen el material i comencen a preguntar el perquè d'aquella configuració que tenen els esquís. Després, pregunten: «La neu és sempre així, molla?». Llavors els explico que, quan està molt freda, és un cristall; si està solta, és com ploma; i que si està mullada, com ara, pots fer-hi una bola. I, aleshores, et diuen: «Doncs, sí que és ferm, això! No m'ho havia pas imaginat mai, així!». La vivència més bona que tenen al principi, és quan poden lliscar de cara avall: que hi tenen una mobilitat, i que poden controlar aquella acció de moviment.

Iniciació als girs en falca. (Foto: Francesc Herrera).

Iniciació als girs en angle. (Foto: Francesc Herrera).

BOLETS (5): **LACTARIUS CHRYSORRHEUS**

Francesc Xavier Gregori

Del llatí *lactarius* = que té llet, i del grec *khrysós* = or, i *rhéo* = fluir (per la secreció de llet blanca que, en sortir, és torna de groc daurat).

Noms populars:

Pinetell bord, rovelló bord, lleterola de llet groga.

cs. Lactario de leche dorada.

fr. Lactaire à lait jaune.

it. Lattario zolfino.

al. Goldflüsiger Milchling.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

És un bolet que, a cop d'ull, és confon fàcilment amb un rovelló (*L. deliciosus*). Observat més a prop, hi veurem notables diferències, que tot seguit intentaré definir.

Barret.— D'uns 4 a 10 cm. Ataronjat vermellós, amb zones concèntriques més clares. Al principi és convex; després, és aplanat, i arriba fins i tot a elevar-se'n el marge, que deixa una marcada

depressió central. Té el marge prim, no estriat i de contorn irregular i ondulat.

Làmines.— De color crema grogós, primes i nombroses; en ferir-les, deixen anar un làtex blanc, molt abundant, que, en contacte amb l'aire, ràpidament passa a color groc daurat.

Peu.— Cilíndric, del mateix color que el barret. És ple, però després és torna buit. Curt i llis, molt sovint curbat.

Carn.— Blanca, que grogeja ràpidament en contacte amb l'aire; és compacta i de gust molt picant.

Hàbitat.— Viu en boscos mixtos, preferentment sota els roures, les alzines i els castanyers. És molt comú, des de finals d'estiu i durant tota la tardor.

Característiques organolèptiques.

Rebutjable pel seu gust picant. De totes maneres, és notable que, en alguns indrets, el consumeixen, com a aperitiu, macerat amb sal i vinagre. Probablement sigui indigest si es consum amb excés.

Nota: Aquest treball ha estat realitzat mitjançant consultes fetes a documentació especialitzada i amb observacions personals de l'autor.

Lactarius chrysorrheus, en un bosc mixt de Vallgorgina. Tardor del 1986. (Foto: F.X. Gregori).

BOLETS (6): AMANITA MUSCARIA

Francesc Xavier Gregori

Exemplars d'*Amanita muscaria* escollits de la col·lecció particular de l'autor. (Foto: F.X. Gregori).

Amanita: nom del gènere; Muscaria: del llatí *muscarius* = relatiu a les mosques (perquè les mata)

Noms populars:

- Reig bord, reig vermell, reig foll, reig tinyós, oriol foll.
- cs. Falsa oronja, matamoscas, oronja pintada.
- ba. Kuleto paltsoa.
- fr. Fausse oronge.
- it. Tignosa dorata.
- al. Fliegenpilz.

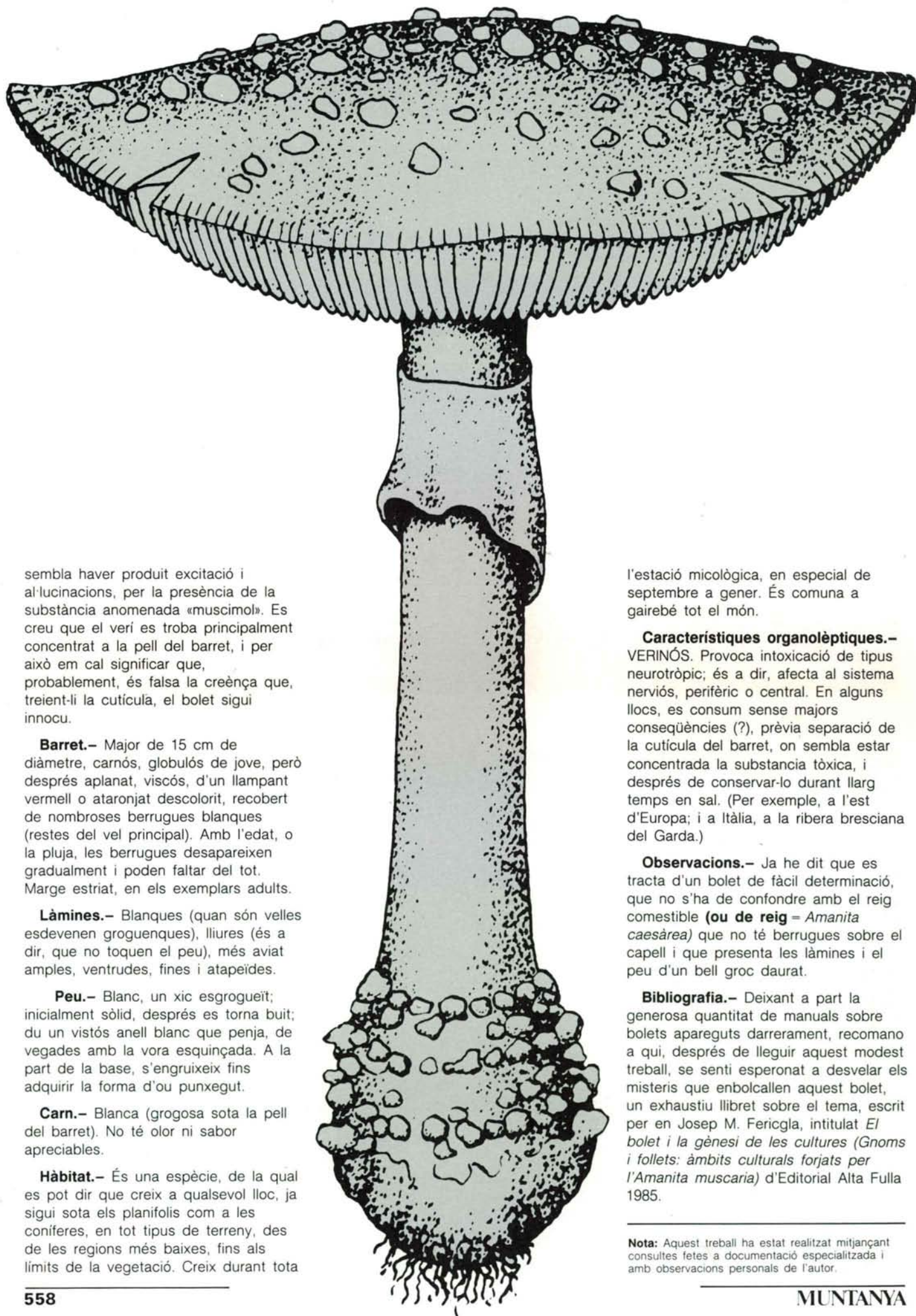
CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Començaré explicant el perquè de l'atribut insecticida. Aquest bolet ha estat utilitzat des de l'antigor per eliminar les mosques. S'esbocinava i, col·locat en un platet amb llet, deixava sense coneixement les mosques que en beïen. Sobre aquest punt, diversos experts encara no s'han posat d'acord. D'altra banda, pel seu aspecte és un dels bolets que poden ser reconeguts instantàniament, fins i tot per l'afecionat més novell. Molt sovint, il·lustra contes infantils, quasi sempre esmentat com a habitatge dels gnoms i follets que poblen els boscos d'aquella literatura. Sovint també és representat en el món de la filatèlia, a les sèries de temàtica micològica.

Té fama de ser extremadament verinós, però aquesta idea no és del tot exacta: encara que és tòxic, rarament és fatal. En alguns casos d'intoxicació,

Amanita muscaria, en el bosc de Conangles, camí del Port de Rius, Vall d'Aran. Tardor del 1986. (Foto: F.X. Gregori).

sembla haver produït excitació i al·lucinacions, per la presència de la substància anomenada «muscimol». Es creu que el verí es troba principalment concentrat a la pell del barret, i per això em cal significar que, probablement, és falsa la creença que, treient-li la cutícula, el bolet sigui innocu.

Barret.— Major de 15 cm de diàmetre, carnós, globulós de jove, però després aplanat, viscos, d'un llampant vermell o ataronjat descolorit, recobert de nombroses berrugues blanques (restes del vel principal). Amb l'edat, o la pluja, les berrugues desapareixen gradualment i poden faltar del tot. Marge estriat, en els exemplars adults.

Làmines.— Blanques (quan són velles esdevenen groguenques), lliures (és a dir, que no toquen el peu), més aviat amples, ventrudes, fines i atapeïdes.

Peu.— Blanc, un xic esgrogueït; inicialment sòlid, després es torna buit; du un vistós anell blanc que penja, de vegades amb la vora esquinçada. A la part de la base, s'engruixeix fins a adquirir la forma d'ou punxegut.

Carn.— Blanca (grogosa sota la pell del barret). No té olor ni sabor apreciables.

Hàbitat.— És una espècie, de la qual es pot dir que creix a qualsevol lloc, ja sigui sota els planifolis com a les coníferes, en tot tipus de terreny, des de les regions més baixes, fins als límits de la vegetació. Creix durant tota

l'estació micològica, en especial de setembre a gener. És comuna a gairebé tot el món.

Característiques organolèptiques.— **VERINÓS.** Provoca intoxicació de tipus neurotròpic; és a dir, afecta al sistema nerviós, perifèric o central. En alguns llocs, es consum sense majors conseqüències (?), prèvia separació de la cutícula del barret, on sembla estar concentrada la substància tòxica, i després de conservar-lo durant llarg temps en sal. (Per exemple, a l'est d'Europa; i a Itàlia, a la ribera bresciana del Garda.)

Observacions.— Ja he dit que es tracta d'un bolet de fàcil determinació, que no s'ha de confondre amb el reig comestible (**ou de reig** = *Amanita caesàrea*) que no té berrugues sobre el capell i que presenta les làmines i el peu d'un bell groc daurat.

Bibliografia.— Deixant a part la generosa quantitat de manuals sobre bolets apareguts darrerament, recomano a qui, després de llegir aquest modest treball, se senti esperonat a desvelar els misteris que enbolcallen aquest bolet, un exhaustiu llibret sobre el tema, escrit per en Josep M. Fericgla, intitulat *El bolet i la gènesi de les cultures (Gnoms i follets: àmbits culturals forjats per l'Amanita muscaria)* d'Editorial Alta Fulla 1985.

Nota: Aquest treball ha estat realitzat mitjançant consultes fetes a documentació especialitzada i amb observacions personals de l'autor.

UNA SETMANA A L'ALPE D'HUEZ

Agustí Bou i Tort

1. L'explicació del perquè d'aquest article.

De fa uns quants anys, un grup d'amics, gairebé tots socis del Centre Excursionista de Catalunya, fem una sortida d'esquí als Alps.

Això ens ha permès de conèixer una sèrie d'estacions, totes elles molt interessants: Avoriaz, Les Menuires, Cervinia, Pila, Courmayeur, Villard-de-Lans, Sierra Nevada (aquell

any vam alternar els Alps amb la Penibètica; i, per cert amb bons resultats).

Però tornem al fil de la nostra història. Ja feia tres temporades que volíem anar a l'Alpe d'Huez i no hi havia manera de trobar-hi lloc. L'explicació d'aquest fet era ben simple: per motius d'ocupació laboral d'algun dels nostres amics, en aquest cas amiga, havíem d'anar-hi precisament

durant les festes de Carnaval, i aquesta circumstància, a França, fa que les estacions estiguin «au grand complet», si se'ns permet utilitzar aquesta expressió.

Diuen que a la tercera va la vençuda, i enguany teníem feta la reserva del 31 de gener al 7 de febrer de 1987. L'hotel triat va ser el «Chamois d'Or», al peu de les pistes. Situació immillorable i servei molt bo. Els preus, com els de tota l'estació en general, una mica alts per als nostres estàndars (fins i tot, després de l'entrada al Mercat Comú).

Però, precisament aquesta tercera vegada, l'amiga que citàvem, ja jubilada i per tant sense problema de dates, no va poder venir per altres motius, i per això el grup d'esquiadors d'enguany estava format per Joaquim Canalias, del Centre Excursionista de Molins de Rei i Josep-Oriol Ferrer, Ramon Romaní, Jordi Urgellés, la meua esposa Maria Maqueda i jo mateix, tots socis del Centre Excursionista de Catalunya.

L'Alpe d'Huez acabava de commemorar el seu 50^è aniversari (1936-1986). Per tant, és adient fer-ne una mica d'història. Volíem saber per experiència personal la veritat de l'eslògan propagandístic de l'estació: «A l'Alpe d'Huez, si no hi ha sol és perquè és de nit».

2. Algunes dades històriques

Aquesta estació és en una vall carregada d'història. La gran via romana (la que va fer servir Anníbal per envair Itàlia) passava ben a prop de l'Alpe d'Huez.

En aquells temps, la vall era pantanosa; però l'antic poble dels *Uceni*, ocupants de la «Porta de l'Oisans», que han donat el seu nom al poble d'Huez, ja havia sabut treure profit de l'orientació Sud d'aquests pasturatges. La cria del bestiar i el treball a les mines d'or i de plom n'eren les principals fonts de vida.

Els *Uceni* els trobem al III segle a C,

Estació inferior del telefèric Cota 2.800 - Pic Blanc.

Vista de la pista de Signal i de l'edifici on hi ha la sortida del telecabin de Les Grandes Rousses i les oficines de despatx de forfaits, atenció i assistència a les pistes.

Entre la neu del primer terme i les muntanyes del fons hi ha la vall de Briançon -Bourg-en-Oisans- Grenoble.

però el desenvolupament no els va arribar fins a l'Edat Mitjana. Repetim que la cria del bestiar, el cultiu de la terra i l'explotació de les mines n'eren les principals activitats. Al segle XIX, les mines d'antracita de L'Herpie continuaren donant feina a una part dels habitants, encara que en condicions de treball força difícils, ja que la mina és entre els 2.100 i 2.600 metres d'altura. Amb tot, fou explotada fins l'any 1951.

L'any 1931, Huez era un petit poble de muntanya. Més amunt del poble, a 1.800 m d'altura, hi havien construït unes cases que eren habitades només durant l'estiu. La seva funció era:

- 1) servir de refugi per al bestiar,
- 2) guardar-hi l'herba seca que s'hi recull l'estiu; i
- 3) permetre als habitants de viure-hi mentre durava la feina de la recollida de l'herba.

L'Alpe d'Huez és un poblet habitat només de finals de juny a finals d'octubre. La seva població és d'uns 300 habitants que, l'hivern, tornen al nucli d'Huez i viuen de fer treballs d'artesanía o surten fora de les valls a buscar feines de temporada.

S'ha de tenir en compte que, fins el 1881, per anar de Burg-d'Oisans a Huez

Vista panoràmica des del Pic Blanc, mirant cap a la vall de Saint Jean de Maurienne.

Noves instal·lacions del telecabina de Les Marmottes, al sector de Les Grandes Rousses

només hi havia un camí de mules. A partir de 1881, es començà a fer una carretera que arriba a Huez, i que fins el 1926 no arribà a l'Alpe d'Huez. L'existència de la carretera permeté que hi comencés a funcionar una línia, més o menys regular, d'autocars.

És la I Guerra Mundial (1914-1918) que dona noves possibilitats a la regió, ja que s'hi instal·la un nucli destinat a l'entrenament de milícies alpines.

Durant la temporada 1922-1923, es començà a pensar a fer bivac a l'Alpe d'Huez, per guanyar temps i poder practicar l'esquí durant més hores. El Touring Club de França hi lloga un xalet, l'any 1923, el qual és adquirit en propietat l'any 1928, i es posa sota la gerència de M. Maurice Rajon l'any 1930. Un fill de M. Rajon, George, és l'actual President-Director General dels telesquís de l'estació.

L'any 1931, reconstrueixen el xalet i, el 1933, hi fan arribar l'electricitat i el telèfon.

Els habitants d'Huez s'adonen de la importància futura del turisme d'hivern, i transformen les cabanes de guardar-hi l'herba en refugis i hotels. L'any 1934

se'n construeixen dos, i el 1936 es crea el Sindicat d'Iniciativa Turística. D'aquesta creació se n'ha celebrat el cinquantenari la passada temporada (1936-1986).

Cal destacar que, l'any 1936, Jean Pomagalski hi posà en servei el primer telesquí. Aquest nom de Pomagalski és ben conegut pels qui hem vist la introducció dels telesquís a casa nostra. Un altre nom conegut, que també intervé en el llançament de l'estació, és el del mític guia Frison-Roche.

La capacitat hotelera va creixent amb el temps: 245 llits el 1937; 627, el 1954-55; 925, el 1958-59; 1.200, el 1960-61...

Els mitjans mecànics també es desenvolupen a gran ritme: 3 telesquís el 1937; 7, el 1947; 13, el 1962; fins als 76 que hi ha actualment.

Els serveis han tingut aquesta mateixa progressió:

- Servei Mèdic, el 1937;
- Església, el 1939;
- Guarderia, el 1945;
- Pista de gel, el 1947;
- Servei de Correus, el 1949; i
- Farmàcia, el 1954.

Aquest és un breu resum històric de l'estació que pensem descriure.

3. Una mica de geografia.

Sota l'emblema d'una marmota, que és el senyal distintiu de tota l'estació, hi ha cinc sectors plenament diferenciats:

a) *El sector de Villar-Reculas.* Es troba a l'Oest de l'estació i agafa la vessant que puja des del poblet de Villar-Reculas, a 1.480 m d'altura, fins al cim de Signal, a 2.115 m per baixar per una pista esplèndida fins a l'Alpe d'Huez, a 1.860 m.

b) *El sector de Les Grandes Rousses.* Cap a la banda Est de l'estació, hi ha dues parts ben diferenciades. Una primera part, fins als 2.100 m, de pista relativament fàcil, molt ben atesa i amb una neu excel·lent. Als 2.800 m, un telefèric ens porta al Pic Blanc (3.350 m), el punt més alt de l'estació. Des d'allí es veu un magnífic panorama que domina la Meije, els Écrins, Les Aiguilles D'Arves i, al lluny, el Mont Blanc. S'hi endevina perfectament la vall de Saint Jean de Maurienne i, al fons,

l'estació d'esquí de Les Menuires.

De dalt de l'estació superior del Pic Blanc, una escala metàl·lica ens porta a l'inici de la pista de muntanya de Sarenne que, amb un recorregut de 16 km ens torna a portar a l'Alpe d'Huez.

Per arribar al Pic Blanc, el telefèric ens ha permès passar per sobre de la pista negra del Túnel. Els bons esquiadors la contemplen des de la cabina i escullen el traçat del descens, que iniciaran al cap de poca estona.

c) Sector de Clocher de Macle.

També té dues parts ben diferenciades. La primera, dels 1.600 als 2.100 m, i la segona, dels 2.100 als 2.800 m. En aquest segon sector hi ha la pista denominada Olímpica, preparada el 1968, durant la celebració dels Jocs Olímpics d'aquell any.

d) Sector de Sarenne. És situat a l'Est de l'estació, i només hi ha tres pistes; però són tres pistes llargues, difícils i negres. Ja hem dit que la que dona nom al sector Sarenne té 16 Km de llargada. Comença al Pic Blanc, a 3.350 m, i arriba a la vall, sota l'Alpe d'Huez, a 1.450 m. Té, per tant, un desnivell de gairebé 2.000 m.

e) Sector d'Auris. Es troba a l'altra banda de les Gorges de Sarenne, enfront de l'Alpe d'Huez, i comprèn les pistes que van des del poblet d'Auris-en-Oisans fins al cim de Signal de l'Homme (2.175 m). Un altre sector esquiable de les pistes d'Auris baixa de Signal de l'Homme fins a les Gorges de Sarenne, i d'aquí es pot remuntar cap a les pistes de l'Alpe d'Huez.

Veiem, doncs, que el nombre i varietat de pistes està assegurada.

Les possibilitats de fer esquí de fons o de «randonnée» es' molt gran. Les pistes, degudament senyalitzades, s'entenen al llarg de la cadena de les Grandes Rousses. El seu traçat resta allunyat de les pistes d'esquí alpi; procuren no destorbar-se les unes a les altres.

Una altra varietat d'esquí que es pot practicar a l'Alpe d'Huez és l'esquí de muntanya. Per aquells a qui agraden les dificultats, el lloc ideal és a l'altra banda del Pic Blanc, en terrenys de neu verge. No cal dir que és reservat a gent entrenada i amb bona experiència muntanyenca.

Per als qui estimen aquest tipus d'esquí, però no les dificultats extremes, el lloc indicat es la regió que ja hem mencionat abans: la que baixa des del Pic Blanc cap a la Sarenne. Tres pistes els ajudaran a fer muntanya sense córrer cap perill: la ja mencionada de La Sarenne, la de Chateau Noir i la de la Combe du Loup.

4. Uns quants detalls tècnics

En començar, parlàvem dels mitjans mecànics per pujar a les pistes. Ara ho veurem amb una mica més de detalls.

En total n'hi ha 52:

- 5 telefèrics
- 4 telecabines
- 10 telecadires
- 23 telesquís

Hi ha 76 pistes assenyalades. La seva distribució, per graus de dificultat, es la següent:

- 26 pistes verdes
- 22 pistes blaves
- 16 pistes vermelles
- 12 pistes negres

Si fem un quadre de conjunt, podrem veure'n millor la distribució:

Sectors	Mitjans mecànics	Pistes
Grandes Rousses	10	14
Sarenne	4	
Clocher de Macle	14	24
Villar-Reculas	10	16
Auris	12	18
5	52	76

5. La situació de l'Alpe d'Huez i la seva capacitat d'acolliment

L'Alpe d'Huez es troba situat en una desviació de la carretera Grenoble-Gap-Briançon. A uns 60 km de Grenoble hi ha Bourg-en-Oisans i allí s'agafa una carretera de muntanya, ample i ben atessa, que puja de Bourg a Huez i l'Alpe d'Huez. Es troba a 620 Km de París; 1.100 Km de Roma; 1.100 Km de Londres; a 815 Km de Frankfurt i a 815 Km de Barcelona.

Sense ànim de fer cap guia turística, ni tan sols una relació exhaustiva, cal dir que hi ha els següents hotels:

- 1 de 4 estrelles
- 8 de 3 estrelles
- 12 de 2 estrelles
- 8 de 1 estrella
- 6 hotels sense pensió
- 35 en total.

A més, hi ha 108 edificis d'apartaments per a llogar.

La nostra estada va començar el dissabte, 31 de gener de 1987, a la tarda, fins el dissabte següent, 7 de febrer, al matí.

Vam recórrer gairebé totes les pistes, excepte les del sector Auris-Signal de l'Homme, on la neu no estava en tan bones condicions com a la resta, i ens va fer mandra abandonar un lloc on ens trobàvem tan bé. A tota l'estació, excepte el sector ja esmentat d'Auris-Signal de l'Homme, la neu era pols, amb tendència de endurir-se perquè feia molt bon temps i a la temperatura va anar pujant al llarg de la setmana. Per sort, una nevada providencial, la nit del dimarts al dimecres, va ajudar a conservar la neu en bon estat. Quan marxàvem, el dissabte, 7 de febrer, la temperatura féu un salt brusc cap amunt.

Mentre anàvem baixant vers Bourg-en-Oisans, recordant amb joia els dies maravellosos que hi havíem passat, vèiem amb tristesa que els ocupants de la còrrua de cotxes que hi anava pujant no podrien gaudir de la mateixa qualitat de neu que nosaltres hi havíem trobat.

Al cap d'una estona, els pensaments pessimistes sobre l'estat de la neu s'esvaïren i començàrem a rumiar: on aniríem la temporada vinent? Quins amics i companys podrien venir amb nosaltres?

L'ABOMINABLE HOME DE LES NEUS A LA PLAÇA DE LA CATEDRAL

Josep M. Garrut

Ja s'entén: de la catedral de Barcelona, on, quan arriba el desembre i con un afegit indispensable a les festes de la Puríssima i Santa Llúcia, se celebren les fires de figures de pessebre. Aquestes fires tenen el caràcter, l'expressió i el sentit d'un món rodó d'il·lusions que, en teoria, estan mancades de principi i fi, ja que són el preludi d'altres dies: Nadal, sant Esteve, Primer d'Any, Reis.

Heus ací quatre grans festes litúrgiques i populars.

Ja tenim, a la nostra plaça de la Catedral, les parades amb les respectives veles, les corresponents figures (la majoria, de terra cuita, seguint una tradició que arrenca dels pobles ibèrics) i el seu món d'alegria fantàsica per als infants i els poetes.

No pas per aquells que viuen en la zona neutra, que ultrapassaren el so de la il·lusió i perderen el tren de les esperances, que no sabran trobar en aquest petit univers, insignificant però viu i ple de ressonàncies ancestrals, cap altre motiu que el mot «folklore», amb tot allò que aquesta paraula posseeix de descrèdit, des que qualsevol cançonetista improvisada pujà a les taules i rotulà, amb aquest nom, les seves acrobàcies vocals i corporals manieristes i mediocres (tot sigui dit amb indulgència).

Ha aparegut la veu ancestral, i aquí és on desitgem anar, en aquesta ocasió. És sabut que una de les incògnites obsessives del nostre segle ha estat la del «ietí» conegut per «abominable home de les neus», que se

suposà, des de temps llunyans, que habitava les regions més escabroses i inaccessibles de l'Himàlaia.

Heus ací un dels enigmes del nostre segle: com el monstre marí de Loch Ness, a Escòcia, o com els plats voladors. Un enigma del qual Tilman, el 1938, ja donà dades concretes, i que segons Eric Shipton, expedicionari del 1951, sembla una llegenda; i així ho creuríem si no existissin aquestes raons evidents, com els rastres o petjades que veieren, amb Shipton, Michael Ward i Sen Tensing, a la base de la glacera Menlung: unes petjades que reproduïm aquí.

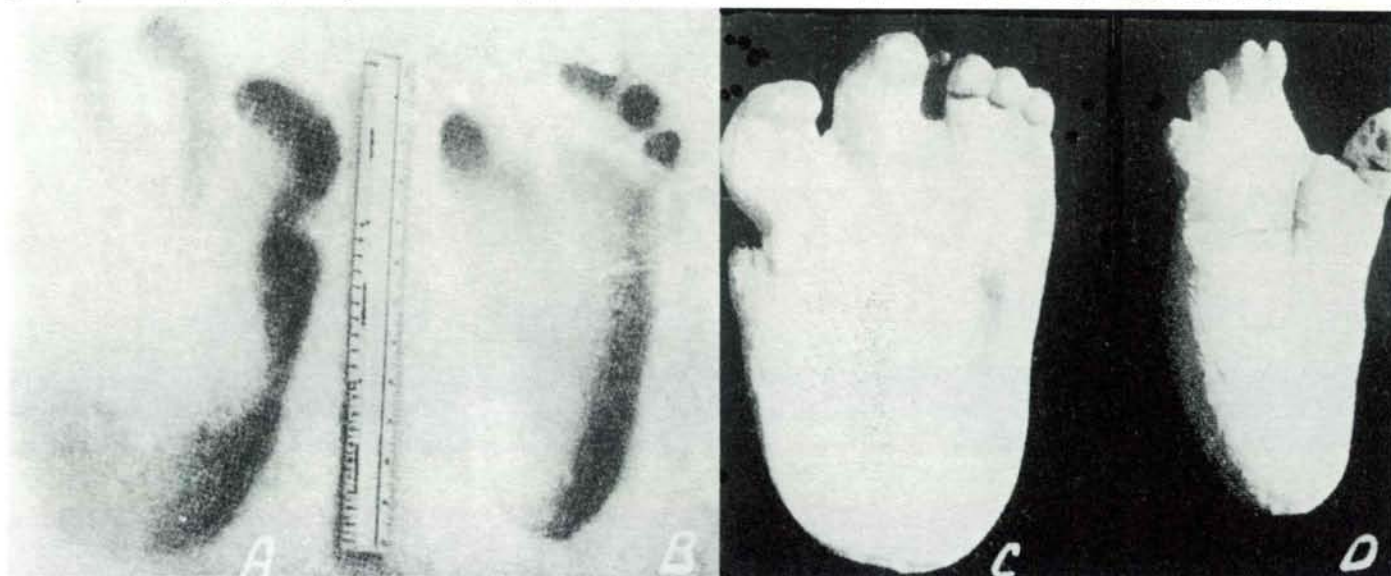
Tal vegada, de tota la bibliografia que coneixem, aquesta i alguns testimonis de l'expedició anglesa de Ralph Izzard, el 1954, són les úniques proves que poden fer pensar en la seva existència. Tota la resta, els crits que els naturals diuen haber sentit, les narracions del rapt de dones per part de «l'home de les neus», el pericrani de la cabellera del monestir de Pangboche —exhibit als Estats Units, Anglaterra i França, del pel dels quals es feren anàlisis científiques, ja que s'atribueixen com a procedents del *ietí*—, no són més que dades incertes i que cauen per la seva pròpia base.

No obstant, aquesta petja ens fa pensar: és un testimoni important i deixa marge a l'especulació. Podríem dir que Tilman té una certa raó, discutible, és clar: «Si, com succeeix amb certa freqüència, capturat gràcies a les seves

La figura de «l'Home de la neu», als pessebres de Catalunya és la versió pirinenca, paral·lela de «L'abominable home de les neus» de la regió de l'Himàlaia. Sis versions d'aquesta figura que podem veure a la fira de les vigílies de Nadal a la plaça de la Catedral i als entorns.

Vladimir Tschernesky va treure el model en guix del suposat peu de «l'home de les neus» (Figura C), extret de les petjades fotografiades el 1951 i d'un peu de goril·la de la muntanya (figura D). Les figures A i B, són les petjades respectives, deixades a la neu, que serviren per a treure el model corpori en guix.

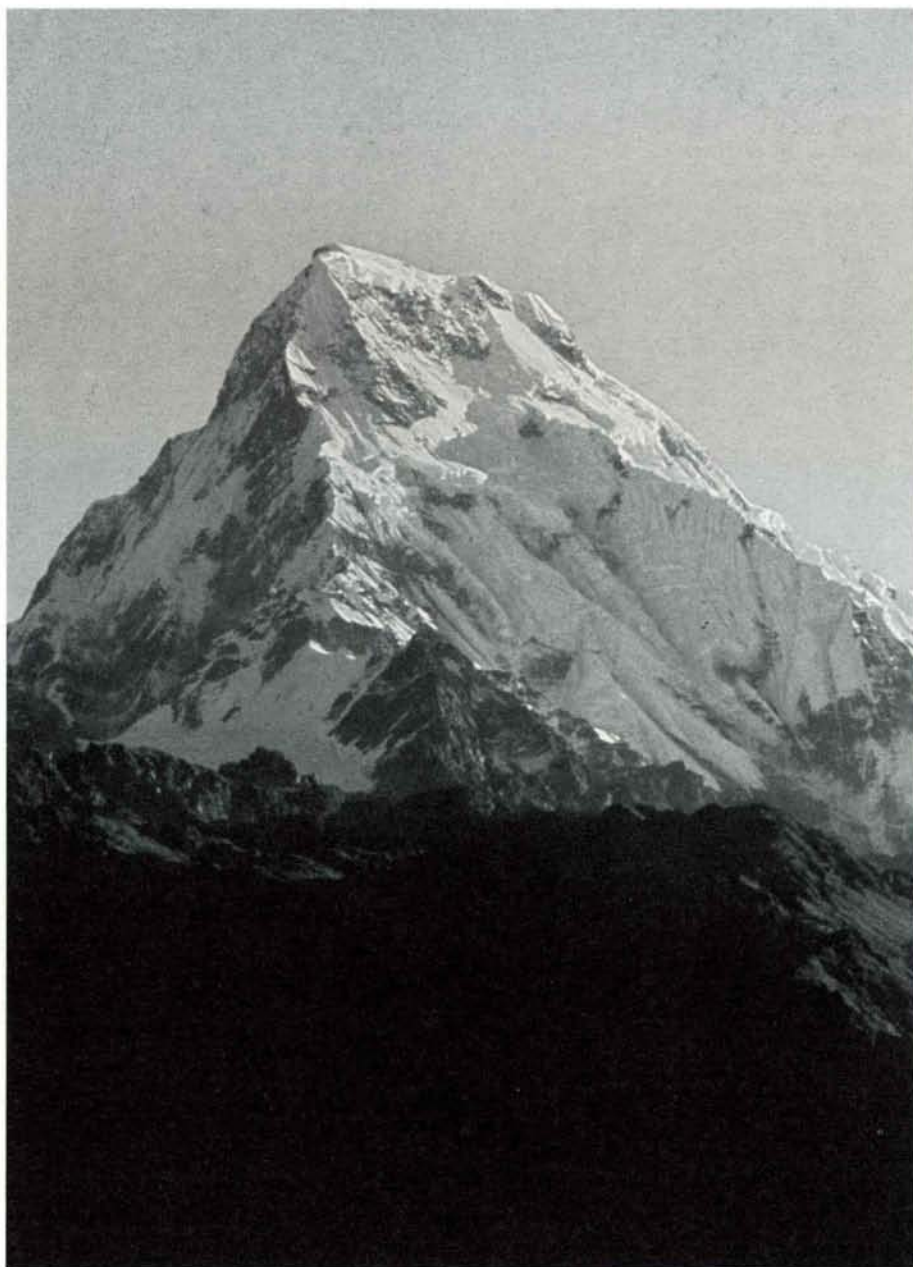
empremtes digitals es penja a la força un home, ¿per què les dels suposat *ieti*, tot i que siguin dels peus, no han de permetre identificar-lo?».

El doctor Bernard Heuvelsmans, en el seu llibre *Sur la piste des bêtes ignorées*, ve a significar que encara viuen animals fantàstics que es consideren inexistents. Tota narració, en basar-se amb dades científiques o, almenys, intentar-ho, moltes vegades és agafada pels cabells, encara que llunyanament tingui una certa raó. Hi ha coses que creiem desaparegudes o fruit de la imaginació, les quals existeixen, si no en la seva absoluta integritat, almenys, en el seu esquema.

Referent a aquest «abominable home de les neus», finalment n'ha quedat descartada l'existència, considerada com a fruit d'una llegenda ja que potser fa uns milions d'anys existí quelcom semblant, o que marca les arrels llegendàries en què es basa.

Els membres de l'expedició de l'alpinista neozelandès Edmund P. Hillary, realitzada del setembre de 1960 al juny de 1961, amb tots els permisos del govern nepalí (expedició a l'Himàlaia amb finalitats científiques), arribaren a la conclusió, entre moltes altres, que l'existència del *ieti* era un mite. Diverses opinions diuen que són petjades d'un ós (cosa molt discutible) i altres asseguruen encara que es tracta d'un hipotètic animal, o humanoide, propi d'una regió molt concreta. L'asseveració de Hillary és, virtualment, l'última paraula, la que ja se suponia: una existència originada per una llegenda (llegenda que, però, no és l'única). A certes regions del Canadà hi ha la creença d'un «home de les neus», al qual anomenen «*Sasquatch*», semblant a una simi de gairebé tres metres d'estatura, amb costums i sentiments humans. Aquestes narracions, però, d'un

Annapurna Sud, Himàlaia del Nepal. (Foto: E. Lucas.)

home-simi que viu entre les neus es troben igualment a les Muntanyes Rocalloses, als Andes i en altres punts del món, especialment a Europa i al propi Pirineu.

Joan Amades, un dels nostres grans folkloristes, publicà un treball a la «Revista de Dialectología y Tradiciones Populares», el 1958, que estudia aquest home de les neus de la nostra cordillera veïna i fa narració de les llegendes que del mateix existeixen: de com un matrimoni sense fills féu un ninot de neu, que es convertí en una persona de carn i ossos, tot i que, en arribar el desglaç, va fondre's i desaparegué; una altra versió és la d'un gegant de glaç que vivia a les altes muntanyes, pròpiament als cims, i defugia el tracte

de la gent. A la comarca del Ripollès es parla del «Gos Nonell» o del «Nonell de la neu», un personatge condemnat a viure als cims de les muntanyes, nu i cobert de pèl. Aiximateix, el Puigmal, el pic més alt de la regió del santuari de Núria, era, segons creença dels pobles del seu entorn, un gegant, amo d'aquells verals. I també això succeeix a la veu Aneto, el punt més alt del Pirineu, que és el nom d'un ésser monstrosos i de proporcions sobrehumanes (segons el dir popular) avui ja extingit. A Graus, per exemple, parlaven d'un gegant amb un ull només en el front, que és la versió pirinenca de Polifem.

El conjunt, ens dóna la idea de l'existència d'un ésser mític, més que

real, que era el geni de les regions muntanyenques, on s'acumulaven les neus, i on hi ha un misteri que recullen les tradicions llunyanes en el temps i contades de generació en generació fins arribar als nostres dies.

Per aquest motiu, en pensar en l'existència de l'abominable home de les neus de l'Himàlaia, que tant va fer parlar i al qual s'han dedicat innumbrables expedicions en la seva recerca, tot fa creure en una tradició llegendària, de la regió del Tibet, amb una remota autenticitat, avui ja desapareguda.

Però també a la nostra plaça de la Catedral barcelonina, entre les figures de «terracotta» policromada, que correspon a la *tècnica de l'atzar* segons la classificació d'Ortega i Gasset, troben una figura que rep el nom de l'*home de la neu*. Aquesta figura, vestida amb un abrigall o vesta de color blanc i caputxa, amb un bastó a la mà, generalment, i sempre amb un sarró, també se li dóna el nom de «el samarità» i pot veure's encara entre les innumbrables figures ja tretes de la seva funció estricta: podria ser l'encarnació del geni de la neu de la muntanya catalana. Aquesta figura que, en el pessebre, la col·locaven sempre a les muntanyes del fons, aquelles muntanyes de suro, convenientment nevades amb farina, que era el sistema emprat per a produir aquesta visió hivernal; és a dir, la col·locaven a les regions muntanyenques, de neus eternes, inaccessibles i tempestuoses, on hi ha instal·lada, per la mentalitat popular, la incertitud i el misteri. El fet de tractar-se d'una figura que, incomprensiblement, forma part de la sèrie de pastors, amb indumentària absurda i amb una funció sense sentit, fa creure que és la personificació adulterada, transformada (*diferida*, que diríem avui, utilitzant el llenguatge a l'ús) del geni de la muntanya, on les neus crearen, des de temps remots, una teoria de mites i d'éssers sorgits de la mentalitat humana, els quals han vingut a degenerar en fets intranscendents, que en són els últims testimonis.

Ara que, amb intents tan lloables i importants, amb grans esforços i sacrificis de tota mena, s'ha intentat per part dels catalans, i finalment s'ha assolit, de «fer el cim!», encara batega el nostre interès per tot allò que fa referència a aquesta zona que se n'ha dit «el sostre del món».

Així, doncs, no ens estranyi que «l'abominable home de les neus», en la seva versió catalana, estigui, a còr que vols cor que desitges, en aquests dies prenadalencs, a la nostra plaça de la Catedral.

Seria molt trist que si, en passar els anys, algun benemèrit arqueòleg tingués la fel·lícula de pontificar sobre què va ser l'esquí a casa nostra, fos solament capaç de recuperar dels polsosos arxius un seguit de classificacions de curses, amb un reguitzell de noms (que no diran ni recordaran res a ningú), acompanyats d'uns minuts, segons o dècimes (o centèsimes, si cal) totalment asèptics, que sols diran als eventuals estudiosos, que en tal era més bo que en tal altre, i que el corredor X sortia tenia dels descensos, ja que a l'eslàlom no «s'aclaria», però que amb els punts FIS (o FEDE) que treia de menys aquí, compensava els que treia de més allà, i que el total li quedava bastant arregladet..., i l'any que ve, Déu dirà!...

Seria molt trist, dic, perquè el tan lloat o vilipendiat esquí de competició (segons des de quin punt de vista es mira), és, i ho ha estat, molt més que tot això. Els corredors foren, són i seran (ho suposo) persones com les altres, i darrera de tots aquests resultats hi ha tot un ambient, tota una vivència (discutible si es volen discutir) però més importants, per als qui les hem viscudes, que no els resultats de les curses.

No sóc qui per a parlar de com era l'esquí de competició en èpoques anteriors i posteriors a la meua; i aquesta divagació voldria ser un repte (amistós, naturalment) als qui en foren protagonistes perquè hi diguin la seva i, així, contribuir entre tots perquè l'arqueòleg esmentat hi tingui menys feina o hi sigui més veridic.

La història (humana) de l'esquí de competició que jo he viscut la podem situar a cavall de l'any 1960. I, com a corredor del CEC en concret, tinc una xifra, com a referència, que a molts no els dirà res, i a uns quants els portarà records: l'habitació 27 del Xalet de La Molina.

El número de l'habitació, com ella mateixa, i els seus estandants ho saben (els corredors del CEC), era totalment atípic. Com sabeu tots els qui alguna vegada us heu allotjat al Xalet de La Molina, seguint les normes internacionals, les habitacions del primer pis són els números cent i tants; les del segon les dos-cents i tants... I bé, al tercer pis, conegut solament pels íntims, hi havia les «cortinetes», l'habitació del servei... i la número 27.

Alguna reivindicació dels seus habituals ocupants degué haver-hi, quan es va abandonar la numeració correlativa, i es va imposar a l'arredatari, o al Consell de La Molina, que la número 27 era la 27, i prou. A la seva porta, un rètol esmaltat provinent de la finestra d'algun vagó de la RENFE (llavors anàvem a esquiar, majoritàriament, en tren), anunciava: ES

PETITA CONTRIBUCIÓ A L'ESTUDI DE LA HISTÒRIA (O LLEGENDA?) DE L'HABITACIÓ 27 DEL XALET DE LA MOLINA (1955-1965)

Abel Pascual

PELIGROSO ASOMARSE AL EXTERIOR. I era veritat!

Si un xafarder de l'època pujava al tercer pis, aconseguia infiltrar-se entremig de la roba estesa que habitualment hi havia al replà, i s'atrevia a obrir la porta, malgrat l'avertència del rètol, es trobava, a mà esquerra, bo i entrant, dos parells de lliteres; i, a mà dreta, vuit somiers amb els corresponents matalassos, i mantes, identificats amb uns lletres pintades al contraplacat de sota la teulada. El lletí corresponent a la lletra K era sempre el darrer a ocupar-se. La explicació, generalment admesa (però no mai comprovada) era que el contraplacat a sobre d'aquest lletí tenia una escletxa, per la qual deien les males llengües que s'hi feien pipí les rates. Al fons, i sota la finestra, hi havia dos lavabos: el de la dreta era destinat a rentar-se; i el de l'esquerra, a d'altres necessitats que

normalment eren més peremptòries per als estandants que no les de rentar-se. I sortir cap el lloc reglamentari, a l'altra banda de la tercera planta, resultava massa lluny i feia fred. Puc testificar que aquest lavabo va morir de «mort natural» a causa d'un cop de clatell,

El xalet de la Molina.

El 27 de la «27». (Foto: Josep Camps).

fruit d'una caiguda accidental d'un corredor de la llitera que hi quedava just a sobre. El clatell i el seu propietari en van sortir totalment indemnes; però, a partir d'aquell dia, calgué utilitzar el WC oficial.

(Que, per cert, i ara que m'en recordo, aquest va ser el protagonista d'una innocentada «d'alta escola», ja que no es pot dir d'altra manera quan, en fer-la, es desconeix el destinatari i no hi és present el malfactor. Imagineu-vos què passa si a un se li ocorre desenroscar la bombeta del WC i aplicar meticulosament, sobre la fusta del tal estri, una cera molt coneguda pels esquiadors de fons, anomenada Klister, particularment enganxosa. Arriba la víctima, encén la llum —que no va— i, resignat, s'asseu al lloc escaient... Vosaltres mateixos!!).

La coexistència dels estadants de la 27 amb els altres que dormien a la tercera planta era variada. Als estadants de les «cortinetes», en general, se'ls ignorava; encara que, de vegades, les cortinetes, en el cas d'un *overbooking* a la 27, es convertien en una espècie d'annex, amb totes les seves conseqüències.

Per al servei, els de la 27 eren una espècie de mal son inevitable; però, en el fons, ens estimaven, potser pel caràcter explosivament innocent dels corredors d'aleshores (d'una manca de malícia extraordinària, als ulls d'avui). Algun respectable consoci d'avui havia ballat el «hula-hula» tahitià abillat amb una combinació manllevada il·legalment dels estenedors, aprofitant-se de la ignorància (o la resignació) de la seva propietària.

Una altra cosa era l'opinió que dels de la 27 tenia la clientela «normal» (per entendre'ns) del Xalet. Per a ells, érem una espècie de plaga que, com totes les plagues de la Bíblia, venia de dalt: del tercer pis! Encara que, normalment, no arribava a baix gran cosa més que el xivarri, alguna vegada els esquixos transcendien a les plantes inferiors. Com aquella vegada que, un «suïcida» (hàbilment confeccionat a base d'un pijama replè de coixins i altres farciments) fou penjat pel forat de l'escala. O aquella altra en què vàrem organitzar una competició fora d'hores, consistent a veure qui era el valent d'arribar més avall de l'escala en calçotets (érem molt púdics, aleshores). Va guanyar la cursa un que en portava uns de llargs, de llana termògena, marca «La Pastora» que, com que quedaven bastant decentets, van permetre al propietari d'arribar, sense enrojolar-se, fins al «hall». Cal dir que d'aquesta oferta, i durant molt anys, al guanyador li va quedar de malnom la marca abans esmentada dels seus calçotets.

Suposo que al possible lector li pot sorprendre com era que l'administrador del Xalet podia suportar aquesta raça de clients. Doncs bé, les relacions entre els de la 27 i l'Administració (així amb majúscula) eren, i no podien ser d'altra manera, molt particulars. D'una banda, i és natural, a l'administrador el tenien «fregit». D'altra banda, no es podia passar sense nosaltres. Cal situar-se a l'època. El concepte d'això que ara en diuen *après-ski* era inexistent. És a dir: els llargs capvespres d'hivern es feien inacabables si no hi havia per part d'algú una dosi d'imaginació superlativa.

I d'imaginació, a la 27, en sobrava!

Us puc ben jurar que els repartiments de regals del dia de Reis, al Xalet (i ni es discutia, que els Reis d'Orient també eren de la 27), no han estat ni remotament emulats pels retrobaments de les festes populars que hem tingut, a Barcelona, aquests anys darrers. I ningú no se sorprenia que el Rei Negre, en repartir els regals a les noies del servei, els fes de *propina* un simulacre de petonet que els deixava les galtones ben negres del betum necessari per a caracteritzar-se. Ni que el Rei Ros interrompés el repartiment per explicar un acudit (apte per a tots els públics), però totalment extemporani. O que un dia, quan, cosa rara, la plaça del Xalet era plena de neu (millor dit, de glaç) s'organitzés una cursa de sacs *sur glace*, amb rètols de SORTIDA i ARRIBADA manllevats d'altres: manifestacions esportives més serioses; i fins i tot que algun dels participants portés un casc de competició que el desenvolupament de la cursa demostrà que era del tot necessari.

I si el temps recomanava que les competicions fossin *in door*, es feien regates «Cul-per-terra», simulant canoes, amb sortida de la barra del bar fins al fons de la sala d'estar, i tornada posant un llustre adicional al parquet, a costa dels pantalons dels participants. O que, un cap de setmana qualsevol, resultés que al Xalet hi havia una vetllada de societat amb «*Pase de modelos*». Sóc incapaç de descriure la creativitat i la innovació dels models que s'hi presentaven, a base de llençols, cobrellits..., però va fer sensació, per exemple, un model de vestit de nit, passat per una dama que lluia un estrenyecaps decimonònic, un camisó preciós, una espelma i un orinalet molt maco tot plegat!

I això permet parlar d'un altre aspecte de la qüestió. La societat de la 27 era totalment masculista. Les noies corredores (també n'hi havia!) no hi tenien cabuda i dormien a les cambres «normals». Però, a l'hora de la barrila, sorgien no se sap ben bé d'on, i també hi eren. Era una minoria, però es feien notar.

Tot plegat fa que ningú no se sorprengués, tampoc, quan no fa gaires mesos, en motiu d'una visita al Xalet del senyor Ribas (un dels administradors més representatius de l'època), li saltessin les llàgrimes en abraçar els seu temuts (però estimats!) clients de la 27 que hi vam coincidir.

I és que, en el fons del fons, érem bons xicots. Un bon dia va aparèixer al veí Hotel Adserà allò que ara diuen una «discoteca», però que llavors se'n deia una «*buat*». Tàcitament, els corredors vam decidir que, això d'anar a la «*buat*» no estava bé; però tampoc no estàvem disposats a prescindir olímpicament d'una novetat com aquella, encara que fos per passar-hi una estona després de sopar. I la vam rebatejar al «gimnàs». I el «gimnàs» va passar a ser una prolongació de la 27 (cal dir que, als primers temps de la «*buat*», els de la 27 érem majoria), des de després de sopar fins que l'Otto, o un altre qualsevol dels entrenadors, passava a les 12 (ni un minut més tard) a recollir les ovelles descarriades i portar-les a dormir, ja que l'endemà hi havia cursa o entrenament.

I si no anàvem a la «*buat*», també a la pròpia 27 s'organitzaven xocolatades o cremats que feien furor. En passar els anys, recordo, i comprenc, que un senyor (que llavors ens semblava terriblement vell) ens oferís de col·laborar econòmicament en un cremat, si li deixàvem assitir-hi; un oferiment que, naturalment, vam acceptar de seguida. Xerrant i rient, entre les serpentes confeccionades amb paper higiènic, pocs minuts després era un de tants, un dels nostres...

I ara que tinc més o menys l'edat que devia tenir aquell senyor, acabaré, val a dir que amb un xic de nostàlgia, aquesta divagació sobre una època. És el record de quan es va cloure. Devia ser la temporada de 1965-1966.

Jo era casat de poc. La vella 27 s'havia fet petita i se n'inaugurava una altra, a sobre la botiga de l'Eustaqui. L'Emili Armengol havia repussat, en coure, un 27 preciós, que van clavar a la porta la meva germana, Marta, representant de les corredores, en Lluís Solé Guillaume (com a corredor més veterà), l'Adam Bisbe (com a corredor més jove) i el Manolo Unzeta (en representació dels corredors de fons). Un partit de rugby, amb un coixí com a pilota, cloïa la inauguració, recordant (també) històries passades.

Començava una altra època, que espera un altre cronista...

I com digué el nostre poeta Pere Quart:

—Ara sí, que callo!
Parlar costa poc...

ESPELEOLOGIA

Miquel Bosch i Serra

Continuem, en aquest número, la relació de les principals exploracions realitzades arreu del món durant els anys 1986 i 1987, sense incloure-hi la darrera campanya d'estiu.

FRANÇA

- La *Creux de la Benoite*, fou descoberta, el mes de gener de 1986, en el curs d'una prospecció amb esquís. De primer, les exploracions foren conjuntes entre la E.S.B. i els quatre individuals descobridors, que actualment les continuen en solitari. La cavitat intercepta a -65 m el curs d'un riu subterrani sotmès a fortes crescudes, que discorre per grans galeries i sales fins assolir el sífo terminal a -7.000 m, amb un recorregut total de 4.388 m.

- El *Trou Souffleur* havia estat descobert fa alguns anys fins a -12 m. El passat estiu, i mitjançant explosius, es completà la desobstrucció i s'hi descobrí la més.

- Important circulació subterrània de la *Vaucluse*. L'avenc, que presenta dos pous de més de 100 m, intercepta la *Rivière d'Albion*, en la que s'han explorat 1.000 m aigües avall i 500 amunt. En estiatge, el cabal era d'uns 150 l/s; però, a meitat de desembre, ja havia augmentat fins a 500 l/s.

- La desobstrucció d'una antiga surgència (12 m de pou artificial) a la *Combe du Grand Bas* ha permès al S.C. Dijon d'assolir el curs actiu del *Réseau de Francheville*, en un punt situat més avall de l'assolit en immersió des de la *Combe aux Prêtres*. Malgrat sifonar a -37 m, els bussadors han pogut, en direcció amunt, enllaçar aquesta cavitat al sistema, després de recórrer prop

d'un quilòmetre de galeries i superar quatre sifons: S-1 (180/-12 m), S-2 (50/-10 m), S-3 (80/-10 m) i S-4 (110/-12 m). En direcció avall han ultrapassat un conducte inundat de 1.040 m de longitud (-22 m) i s'han aturat davant d'un caos emergit. Paral·lelament, estan explorant l'Afluent du Lavoir, on ja han superat dos petits sifons, i continuen les desobstruccions subaquàtiques a la *Creux Bleue*, surgència del sistema. El recorregut total supera els 21 Km, i el desnivell és de 140 m.

- Una nova entrada ha estat enllaçada al *Système de la Coumo d'Hypuenedo* (*Réseau Felix Trombe*): la *Gouffre Jean-Denis*, que s'uneix a la *Gouffre Pierre* a -300 m. Actualment les principals exploracions es dirigeixen cap a entrar a la zona desconeguda, que deu haver-hi a l'altra banda del *Siphon de Fer de la Gouffre Pierre*. Així, s'han descobert 2.000 m de galeries en aquesta direcció des de la *Grotte de Peneblanque* i uns altres 2.000 m des del *Goueil du Her*. A la *Gouffre du Québec* s'ha explorat un nou sistema de pous des de -290 m fins a -400 m, en una estreta per agrandir, que sembla dirigir-se al mateix sector.

- Al massís de Ger, la descoberta de 2.000 m de nous conductes porta el recorregut de la *Grotte de Ley* fins als 4.500 m, per un desnivell de 444 m (+374, -70 m). Les exploracions sols poden efectuar-s'hi en condicions meteorològiques perfectes, ja que, en cas de pluja, a l'entrada de les vies remuntants es forma un sífo temporal que arriba als 60 m de fondària. A la *Gouffre des Isards*, s'ha assolit la cota -550 m, segons l'altímetre, abans de desinstal·lar-la per renovar el material.

- En el massís d'Aroü, el G.S.H.P. ha acabat l'exploració del *TP.30* a la cota -735 m amb 2.290 m

de recorregut. Al damunt del sífo terminal s'ha explorat una gran galeria que en remunta 75 m, possiblement en direcció al sistema PH.1 - PH.3 - PH.16 - PH.17 - PH.18 (-239, 900 m) que es troba uns 500 m més amunt. El *TP.30* és el segon col·lector del massís, paral·lel al *TP.19* (-840, 3.960 m), però amb un cabal una mica inferior.

- Al massís de Fanges, al *Cthulhu Démoniaque*, el recorregut passa a 11.590 m, principalment gràcies a l'exploració de 1.050 m al *Réseau Dexter Ward*, i als 900 m explorats darrera el sífo de l'*Éliminateur* al *Réseau Shubb Niggurath*. Aquest és a 4.000 m de l'entrada, amb un desnivell acumulat de 900 m, que fa molt penosos els portatges. Després de diverses desobstruccions difícils, els membres de l'associació *Arkham*, han pogut explorar prop de 2 Km de galeries al *Puits de l'Engoulevent*. Les exploracions foren detingudes per les pluges de finals de la tardor del 1986, que ompliren alguns sifons temporals quan l'enllaç amb el *Cthulhu Démoniaque* semblava imminent.

- El *Thonon Tauping Club* està reexplorant la *Gouffre Mirolda* (-936, +110 m), en especial la seva part superior, on, des de les primeres exploracions, prop de 2 Km de galeries (amb el punt possiblement més alt de l'avenc) quedaren sense topografiar a l'altra banda del sífo situat a la cota +110 m. Una nova branca remuntant ha estat explorada fins a +109 m, i ensems s'han topografiat alguns quilòmetres de galeries fòssils.

INDONÈSIA

- La segona part de l'Expedició *Thai-Maros'86* s'ha desenvolupat essencialment a la zona de *Sulawesi*, on *Gua Salukkan Kallang* ha estat perllongat de 8 fins a més de 12 Km, dos d'ells recorreguts en bot, sense

poder desembarcar. Un reconeixement a *Halmahera* els ha permès d'explorar 3,2 Km de galeries a *Batu Lubang*, amb un potencial que podria superar el de *Gua Salukkan Kallang*. En aquesta expedició s'han aixecat un total de més de 10 km de topografia i s'ha explorat 20 noves cavitats.

- En una zona situada una mica més al Nord, una expedició italiana ha explorat 40 noves cavitats, entre les quals destaca *Leang Assoloang*, on s'han topografiat 3,5 Km de galeries.

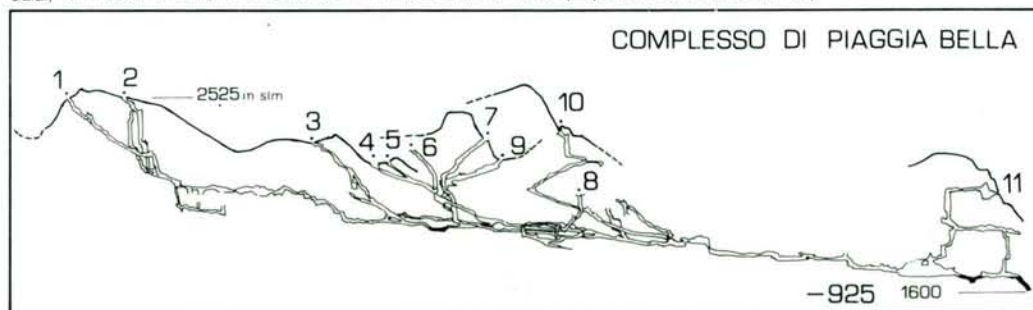
ITÀLIA

- El 30 de novembre de l'any passat, el G.S. Piemontese enllaçà el sistema *Abisso Gaché-Abisso Essebue* amb el *Meandro dei Narti*, al *Complesso di Piaggia Bella*. D'aquesta manera, el desnivell total assolí els -924 m i, el recorregut, els 30 Km, cosa que fa de *Piaggia Bella* la quarta cavitat d'Itàlia en desnivell i la segona en recorregut. Posteriorment, l'onze de gener d'aquest any, espeleòlegs del G.S. Imperiese enllaçaven l'*Arma delle Mastrelle* a la *Porte di Ferro*, donat així la seva onzena entrada al complex.

- El G.S.P. ha topografiat 700 m de galeries a l'*Abisso Saracco* (F.5), en un meandre afluent que comença a la cota -400 m. Al final es troben dos pous remuntants (-316 i -313 m) que, possiblement, permetin un enllaç des de baix amb el proper *Abisso Volante* (F.3, -339 m).

- Després de 500 hores de desobstrucció, el G.S. Imperiese ha trobat la continuació de la *Grotta Labassa*, que passa de 1.2 a prop de 8 Km, la major part d'ells en les grans galeries freàtiques del *Collettore del Lupo*, al fons de la cavitat. Atès al seu cabal, 300 l/s en estiatge i fins a 6.000 l/s en crescuda, l'exploració es

Alçat esquemàtic del *Complesso di Piaggia Bella* amb les seves entrades: 1. Abisso Essebue, 2. Abisso Gachè, 3. Abisso Gola del Visconte, 4. Carsena di Piaggia Eolla, 5. Quinto ingresso, 6. Abisso dell'Indiano, 7. Abisso Caracas, 8. Abisso Salai, 9. Abisso J. Noir, 10. Abisso 52, 11. Arma delle Mastrelle. (Reproduït de «Grotte» n.º 92).

realitza mitjançant tirolines enlairades sobre el riu. En direcció amunt, una de les galeries s'acaba a pocs centenars de metres del sífo terminal del *Complesso di Piaggia Bella*, amb què un enllaç donaria -1.040 m de desnivell. Altres galeries es dirigeixen cap l'avenç F.5 i a la desconeguda zona D. la continuació avall del col·lector, explorat per una sèrie de cascades fins a -400 m podria portar a un enllaç amb la surgència del sistema l'*Arma del Lupo*, amb un desnivell total superior als 1.300 m i més de 50 km de recorregut.

- El G.G. Novara ha enllaçat la *Grotta Guglielmo* amb l'*Abisso di Monte Bül* a través d'una galeria molt descomposta en la qual han hagut de realitzar una important desobstrucció. La fondària total no canvia (-557 m), però el recorregut s'acosta als 4 Km.

- Tres exploracions post-sífo, dues d'elles en apnea, han necessitat el G.S.M. i el G.S.F. per assolir la cota -665 m, en una nova branca de la *Grotta di Monte Cucco*, anomenada *Indiana Jones*. Aquesta branca, molt activa, comença a -575 m, en el meandre que segueix al Pozzo del Berro i conté un curt sífo a -595 m, acabant de la mateixa manera a la màxima cota.

- Durant la companya del 1986, el Gruppo Triestino Speleologi ha aconseguit enllaçar l'*Abisso delle Kloce* a la frontera italo-austríaca. Malauradament, no ha estat possible unir-hi l'*Abisso L. Pastore*, molt proper al sector de la boca de l'*Abisso Klondike*. A l'interior d'aquest s'han enllaçat les dues vies principals de la cavitat, Filone

Italiano i Filone Austriaco, a -460 m i s'ha remuntat el riu Yukon fins a un sífo.

- Al *Complesso Cobardine-Fate*, el G.S.L. A. Issel ha pogut explorar i topografiar 2,5 Km de galeries i ha portat el desnivell a 200 m (-70, +130 m). Actualment, els exploradors estan aturats al peu d'una cascada que cau d'un pou d'uns 80 m, al qual s'està tractant d'escalar en artificial.

IUGOSLÀVIA

- Una nombrosa expedició d'espeleòlegs del país i anglesos han reexplorat *Jama Na Vietrenom Brdu* fins al sífo terminal a -887 m, amb la intenció de superar-lo amb escafandres, cosa que ni tan sols s'intentà, ateses les seves reduïdes dimensions.

JORDÀNIA

- Una expedició de reconeixement del G.S. Imperiese ha explorat una vintena de cavitats a la zona NE del país, entre elles l'anomenada *Cavernone II dello Yabis* que, amb 43 m de longitud, és la més llarga de Jordània. Algunes cavitats no pogueren ser explorades, ja que els indígenes les utilitzaven com a habitatge o necròpoli. De les investigacions, es desprèn que les zones més esperançadores són les enormes extensions de calcàries, desèrtiques, que s'estenen fins a l'interior d'Àrabia Saudita, país on ja s'han fet algunes descobertes interessants.

MÈXIC

- Un equip nord-americà

acabà, l'octubre passat, l'exploració de diverses vies laterals a la *Cueva de la Llorona* (Tamaulipas), amb què el desenvolupament acosta als 2 Km, mentre la fondària total continua, essent de -398 m.

Possiblement, es tracti d'un afluent del *Sótano de las Calenturas* que, amb 6.062 m de longitud, es troba situat a alguns Km més al Nord.

- No molt lluny d'allà, 20 membres del Proyecto Espeleológico Purificación (P.E.P.) topografiaren, a finals de novembre, 4 Km de noves galeries a la *Cueva del Tecolote*, principalment en el gran nivell fòssil de -200 m, i en portaren el recorregut a 11.084 m. Un mes després, un altre equip del P.E.P. perllongà la *Cueva del Borrego* fins als 1.165 m, i s'acostà molt al *Río Verde del Sistema Purificación*, costat *Cueva del Brinco*, amb el qual s'espera una propera unió. Actualment, el recorregut total del Sistema Purificación es de 61.181 m.

- Des de l'any 1984, la Commissione Grotte E. Boegan ha organitzat tres expedicions en aquest país. Entre les cavitats explorades destaquen: la *Cueva del Arroyo de Tenepaja* (-317/2.110 m), la *Hoya del Puleo* (-375 m), el *Sótano de Guacamaya* (-283 m) amb una vertical d'entrada de 147 m i el *Resumidero del Izote* (-176/1.567 m).

NORUEGA

- Espeleòlegs del B.O.B.T.O.G. han topografiat 1.900 m de galeries a *Sverrehola*. Pel seu costat, el Speleo Club Vauban ha descobert, a *Burfjell*, dues noves cavitats properes als

1,5 Km de longitud; i, amb alguns col·laboradors, ha acabat la topografia de *Kjokken-Vasken* amb 1.100 m.

A la vall de Jordbruelev, la 1986 South Nordland Expedition portà el recorregut de la *Etasjegrotta* fins a 1.058 m. A la principal ressurgència de la vall, un bussador avançà 60 m contra un fortíssim corrent, mentre que, a *Vatnhullet*, s'ha avançat 340 m en direcció a l'anomenat sífo dels topògrafs en *Etasjegrotta*.

NOVA ZELANDA

- El 18 d'octubre de l'any passat, quatre espeleòlegs dels Wellington Caving Club realitzarem l'enllaç entre una boca superior, *Blizzard Pot*, i *Nettlebed Cave*. El mateix grup n'efectuà (després d'un bivac a *Salvation Hall*) la primera travessa.

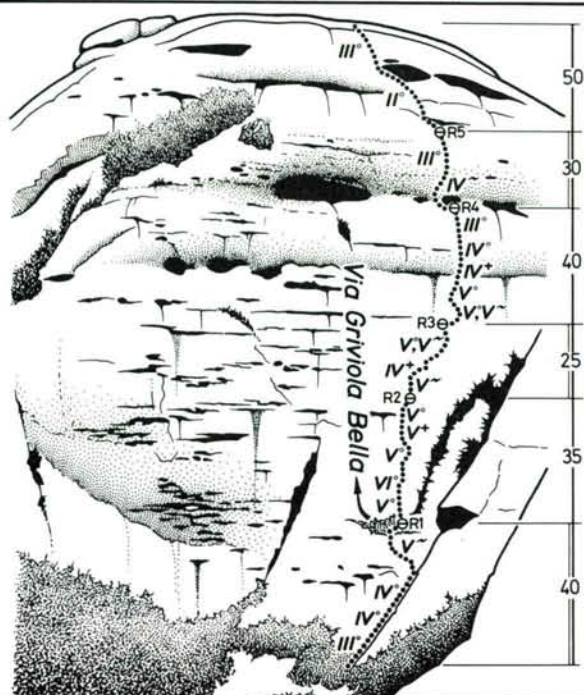
Exploracions posteriors portaren el desnivell total del sistema fins als 889 m, recuperant així el rècord de fondària de l'hemisferi sud. L'exploració de *Blizzard Pot* començà després que nombrosos intents a la *Windrift Cave* portessin els exploradors a -340 m, on alguns sífons els aturaren, i no pogueren enllaçar amb la *Nettlebed Cave*.

- Al sistema format per la *Bulmer* i la *Castlekeep Caves*, les exploracions continuen a bon ritme, amb la descoberta recent d'un riu de gran cabal i de dues noves entrades: *Eye in the Sky*, que enllaça amb el sistema a través d'una galeria freàtica de 10-15 m d'amplada i més d'un quilòmetre de longitud, i *Daylight Ledge*, descoberta des de l'interior, la qual, es troba penjada en un cingle, al mig de la selva. La fondària total es de -727 m, i el recorregut supera els 12 km, gràcies als 5,5 Km de noves galeries que 40 persones topografiaren en un campament de 10 dies. En el mateix campament es descobrí *Gormenghast* que, amb 345 m de desnivell, encara continua, i és molt possible que enllaci amb la *Bulmer*.

VIES D'ESCALADA

MONTSERRAT

(El Montgròs)

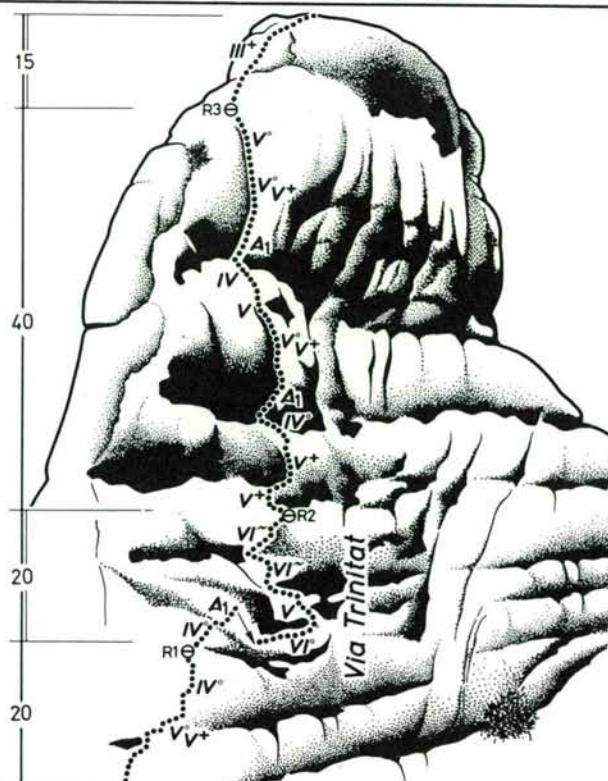

Via «Yin – Yang»
(220 m MD⁺)

1.ª asc.: 3 juliol 1985
per: F. Suñol, Xavi de Viala i Enric Camacho

MONTSERRAT

(Roca Plana dels Llamps)

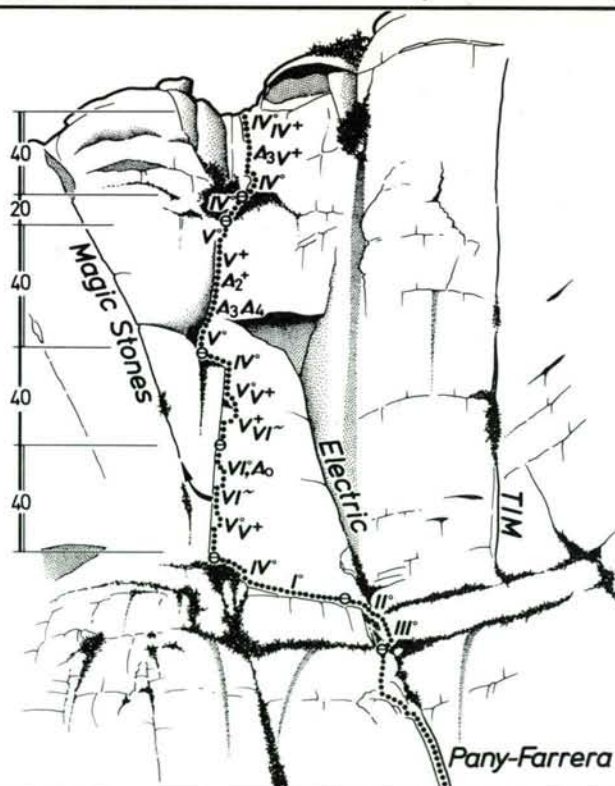

Via «Sense nom»
(95 m ED⁰)

1.ª asc.: 24 juliol 1987
per: Josep M.ª Alsina i Jordi Verdaguer

MONTSERRAT

(Paret de l'Aeri)

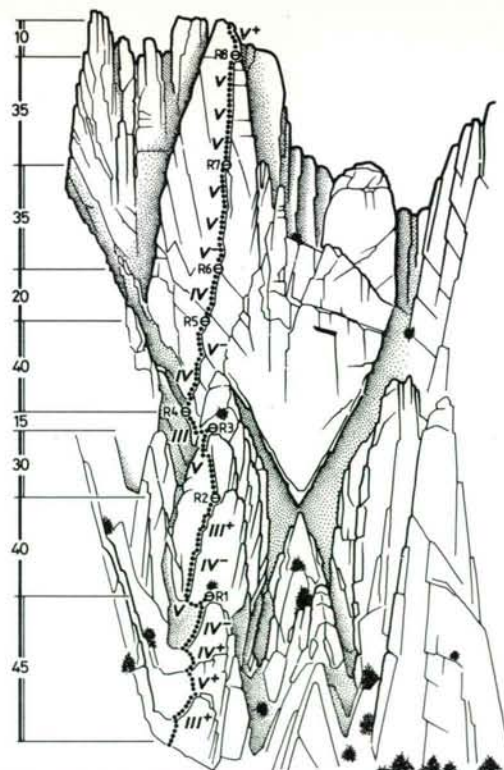

Via «Expòsita Tudons»
(180 m ED⁰, A₄)

1.ª asc.: 11 desembre 1986
per: Jaume Ganges i Albert Ibañez

TERUEL

(Órganos de Montoro)

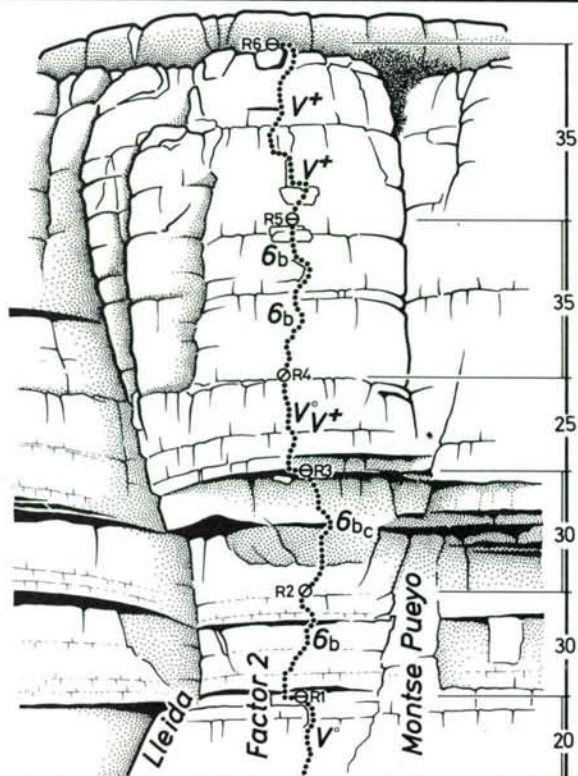

Via «Abraxas»
(270 m MD⁰)

1.ª asc.: 21 juny 1987
per: A. Ballart, Josep E. Castellnou
i Fredi Parera.

VILANOVA de MEIÀ

(Roca dels Arcs)

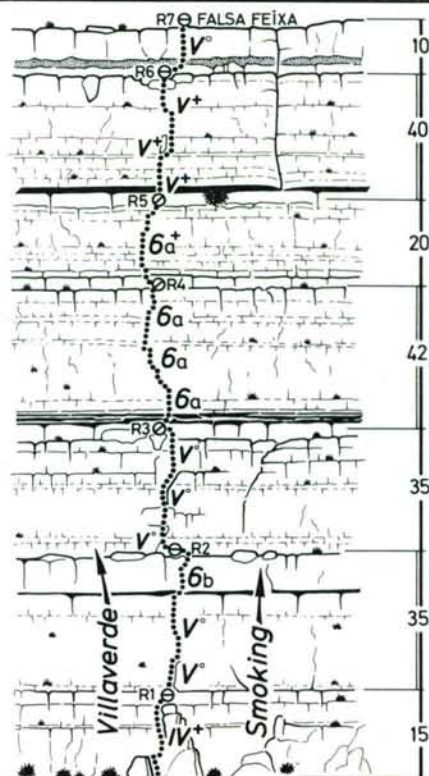

Via «Tierra de nadie»
(175 m ED⁰)

1.ª asc.: 13 setembre 1987
per: L. Alfonso, Miguel A. Golvano,
F. Pañella i D. Brascó

TERRADETS

(Paret de les Bagasses)

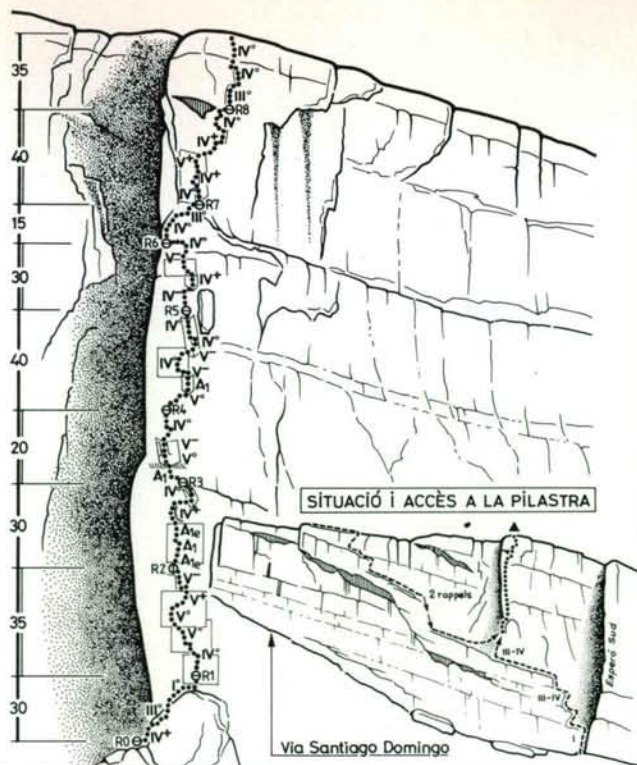

Via «Demasiado lejos para ir andando»
(200 m MD⁰)

1.ª asc.: 3 maig 1987
per: Francesc Suñol,
Francesc Pañella i Luis Alfonso

MONTSEC D'ESTALL

(Paret d'Aragó)

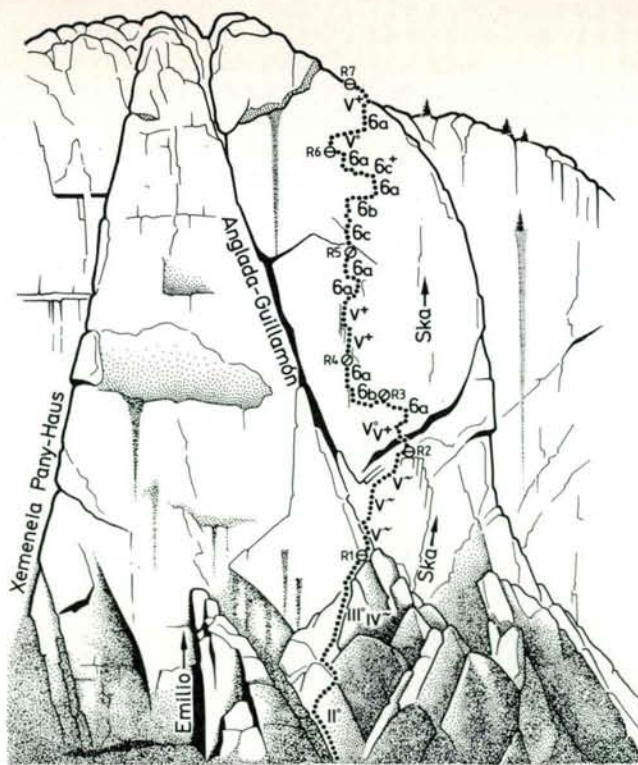

Pilastra dels voltors
(275 m MD⁺)

1.ª asc.: 7 desembre 1986
per: Joan Badia,
Jordi Lalueza i Josep E. Paül

PEDRAFORCA

(Cara Sud)

Via «The Wolf Pirate»
(220 m ED⁺)

1.^a asc.: 31 juliol 1985
per: Phil Waters i Josep Reche

ESQUÍ DE MUNTANYA

La temporada passada s'ha caracteritzat al Pirineu (a l'igual que els darrers anys) per poca neu des de desembre a mitjan març. S'han produït llavors les grans nevades que han fet que la temporada s'allargui fins a mitjan juny. Això ha fet que les primeres proves del calendari de la III Copa Catalana d'Esquí de Muntanya hagin estat perjudicades per la manca de neu; i les darreres, per l'excés.

Actualment, aquest tipus d'organització és imitada en altres parts d'Europa. A la mateixa Itàlia, sens dubte el país amb més força dins l'esquí de muntanya competitiu, s'ha fet el «Premi 8000», que, patrocinat per la casa comercial d'aquest mateix nom, aplega el «Rally de Sci-Alpinistico del Gran Paradiso» i el «Rally de Sci-Alpinistico dell'Adamello». A França, hi ha converses per convocar l'any vinent un gran premi que uniria les principals proves franceses.

El dia 15 de febrer, la primera Prova d'Esquí de Muntanya al Pallars (Pic de Certescans) va inaugurar la temporada de curses i, com sempre, a la primera competició de la temporada l'emoció era molt forta. L'organització modèlica de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró va permetre que, malgrat el mal temps i les condicions canviants de la neu, els primers equips trobessin sempre el recorregut ben obert, tant a la pujada com a la baixada. La sortida es

va donar a les Bordes de Caballera (1.520 m), i la cursa passà pel refugi i pel Coll de Certescans (2.600 m) i baixà fins a les Bordes de Noarre (1.592 m).

El 22 de febrer es va celebrar el «XXII Trofeu Francesc Vernet», amb força boira i mal temps. La prova, dirigida per en Jaume Ferret es va mantenir en la línia de progrés de l'any passat, amb un gran nombre de controls sobre el llarg recorregut molt ben traçat. Jordi Canals i Jacques Soulié van assolir el primer lloc, amb un temps de 3h 06', nou rècord de la prova. (Rècord anterior, de 3h 14' dels mateixos, l'any 1986). Tenint en compte les males condicions de temps i la dèbil innivació de la vall de Goellicrestada, es pot esperar que a les properes curses es baixi de les tres hores.

L'1 de març es va celebrar la «XXXVIII Travessa Núria-La Molina», una cursa que es va caracteritzar per la total falta de neu des de quasi el cim del Puigmal fins el Pla d'Anyella. Els només onze equips inscrits indiquen prou bé el poc interès per proves que cal fer duent els esquís a l'esquena més de 20 quilòmetres.

L'organització de la «XXI Travessia Hivernal GEDE», amb molt bon criteri va escurçar l'itinerari, per les deficientes condicions d'innivació, tant en quantitat com en qualitat. L'arribada es va fer al Refugi Josep M.ª Blanch, i entraren els equips en temps molt propers.

I PROVA D'ESQUÍ DE MUNTANYA AL PALLARS

Classificació:

1r Jordi Canals - Jacques Soulié	2h 10'
2n Joan Pere Adellach - Gerard Montestruch	2h 16'
3r Alfons Valls - Enric Hernández	2h 25'
4t Miquel Sánchez - Joan Tocavents	2h 35'
5è Miquel Sala - Josep Ollé	2h 39'
6è Aurora Hernández - Mònica Verge	2h 51'

Sobre 39 equips sortits.

XXII TROFEU FRANCESC VERNET

Classificació:

1r Jordi Canals - Jacques Soulié	3h 06'
2n Enric Hernández - Josep Ollé	3h 32'
3r Anel Thierry - Pauly Hubert	3h 57'
4t Jordi Domingo - Sergi Escalera	3h 57'
5è Antoni Vives - Berenguer Sabadell	4h 08'
6è Aurora Hernández - Mònica Verge	4h 08'

Sobre 28 equips sortits.

XXXVIII TRAVESSA NÚRIA-LA MOLINA

Classificació:

1r Jordi Canals - Jacques Soulié	
2n Lluís Capdevila - Alfred Martínez	
3r Narcís Serrat - Roger Prat	
4t Sergi Escalera - Jordi Domingo	

Sobre 11 equips sortits.

XXI TRAVESSIA HIVERNAL GEDE

Classificació:

1r Jordi Canals - Jacques Soulié	2h 21'
2n Lluís Capdevila - Jordi Badiella	2h 22'
3r Miquel Sala - Xavier Ortega	2h 40'
4t J.P. Adellach - Gerard Montestruch	2h 40'
5è Sergi Escalera - Jordi Domingo	2h 41'
6è Anel Thierry - Pauly Hubert	2h 43'

Sobre 26 equips sortits.

XII TRAVESSA RANSOL-PIC DE LA SERRERA-EL SERRAT

Classificació:

1r Jacques Soulié - Jordi Canals	1h 52' 10"
2n J.P. Adellach - Gerard Montestruch	1h 57' 19"
3r Joan Cardona - Lluís Capdevila	2h 00' 46"
4t Jaume Torm - Carles Vallès	2h 09' 38"
5è Josep Ollé - Alfred Martínez	2h 09' 46"
6è Enric Hernández - Alfons Valls	2h 10' 14"

VI CURSA AL TUC DE MOLIERES

Classificació:

1r Jacques Soulié - Jordi Canals	1h 43'
2n Lino Zampatti - Odillo Piotti	1h 46'
3r Josep Ollé - Enric Hernández	1h 53'
4t Miquel Sánchez - Joan Tocavents	2h 02'
5è Sergi Escalera - Miquel Sala	2h 06'
6è Alfred Martínez - Roger Prat	2h 07'

Sobre 58 equips inscrits.

RALLY DEL CEC

Classificació:

1r N. Serrat - R. Prat - E. Hernández	4h 27'
2n C. Bianchi - A. Giusti - E. Modonesi	4h 41'
3r J.P. Verlain - M. de Miquel (CAF)	4h 49'
4t A. Romaní - A. Garioni - A. Bini	5h 03'
5è J. Galofre - J. Sorolla - J. Boixados	5h 36'

III COPA CATALANA D'ESQUÍ DE MUNTANYA

Classificació:

1rs	Jordi Canals - Jacques Soulié	35 punts	CEC	5 curses
2n	Enric Hernández	21 punts	GRM	5 curses
3r	Sergi Escalera	10 punts	ACEM	5 curses
4t	Miquel Sala	8 punts	ACEM	5 curses
5è	Jordi Domingo	8 punts	ACEM	5 curses
6è	Josep Ollé	13 punts	CEP	4 curses

1r equip femení: Aurora Hernández - Mònica Verge CAUA -CEC

1r equip júnior: Ernest Bladé - Albert Castellet CEC

El 15 de març es va celebrar amb gran èxit de participació la «XII Travessa Ransol-Pic de la Serrera-El Serrat», que puntuava per primera vegada per a la Copa Catalana. La participació de 92 equips parla per si sola de l'organització del Soldeu Esquí Club, que comptava amb la presència d'un helicòpter com a element addicional de seguretat. La manca de neu al final del recorregut va fer que l'arribada fos col·locada al final de la neu esquiable, cosa que va ser molt agraïda pels participants. La neu, un xic dura, però excel·lent en quasi tot el recorregut, va imprimir velocitat a la prova. Cal destacar la progressió constant del conjuntat equip dels monitors andorrans Adellach i Montestruch, tercers de l'any passat.

La «VI Cursa al Tuc de Molieres» va comptar amb una participació estrangera de gran categoria. Els mítics campions italians Lino Zampatti i Odillo Piotti van demostrar la classe en classificar-se a sols 3' dels guanyadors (el temps just perdut en una falsa maniobra de grampons). A més a més, els quatre germans Villa van demostrar, amb la seva tècnica de descens, que no són casualitat els primers llocs obtinguts en els descensos cronometrats dels ral·lies italians. La prova va ser realitzada amb bon temps i una magnífica neu pols, ja que havia nevat des del dijous fins a poques hores

Els controls obren el camí. (Foto: J. Canals).

abans de la sortida. Aquestes circumstàncies van fer les delícies dels participants, però van donar molts maldecaps a l'organització, que estava obrint l'itinerari des de dimecres, per la persistència del mal temps. El descens de la cursa va ser neutralitzat des de la cota 2.700 m.

Aquest canvi de temps entre la Serrera i el Molieres va fer que la neu, que havia preocupat per mancar-ne, passés a amoïnar per l'abundància de la precipitació, acompanyada de vent. Això va obligar a suspendre la «XXIII Travessa d'Esquí al Bassiero», que havia estat preparada amb molta cura pels companys de la UEC de Barcelona, i al canvi total d'itinerari del «Rally del CEC», on, a conseqüència de les

Pujant amb esquís a la cursa al Tuc de Molieres. (Foto: M. Sánchez).

pèssimes condicions meteorològiques, aquesta vegada encertades, sols van participar tretze equips, alguns d'ells francesos i italians.

La classificació de la «III Copa Catalana d'Esquí de Muntanya» quedà de la següent manera:

Reproduïm a continuació, pel seu interès, la nota de premsa de la «III Copa Catalana».

NOTA DE PREMSA DE LA «III COPA CATALANA D'ESQUÍ DE MUNTANYA»

Enguany s'ha realitzat una nova edició, la tercera, de la Copa Catalana, que s'ha afiançat com la lliga més important de l'Estat Espanyol pel nombre de participants, amb quasi 600 persones.

La «Copa Catalana d'Esquí de Muntanya», coordinada per representants de totes les curses que hi participen i, així mateix, per la pròpia Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, ha potenciat enormement la difusió i la participació en les curses d'esquí de muntanya: ha passat de 75 equips, sobre 4 proves celebrades l'any 1985, a 266 equips sobre 7 proves celebrades a l'edició d'enguany. Una de les raons d'aquest èxit ha estat la substitució d'alguns recorreguts, que es feien per terrenys poc adequats a l'esquí de muntanya modern i per zones d'irregular innivació, per altres més atractius. Una altra raó ha estat l'esforç, cada vegada més gran, de les diferents

organitzacions per fer cada cop més interessant la respectiva prova.

D'altra banda, i coincidint amb una millora notable del nivell mitjà, físic i tècnic dels esquiadors de muntanya, ha augmentat el nombre de participants que va a les curses a comprovar el seu estat de forma, a millorar el seu nivell tècnic i a realitzar una travessa sabent que hi ha una sèrie de dispositius de seguretat i de transport al lloc d'origen. Si unim a tot això el gran ambient en què es desenvolupen les curses, amb les sortides multitudinàries i els dinars de cloenda amb lliurament de nombrosos premis a les diferents categories (absoluta, femenina, júnior i veterana) veurem que cada cursa és la millor propaganda d'ella mateixa.

Capítol a part mereixen els participants, que es classifiquen entre els deu o quinze primers llocs de cada cursa. La competitivitat, el nivell tècnic i el nivell d'entrenament troben la màxima expressió, unida però a una amistat molt forta entre ells, que es manifesta en mostres de solidaritat rares en altres esports, i que arriben al nivell que un equip perdi posicions per haver-se quedat a ajudar un company d'un altre equip que ha caigut, o que un dels membres de l'equip que va en segon lloc retrocedeixi uns quants metres a buscar una peça d'una fixació del primer equip i els la porti.

La vàlua tècnica d'aquests equips és tal, que els permet acudir a ral·lies a l'estranger, sabent que es classificaran entre els primers llocs de la pujada.

Enguany, la victòria absoluta ha estat per l'equip format per en Jordi Canals i en Jacques Soulié, que han vençut a les sis proves en què han corregut. Malgrat aquesta aparent superioritat absoluta, les victòries s'han produït en la majoria de les curses per escàs marge de minuts, esgarrapats tant a la pujada com a la baixada. Això és un indicador clar de l'augment de la qualitat dels equips, ja que, fa quatre o cinc anys, les diferències de 40 o 50 minuts no eren rares entre els primers equips d'algunes curses, si bé d'altres com la del Molieres i, sobretot, la d'Andorra, sempre han tingut fama per les arribades molt juntes.

Un dels grans al·licients de la «Copa Catalana» és la classificació per categories, que ha afavorit força la participació d'equips femenins i dels equips júnors, que cada cop acudeixen més en aquestes proves, en haver-s'hi creat un marc en el qual poden competir en igualtat de condicions.

En aquesta avinentesa, agraïm novament la col·laboració rebuda de la GENERALITAT DE CATALUNYA i de les següents entitats i raons socials: CAIXA DE BARCELONA, VERTICAL (Petzl, Pomoca), COMERCIAL SAMID (Roberta Tonini, Vuarnet), DYNAMIC, ALPINA i ESPORTS CALBÓ.

MATERIAL

BOTES D'ESQUÍ DE MUNTANYA DYNAFIT «TOUR LITE»

FITXA TÈCNICA

Material: Poliacetat
Pes: 2.800 g. en grand^a. 8 1/2
Tanques: 2
Falca de Flexió: Sí
Paraneus: No

INTRODUCCIÓ

La propaganda d'aquest model en deixa ben clara la qualitat més destacada: «La bota d'esquí de muntanya més lleugera del món». La precisió teutònica els fa afegir-hi: «Dada comprovada el maig de 1987». Quan el mercat s'anava decantant cap a botes més dures, més altes, més pesades, cada vegada més semblants a les seves germanes de pista, ha aparegut la «Tour Lite» que, amb 1.400 g, és un regal per la pujada. A més a més, la seva llengueta és prou tova com per quasi no escurçar la llargada de la passa, a condició de no lligar-se la tanca superior.

CONDICIONS D'UTILITZACIÓ

Molt variades, al llarg de seixanta mil metres de pujada i alguns més de baixada, durant els anys 1986 i 1987.

QUALITATS TÈCNIQUES

Estanqueïtat de la bota: és molt estanca; no permet l'entrada de quantitats apreciables d'aigua pel costat.

Botí: el botí (que porta Gore-Tex) es manté bastant sec al llarg de la sortida, i s'asseca bastant ràpidament. Porta sola que permet caminar pel refugi. Costa d'entrar-hi el peu, a conseqüència de l'acabat davanter.

Sola vibram: excel·lent, molt retallada per tal de guanyar poc pes, i amb molt bona adherència.

Comoditat: la comoditat d'una bota d'esquí sol ser funció, entre altres coses, de la més gran o més petita similitud entre el peu estàndard de la casa fabricant i el peu del propietari. Dynafit ha fet una bota bastant ample (recordem que, en general, l'exercici, i en particular, la muntanya, augmenten l'amplada del peu), que resulta força còmoda a molts usuaris. Cal assenyalar que

Botes Dynafit «Tour Lite». (Foto: A. Hernández).

és una bota que, amb l'ús, es dona bastant d'amplada, per la qual cosa convé emprovar-se-la, a la botiga, amb un mitjó fi.

Control de l'esquí a la baixada: la petita falca posterior, que augmenta el grau de flexió a la baixada, permet realitzar un esquí més còmode i precís que en altres botes d'esquí. L'amplada a nivell dels dits sembla excessiva a la majoria d'usuaris enquestats. *Duració:* no hi ha cap problema en les tanques, punt feble de moltes botes d'esquí. Ha calgut canviar una de les llengüetes davanteres als 55.000 m, ja que es començava a esgarrar (hi ha recanvis). El cordill del botí es trenca de seguida; però, en canvi, aquest ha aguantat bé fins els 60.000 m, que és quan ja comença a necessitar alguna cosida.

CONCLUSIONS

És una bota molt recomanable pel seu pes (uns 1.000 g), inferior a moltes competidores, i per les seves característiques. Atenció: no les compreu massa grans!

ALPINISME

TROBADA D'ESCALADORS CATALANS I ARIEJANS

Els dies 18, 19 i 20 de setembre d'enguany hi ha hagut una trobada d'escaladors de Catalunya i de l'Arieja, a la ciutat d'Aix-les-Thermes. Aquesta reunió ha estat fruit de la iniciativa de R. Pavan i E. Saint-Felix, pel costat ariejà, i del nostre consoci J. Soulié i el president del C.E.C., J.M. Sala, pel costat català. L'objecte era fer conèixer la vall d'Orlu als muntanyencs catalans, i afavorir els contactes entre els muntanyencs d'aquestes dues àrees geogràfiques, culturalment i històrica tan properes.

La reunió estava organitzada per la «Maison d'Aix», amb E. Paillé, pel Relais Montagnard D'Orlu amb M. i Mme. Bugna, i comptava amb l'entusiàstica col·laboració dels Pompiers-Sapeurs d'Aix, dirigits per J.P. Saint-Felix i del P.G.S.M.

La trobada va començar divendres a la tarda, amb la presència del diputat A. Bonrepaux i de l'alcalde d'Aix i Mme. Aybram, que van participar en totes les activitats de la trobada.

Després de pernoctar al magnífic Relais Montagnard d'Orlu, base important d'escalades, alta muntanya i esquí per aquella regió, es van fer ascensions a la Dent d'Orlu per les vies Ramonatxo, les Dalles Blanches i per l'esperó E. El temps hi va acompanyar, i la presència dels escaladors ariejans J.C. Costessèque, A. André, J.P. Anglade, D. Esposito, T. Trappé, B. Cathala i A. Bonrepaux va contribuir al nostre coneixement d'aquesta regió tan propera i tan poc freqüentada pels nostres muntanyencs...

Després de menjar sota la Dent d'Orlu, i d'una visita al balneari, es van projectar diapositives de l'expedició Caixa de Barcelona a l'Everest-85, pels expedicionaris C. Blanch,

J. Canals i X. Pérez, d'escalades en glaç per J. Quintana, i de l'ascensió hivernal a la Nord de l'Eiger per J. Casola.

Cal destacar també la presència dels membres del Grup de Socors de Muntanya de la Generalitat de Catalunya, B. Clarella, J. Farré i E. Hernández, que van establir intercanvis amb els seus companys dels Bombers i del P.G.S.M. A més dels ja citats, van participar en la trobada els consocios J.M. Mèrida, J. Cervelló, E. Bladé, J. Castellet, A. Castellet, T. Turà M. Castaño i C. Pérez.

Algun dels molts fruits esperats d'aquesta trobada és la ferma possibilitat que el Rally d'Esquí de Muntanya CEC-CAF de 1989 es faci a la zona d'Orlu, aprofitant la imminent ampliació del Refugi d'en Beys. I també la realització, en el futur, de noves trobades entre ariejans i catalans.

Jordi CANALS

BIBLIOGRAFIA

MANUAL PRÁCTICO DE MONTAÑISMO

Autor: Ed Peters. Ed. Martínez. Roca S.A. Barcelona. 480 pàgines, il·lustrat amb dibuixos i fotografies en blanc i negre. Presentació i revisió tècnica a càrrec del nostre consorci i Agustí Faus. Ed. castellana. 1987.

Aquest llibre ha estat escrit per Ed Peters, i l'ha coordinat un grup d'alpinistes actius que pertanyen a l'organització «The Mountaineers». És una obra per ser utilitzada pels participants, i que pot refrescar la memòria i la tècnica dels veterans.

El llibre recull tota la informació necessària i útil per a tots aquells muntanyencs que practiquen l'escalada, ja sigui sobre roca, neu o glaç, i sempre amb la tècnica més avançada que es coneix. També hi ha informes detallats respecte a perills

d'allaus, primers auxilis, pronòstics meteorològics, etc., que són un complement ben estimable.

Un apèndix amb vuit itineraris diversos, a càrrec d'Agustí Faus (el Puigmal, Aneto, Peñalara, Mont Blanc, Cervin, Mont Rosa, etc.), culminen aquesta profitosa eina de treball.

BOLETS DELS NOSTRES BOSCOS
Autor: Rita Schnitzer.
Versió catalana: Antoni Moll. Revisat per membres de la Societat Catalana de Micologia).
Il·lustracions: Armand Muntés i Maria Pasqual.
Col·lecció: Miniatures Selectes.
Edicions ELFOS.
Barcelona 1987.

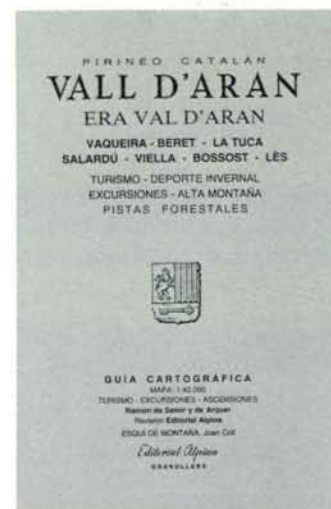
Aquest nou volum de «Miniatures Selectes» ens introdueix en el tema sempre apassionant dels bolets. En la forma habitual dels volums anteriors, alguns dels quals han estat ressenyats en aquesta Secció, s'hi fa la descripció de 30 bolets, escollits entre els més importants, dels quals s'hi indica el nom en català, en castellà i en basc, i també com localitzar-los i collir-los, com evitar-ne la confusió amb altres de tòxics i com tractar-los i prepara-ne la cuina.

Com en tots els llibres de la col·lecció, l'interès dels temes s'enriqueix amb belles il·lustracions, fetes amb rigor, i que a la vegada procuren atreure la sensibilitat de la gent més jove, per tal d'induir-la al coneixement d'aquest món tan misteriós i engrescador, íntimament

relacionat amb la natura i els boscos.

J. Bordonas

CARTOGRAFIA

VALL D'ARAN - ERA VAL D'ARAN
Vaqueira - Beret - La Tuca - Salardú - Viella - Bossost - Les

Aquest mapa és una de les últimes reedicions d'Editorial Alpina que, per l'escala (1:40.000) i la dimensió, mereix ser catalogat dins dels fulls o guies cartogràfiques més detallades de la sèrie (recordem simplement els mapes d'Andorra i d'Ordesa, pel que fa al Pirineu, i els de les Guilleries, la Garrotxa i el Montserrat pel que respecta a la muntanya mitjana, i altres).

Només amb l'esment dels topònims del subtítol ja es dedueix que el mapa comprèn tota l'àrea de les estacions d'esquí de la Vall: Vaqueira, pla de Beret i la Tuca, amb els complexos de telesquís i telecadieres, així com les poblacions més representatives. La xarxa de cabanes, bordes i refugis que envolta els límits sud de la vall (refugis d'Estany Llong, Saboredó, Colomers, Ventosa i Calvell, la Restanca, Besiberri, Pere Borés —en curs de nova edificació— i Molieres), així com les pistes i refugis forestals i càmpings hi són ben consignats. També hi

consten les rutes d'esquí de muntanya, els camins d'atacament, d'ascensió i de travessa, com també els accidents del terreny i el rosari de llacs, la munió de cims, colls, fonts, torrents i altres indrets d'interès.

Amb sinceritat, creiem que la publicació d'aquest full ha esdevingut una de les realitzacions més aconseguides d'aquesta col·lecció.

D. Aloy

POESIA

COM UN RECORD BELL I VIVENT

AE. FONT i P. AYMERICH
(que reposen al Manaslú, des de maig de 1982)

Vàreu emprendre un viatge molt llarg, amb la il·lusió d'assolir el segon vuit-mil.

Res més lluny del vostre cap, de pensar que era el darrer i la fi.

Si a la glòria us va dur el primer, també us ha enlaira el segon,

perquè pocs són els afortunats de tenir la tomba més alta del món, on poden dormir per sempre més,

amb bagatges i il·lusions i en la companyia d'un amic, com feu vosaltres, Pere i Enric!

I, així, tant a prop del cel, podeu veure, com dos estels, tots els cims que heu trepitjat, que són una immensitat.

I als nostres cor i pensament restareu per sempre mes... No pas com un vell record, sinó com un record bell i vivent!

Rosa Junyet i Sabaté
(Juny de 1982)

MEMORÀNDUM

PRESENCIA

27 setembre 1987. «*Els aiguamolls de l'Empordà, un parc natural guanyat a pols*». Autor: Jordi Soler i Lluís Vilardell.

Aiguamolls, reserva integral, esclat de vida que la tossuderia d'un home, Jordi Sargatal, i el suport massiu, feren possible.

LLUM

Barberà de la Conca. Agost 1987 n.º 50. «*L'ermita de Santa Anna de Montornès*».

Aquest lloc, secularment fita de romiatge dels barberencs, es troba avui en mal estat per les inclemències del temps i la incúria de la gent. L'article documenta sobre aquesta ermita, des del segle XIV als nostres dies.

INTEGRAL

Setembre 1987. n.º 93. «*El cabo de Creus, una ruta a pie o en bicicleta por el Finisterre catalán*». Autor: Josep Ferro.

Tres itineraris pel Cap de Creus. Hi ha visites a Palau-Saverdera, monestir de Sant Pere de Roda, castell de Sant Salvador, Port de la Selva, Roses, Cadaqués i Cap Norfeu. Il·lustrat amb fotografies de color i un mapa de la zona descrita.

L'EXCURSIONISME

U.E.C. juliol/agost 1987. «*Les muntanyes de Prades*». Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus.

Excursió segons el següent itinerari: Prades – Les Espurrides – Collet de Sant Roc – Collet de la Rossa – Clot de l'Ermitanet – La Febró – Prades. Total 3 h. 30 m. Mapa il·lustratiu de la zona.

EL NOU (9)

Publicació de les comarques d'Osona i del Ripollès. Setembre de 1987. n.º 757.

«*Cent vuit ocells localitzats al riu Ter*». Autor: Josep Comajano.

Un grup, format per setze persona, ha fet un estudi interessant a cinc trams del riu Ter. La brutícia no ha impedit que hi hagi encara ocells en aquest riu contaminat.

D'ACÍ D'ALLÀ

PALMA DE MALLORCA

Des de fa catorze anys que, a la ciutat de Palma, té lloc una marxa entranyable; diguem que s'hi ha recuperat una tradició que existia ja el segle XVI: anar a peu al monestir de Lluc. L'any 1974 fou el de la recuperació, i van participar-hi uns trenta amics. I, sense cap propaganda, en anys següents s'hi sumaren altres amics; i així, fins aquest any, en què ja hi han assistit més de cinquanta mil persones. La majoria són gent jove, entre dotze i divuit anys.

L'organització va dotar la Marxa d'un equip d'assistència mèdica i d'ambulàncies. La marxa fou de cinquanta quilòmetres.

Els camions cisterna van repartir aigua i, pel camí, hom va poder trobar parades de fruita. La marxa va començar a les onze de la nit i va arribar al monestir de Lluc entre les sis i les vuit del matí. Solament una quarta part arribà al final.

Aquesta marxa, represa per uns amics d'una noia que féu la promesa d'anar a peu a Lluc, s'ha incrementat de tal manera que ja no tothom hi va per prometença. És una tradició o manifestació popular. Senzillament, la marxa pot fer que cadascú hi trobi el seu encis personal.

TARRAGONA

A la zona residencial La Móra fou inaugurada la nova església dedicada a la Mare de Déu de La Móra. Aquesta capella existeix gràcies a la iniciativa d'un sacerdot belga, resident en aquesta zona marítima. La benedicció va anar a càrrec de l'arquebisbe de Tarragona, Dr. Torrella, i del reverend Ernest. La

primera missa fou celebrada amb l'aportació musical de la Coral Augusta, de Tarragona, i amb l'estrena dels Goigs a la nova advocació mariana.

ESPIELLS

Aquest poblet, agregat de Sant Sadurn d'Anoia, ha celebrat el mil·lenari de la construcció i consagració del seu temple, dedicat a Sant Benet. Es tracta d'una obra arquitectònica d'interès, que conserva l'estructura romànica original. El campanar, la construcció més important del conjunt, fou alterada el segle XVII. Però ara el podem veure amb la seva fisonomia original.

En aquest mil·lenari, els veïns d'Espells s'hi han volcat amb actes de tota mena, entre ells un sopar al mig de l'únic carrer que tenen, en acte d'una gran fraternitat digne d'elogi. També, per primera vegada, hi foren cantats els goigs, fins aleshores inexistents; aquests són originals del poeta Enric Balaguer i del mestre M. Aragonés.

OIX.-

Aprofitant la Festa Major, en Llorenç Rubió, veí de la vila, va recuperar per uns dies la manera tradicional de fer carbó, i bastí una carbonera a la vora del riu, tradició que restava mig oblidada en aquella contrada. Sembla ser que ara, cada any, en semblant diada, els joves provaran de fer una carbonera: el carboner Llorenç, els la dirigirà. Així, les noves generacions coneixeran aquest ofici tan antic i mantindran el «caliu» ancestral.

TORTELLÀ.-

El dia 16 d'agost, aquesta població de la Garrotxa va celebrar la seva tradicional «Torraboda» consistent en una berenada al Pla d'en Duran, acompanyada de xerinola, jocs de cucanya i sardanes. Aquesta població s'ha caracteritzat sempre per la seva activitat i cor obert. Per aquests raonaments, el nostre desaparegut consoci, Antoni Gelabert va voler descansar-hi eternament.

MAÇANET DE LA SELVA.-

Un col·lectiu de maçanetencs anomenat «Taller d'Història» ha recorregut pam a pam el terme, a la recerca de la pròpia història, la seva evolució general, la vida a pagès, l'estudi de les masies –més de 235–, recopilació de llegendes, vocabulari local... I, de tot això, n'ha resultat un llibre d'interès que, ben aviat, tindrem a les mans.

ALBARCA.-

El dia 17 d'agost, festivitat de la Mare de Déu del Montsant, s'hi va celebrar el tradicional Aplec, amb una missa oficiada a la seva ermita pel rector d'Ulldemolins, mossèn Joan Roig. La diada va acabar a l'entorn de la font de la Mare de Déu, origen del riuet que despenja les seves aigües pel Toll de l'Ou i Barranc dels Pèlags. Hi assistiren romeus d'Ulldemolins i d'Albarca, i estiuejants, encuriosits per visitar l'elevada ermita.

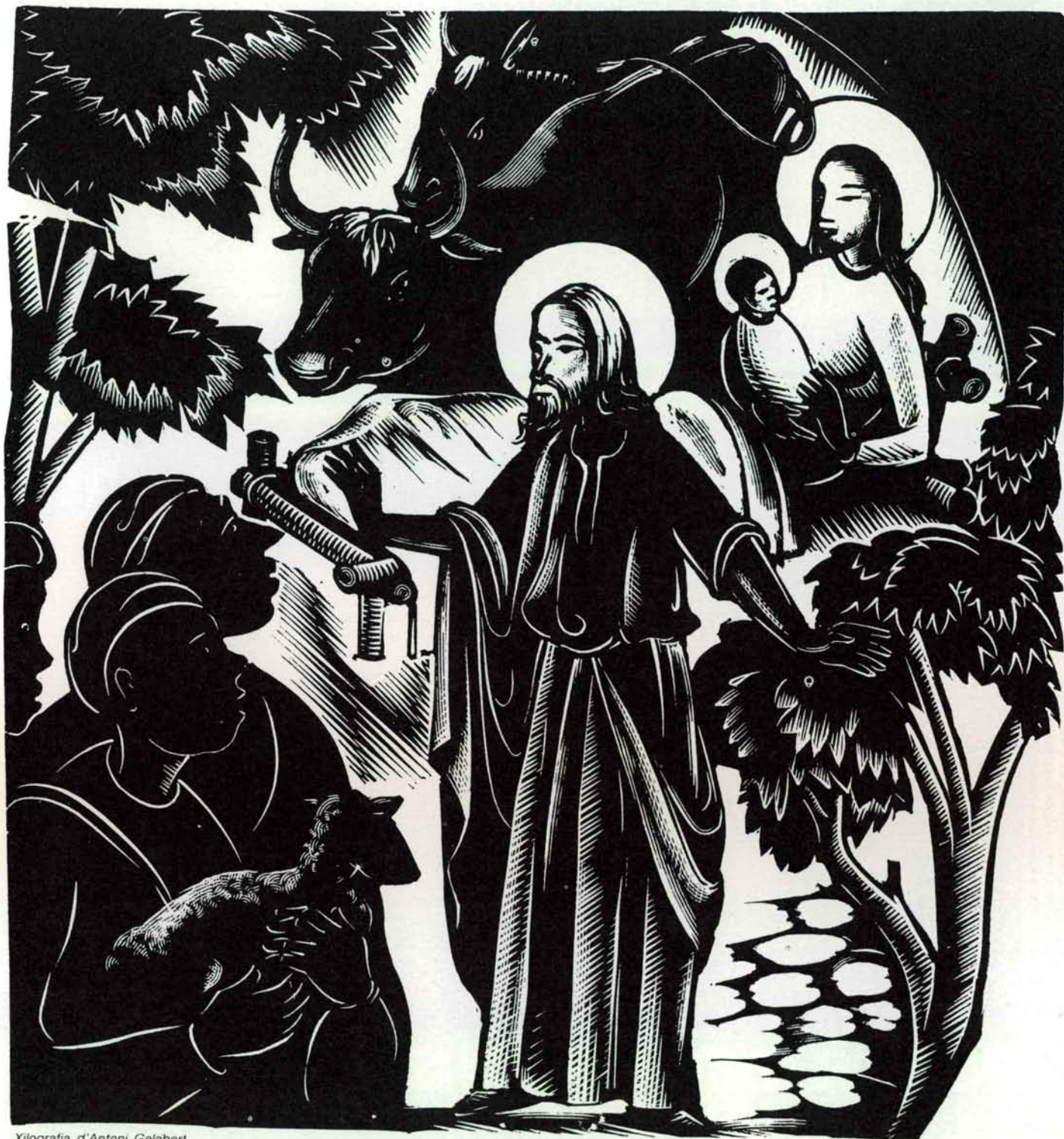
GRATALLOPS.-

El dia 23 d'agost, va tenir lloc la festivitat de la Mare de Déu de Consolació, patrona del Priorat Històric. El rector de Gratallops, mossèn Josep M.ª Alegret, va oficiar una missa al Santuari, que es troba molt a prop del poble. Aquest mateix dia va haver-hi una exposició de goigs del Priorat i també la presentació oficial d'una nova edició, bellament il·lustrada i a quatre pàgines, dels Goigs de la Verge de Consolació, els quals es van cantar al final de la missa.

ROCALLAURA

El dia 23 d'agost va tenir lloc el XIII Aplec Intercomarcal al Santuari del Tallat. Els «Amics del Tallat» han aconseguit en aquest any marià la propietat del lloc, i hi han construït una sala menjador de 236 m². El Santuari de la Verge del Tallat ha ressorgit de les runes gràcies a aquesta benemèrita institució: els «Amics del Tallat».

M.M.

Xilografia d'Antoni Gelabert.

**MUNTANYA desitja als seus lectors
un fel·lç Nadal i un bon any 1988**

ESPORTS D'AHIR

CALENDARI DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA-1988

Fotografies esportives de primers de segle procedents de l'Arxiu fotogràfic del C.E.C.

Format 30 x 33 cm. i 13 làmines

Preu V.P.: 800 ptes.

Preu especial per als socis: 600 ptes.

El trobareu al nostre local social i a llibreries

**E
S
P
O
R
T
S**

De Jordi Lluch
membre actiu
del G.P.H.M.
i del G.A.M.E.

Hipòlito Lázaro, 34 (Metro Joanic)
08025 Barcelona - Tel. 219 14 16

DEDICACIÓ EXCLUSIVA A:

- Alta muntanya
- Excursionisme
- Esquí
- Escalada
- Càmping

**QUI CONEIX BÉ,
ACONSELLA BÉ**

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

**BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ**

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriptor de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

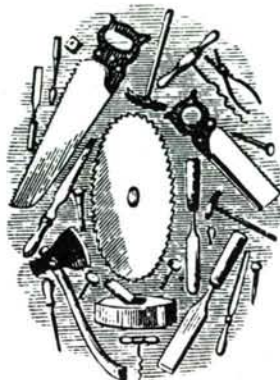
Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

*Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.*

FUSTES NAVARRO

BRICOLATGE AMB FUSTES

- Taulers
- Aglomerats
- Melamines
- Llistons
- Fulloles
- Tallat a mida
- Eines adequades
- Assessorament tècnic

DESCOMpte ESPECIAL ALS SOCIS DEL C.E.C.

Plaça de les Palmeres, 7-8 • Tel. 346 82 61
08030 Barcelona (Sant Andreu)

Especialistes en llibres
de Muntanya
Espeleologia
Escalada
Esquí

MONTCAU LLIBRERIA

URGELL, 120 — 08011 BARCELONA

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data		
Banc / Caixa		
Carrer		
n.º	Població	D.P.

Sr. Director
Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista MUNTANYA del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

A/s seus peus
**calçat
infantil**

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

5 MINUTS MAGGI

...i a menjar!

Sense haver de cuinar.

Trieu el plat que vulgueu:

- Fideos a la Bolonyesa
- Tallarines a la Napolitana
- Pastis de Puré i Carn
- o Pastis de Puré i Bacallà.

4 especialitats de la nova cuina ràpida de Maggi per a menjar bé. I ben fàcilment: Obriu la terrina, afegiu-hi aigua bullent, remeneu-ho, espereu-vos 5 minuts i a menjar! A casa o fora de casa, a l'hora del dinar o del sopar. Sense haver de cuinar ni rentar plats. Només en 5 minuts el vostre plat està servit, amb tot el sabor i tot el saber culinari de Maggi.

Maggi

et vol ajudar